

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ
ΤΜΗΜΑ
ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Τίτλος:

Χορεύοντας με τον 'άλλον'

Ένα πρόγραμμα διδασκαλίας του χορού σε παιδιά με ιδιαιτερότητες

Όνομα: Πάλλη Νίκη

Εξάμηνο: 8^ο

Α.Μ.: 0208020

Επιβλέποντες καθηγητές: Μαρία Τσουβαλά

Κωνσταντίνος Μάγος

Βόλος, 2012

*Δεν θα πάψουμε να εξερευνούμε
Κι όλης μας της εξερεύνησης το τέλος
Θα είναι να φθάσουμε εκεί που ξεκινήσαμε
Και να γνωρίσουμε για πρώτη φορά τον τόπο, T.S. Eliot*

*Στα παιδιά που μας έμαθαν να αντιλαμβανόμαστε
την τέχνη του χορού ως μέσον δημιουργίας και
έκφρασης, αλλά και να αντιμετωπίζουμε τις
καθημερινές μας δυσκολίες με δύναμη.*

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ευχαριστίες σελ. 5

Εισαγωγή σελ.6-7

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ: ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ

Κεφάλαιο 1^ο : Εκπαίδευση και Τέχνες σελ.8-10

Κεφάλαιο 2^ο : Εκπαίδευση και Ετερότητα σελ. 11-14

Κεφάλαιο 3^ο : Η Τέχνη του χορού στην εκπαίδευση..... σελ.15

3.1. Θεωρητικό πλαίσιο διδασκαλίας του χορούσελ.15-18

3.2. Διδακτικές μέθοδοι στον χορόσελ.18

3.3. Χορός και στερεότυπασελ.18-19

3.4. Η αισθητική στην καλλιτεχνική διάσταση και στην θέαση του χορού..... σελ. 19-21

ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ: ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ

Κεφάλαιο 4^ο : Σκοπός και Μεθοδολογία Έρευνας σελ.22

4.1. Σκοπός και ερευνητικά ερωτήματα σελ.22

4.2.Μεθοδολογία της έρευνας.....σελ.22

4.2.1. Πεδίο μελέτης..... σελ.22

4.2.2. Συμμετέχοντες στην έρευνα.....	σελ.23
4.2.3. Τεχνικές συλλογής πληροφοριών.....	σελ.23-26
4.2.4. Προσδιορισμός δυσκολιών κατά την διεξαγωγή της έρευνας.....	σελ.26-27
Κεφάλαιο 5^ο : Το πρόγραμμα διδασκαλίας του χορού	σελ.28-52
Κεφάλαιο 6^ο : Συζήτηση για τα ευρήματα της έρευνας	σελ. 53-57
Κεφάλαιο 7^ο : Συμπεράσματα	σελ.57-59
<i>Επίλογος</i>	σελ.60
<i>Βιβλιογραφία</i>	σελ.60-62
<i>Παράρτημα</i>	σελ.62-85

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Με την ολοκλήρωση της πτυχιακής μου εργασίας θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους όσους συνέβαλαν στην συγγραφή της με αμέριστη στήριξη σε αυτό το εγχείρημα.

Θα ήθελα, αρχικά, να εκφράσω τις ευχαριστίες μου στην κ. Μαρία Τσουβαλά, η οποία με καθοδήγησε με ιδιαίτερο ενδιαφέρον, υπομονή και γνώσεις για να διαμορφώσω και να ολοκληρώσω την πτυχιακή μου εργασία. Κάθε φορά που την χρειαζόμουν ήταν δίπλα μου αφιερώνοντάς μου πολύτιμο χρόνο και με ενθάρρυνε. Την ευχαριστώ ακόμα, διότι, μου έδωσε την ευκαιρία να συνεργαστούμε στα πλαίσια διδασκαλίας του χορού.

Θα ήθελα ακόμα να ευχαριστήσω τον κ. Κώστα Μάγο, ο οποίος ήταν επίσης παρόν για να απαντήσει ερωτήματά μου σε σχέση με την διαπολιτισμική εκπαίδευση, αλλά και να οργανώσω τις σκέψεις και τις απόψεις μου σχετικά με διαθεματικές προσεγγίσεις στην πτυχιακή μου εργασία.

Ευχαριστώ ιδιαίτερα τα παιδιά που συμμετείχαν στο πρόγραμμα του χορού, τα οποία με έμαθαν να αντιμετωπίζω με άλλον τρόπο την διαφορετικότητα και τη ζωή.

Ακόμα, ευχαριστώ τις συμφοιτήτριες και τους συμφοιτητές μου, που μοιράστηκαν μαζί μου την διαδικασία και το ‘ταξίδι’ διδασκαλίας του χορού στο συγκεκριμένο πλαίσιο.

Χωρίς την πολύτιμη συνεργασία όλων αυτών δεν θα ήταν δυνατή η διεξαγωγή μιας τέτοιας έρευνας και η συγγραφή της παρούσας πτυχιακής εργασίας.

Τέλος, θα ήθελα να εκφράσω ευγνωμοσύνη στην οικογένειά μου, η οποία με στήριξε με αμέριστη εμπιστοσύνη να σπουδάσω ένα αντικείμενο με ιδιαίτερη αξία. Την ευχαριστώ γιατί με εμπιστεύτηκε και μου έδωσε θάρρος, χρόνο και όλα τα απαραίτητα υλικά μέσα για να ακολουθήσω το όνειρό μου. Οι γονείς μου είναι εκείνοι που όταν είμαι στεναχωρημένη με κάνουν χαρούμενη πιθανόν χωρίς να το αντιλαμβάνονται. Για τους παραπάνω λόγους τους αφιερώνω την εργασία μου.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα πτυχιακή εργασία με τίτλο: «*Χορεύοντας με τον 'άλλον'*». *Ένα πρόγραμμα διδασκαλίας χορού σε παιδιά με ιδιαιτερότητες*» προέκυψε από την πρόθεση να συνδυάσω διαθεματικά την πολιτισμική εκπαίδευση με τον χορό. Η ιδέα αυτή γεννήθηκε όταν απευθύνθηκα στην κ. Μαρία Τσουβαλά, ζητώντας να επιβλέψει την εκπόνησή της πτυχιακής μου εργασίας. Στην συνάντηση, η ίδια με ενημέρωσε για ένα πρόγραμμα διδασκαλίας χορού, που είχε ξεκινήσει από τον Οκτώβριο του 2010 και στο οποίο συμμετείχαν δεκαεπτά παιδιά (13 αγόρια, 4 κορίτσια), τα οποία ζουν στο Ορφανοτροφείο της πόλης του Βόλου. Στο πρόγραμμα διδασκαλίας του χορού, που ήταν πρωτοβουλία της κ. Μαρίας Τσουβαλά, συμμετείχαν εθελοντικά 15 φοιτήτριες και φοιτητές του Τμήματος Προσχολικής Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας (13 γυναίκες και 3 άνδρες), διαφόρων εξαμήνων, ενώ επίσης συμμετείχε υποστηρικτικά και ο κ. Κώστας Μάγος.

Βασικός σκοπός του προγράμματος ήταν η δημιουργική απασχόληση των παιδιών στον ελεύθερο τους χρόνο, η εξέλιξη των κινητικών τους ικανοτήτων, η ανάπτυξη επαφής, επικοινωνίας και αλληλεπίδρασης ανάμεσα στις φοιτήτριες, τους φοιτητές και τα παιδιά, και τέλος η έμπρακτη συμβολή του Πανεπιστημίου στις ανάγκες της κοινότητας. Οι φοιτητές και οι φοιτήτριες προσπαθούσαν να εμπυχώσουν τα παιδιά και μέσα από την συζήτηση να ανατροφοδοτηθούν σε σχέση με τη δουλειά τους. Ακόμα, υποστήριζαν την κινητική και δημιουργική ανάπτυξη των παιδιών. Στο πλαίσιο αυτό, ανέλαβα δύο ρόλους, την διδασκαλία του χορού μαζί με την ομάδα των φοιτητριών και των φοιτητών και την εκπόνηση της πτυχιακής μου εργασίας. Η έρευνά μου διήρκεσε την περίοδο Φεβρουάριος 2011- Μάιος 2011, ενώ το πρόγραμμα ολοκληρώθηκε με μια παράσταση χορού για το κοινό της πόλης.

Οι πληροφορίες που συνέλεξα, προέρχονται από παρατηρήσεις, ανοιχτού τύπου συνεντεύξεις και από ερωτηματολόγια, που απάντησαν οι φοιτητές και οι φοιτήτριες.

Οι ειδικοί ερευνητικοί στόχοι της πτυχιακής μου εργασίας μου ήταν να μελετήσω:

- Αν και με ποιον τρόπο μπορεί να συμβάλει ο χορός στην κατανόηση του 'άλλου';
- Και, αν οι φοιτήτριες και οι φοιτητές του Τμήματος Προσχολικής Εκπαίδευσης, που συμμετείχαν στο πρόγραμμα, θα μπορούσαν, ως μελλοντικοί εκπαιδευτικοί, να ευαισθητοποιηθούν σε σχέση με την δυναμική της συγκεκριμένης ομάδας, και συγχρόνως να αναπτύξουν τις εκπαιδευτικές και δημιουργικές τους ικανότητες;

Η πτυχιακή μου εργασία αποτελείται από δύο μέρη. Στο πρώτο μέρος εξετάζονται θεωρητικές απόψεις σχετικές με την εκπαιδευτική διαδικασία και την συμβολή του χορού σε αυτήν, μέσα από ανασκόπηση της σχετικής βιβλιογραφίας. Στο δεύτερο μέρος αναπτύσσονται ζητήματα, τα οποία αφορούν την βιωματική πρακτική και την δημιουργική διδασκαλία του χορού στην ομάδα των παιδιών, τα οποία είναι και τα ενεργά υποκείμενα της συγκεκριμένης έρευνας.

Αναλυτικά, το πρώτο μέρος της πτυχιακής μου εργασίας, το θεωρητικό, αποτελείται από τέσσερα κεφάλαια. Στο *πρώτο κεφάλαιο* εξετάζονται η εκπαιδευτική διαδικασία και ο ρόλος των τεχνών σε αυτήν, ενώ υπογραμμίζονται ορισμένες απόψεις για τον τρόπο με τον οποίο ο παιδαγωγός μεταδίδει την γνώση στα παιδιά. Στο *δεύτερο κεφάλαιο* αναλύονται οι βασικές αρχές που διέπουν τον σεβασμό και την αναγνώριση της διαφορετικότητας, καθώς και τρόποι προώθησης της ισότητας και της ενεργής συμμετοχής όλων των παιδιών στην εκπαιδευτική διαδικασία. Στο *τρίτο κεφάλαιο* αναλύονται οι παιδαγωγικές και οι αισθητικές αρχές που διέπουν την τέχνη του χορού στην εκπαίδευση, καθώς και η συμβολή του στην διαφορετικότητα και στα στερεότυπα πρότυπα.

Το δεύτερο μέρος της εργασίας μου, το ερευνητικό, περιλαμβάνει το *τέταρτο κεφάλαιο*, που αναφέρεται στον σκοπό και στη μεθοδολογία της έρευνας. Στο *πέμπτο κεφάλαιο* αναλύεται το πρόγραμμα διδασκαλίας του χορού και οι παρατηρήσεις μου ως ερευνήτρια. Στο *έκτο κεφάλαιο* γίνεται ανάλυση και συζήτηση σχετικά με τα ευρήματα και τα αποτελέσματα της έρευνας. Στο *έβδομο κεφάλαιο* γίνεται αναφορά στα συμπεράσματα και στις προτάσεις της ερευνήτριας.

Επίσης, καταγράφονται οι βιβλιογραφικές πηγές από την ελληνική και ξενόγλωσση βιβλιογραφία, όπως και άρθρα που αποκτήθηκαν από το διαδίκτυο. Τέλος, στο παράρτημα επισυνάπτονται ορισμένα στοιχεία για την ταυτότητα των παιδιών, το πρόγραμμα της παράστασης, τα ερωτηματολόγια και φωτογραφικό υλικό από την παράσταση και τις πρόβες.

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ: ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο: ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΕΣ

Στην διάρκεια του 20ου αιώνα, οι απόψεις για την εκπαιδευτική διαδικασία έχουν αλλάξει σημαντικά, σηματοδοτώντας την επιτακτική πλέον ανάγκη για μία νέα εκπαιδευτική πολιτική. Στο πλαίσιο αυτό, αναφέρεται έστω συνοπτικά ότι ο ρόλος του εκπαιδευτικού-παιδαγωγού δεν είναι πλέον ‘δασκαλοκεντρικός’ αλλά ‘παιδοκεντρικός’, αφού στο επίκεντρο της διαδικασίας της αγωγής και της εκπαίδευσης βρίσκεται το ίδιο το παιδί και τα ενδιαφέροντά του. Σύμφωνα, με τα νέα δεδομένα της γνώσης, ο παιδαγωγός οφείλει να ενθαρρύνει το παιδί να εκφραστεί, να πειραματιστεί, να αναλάβει πρωτοβουλίες, να αισθανθεί υπεύθυνο, να ανακαλύψει τον εσωτερικό του κόσμο και να μάθει μέσα από λάθη. Επομένως, ο ρόλος αυτός είναι κατευθυντικός, βοηθητικός και διαμεσολαβητικός, καθώς οι λύσεις δεν δίνονται από τον παιδαγωγό, αλλά εκμαιεύονται από το παιδί. Στο πλαίσιο αυτό, υποστηρίζεται ότι οι ικανότητες, τα ενδιαφέροντα και οι προβληματισμοί του παιδιού μπορούν να ενεργοποιήσουν την φαντασία του παιδαγωγού στην διαδικασία μετάδοσης ή και ανακάλυψης των γνώσεων. Όπως τονίζεται άλλωστε, από παιδαγωγούς, οι τέχνες μπορεί να αποτελέσουν ‘την κινητήρια δύναμη’ της νέας παιδαγωγικής. Η ένταξη των τεχνών στην εκπαίδευση, σύμφωνα με την Ζώνιου-Σιδέρη (2010, τόμος Β’: 61-62), μπορεί να βοηθήσει τους μαθητές να διερευνήσουν βιωματικά την μάθηση και ταυτόχρονα να αποκτήσουν εμπιστοσύνη προς τον εαυτό τους και τους γύρω τους, ανεξάρτητα από σωματικές, νοητικές ή άλλες διαφορές που τυχόν υπάρχουν.

Πιο συγκεκριμένα, στην μαθησιακή περιοχή των τεχνών, ο εκπαιδευτικός μπορεί να εισάγει τα παιδιά σε μία ποικιλία συμβολικών μέσων και συγχρόνως να τα ενθαρρύνει να δώσουν μορφή σε συναισθήματα, ιδέες και σκέψεις με τον δικό τους τρόπο. Ακόμα, μπορεί να παρέχει πληροφορίες για τις γλώσσες των τεχνών και την ιστορία τους και έτσι να παροτρύνει τα παιδιά να δημιουργήσουν με αφορμή ερεθίσματα και πληροφορίες που προσλαμβάνουν από το περιβάλλον τους, αλλά και να εκφράσουν κριτικά τις απόψεις τους. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί με πρόσκληση καλλιτεχνών στην τάξη, αλλά και με επισκέψεις σε μουσεία, θέατρα, μνημεία και άλλους χώρους τέχνης και πολιτισμού.

Στο σημείο αυτό αξίζει να αναφερθούμε και να διασαφηνίσουμε τι εννοούμε με τον όρο ‘πολιτισμός’. Ο όρος ‘πολιτισμός’ λοιπόν, αναφέρεται συνήθως στις κοινωνικές

πρακτικές μιας συγκεκριμένης ομάδας ανθρώπων. Συχνά, ο πολιτισμός συνδέεται άμεσα με τις τέχνες, οι οποίες θεωρούνται ως συστατικό στοιχείο του, μέσω του οποίου διαμορφώνεται η ατομική και η κοινωνική συνείδηση σε ένα ενιαίο πλαίσιο. Τα επιτεύγματα των τεχνών ενσωματώνουν και δίνουν μορφή στον χαρακτήρα κάθε κοινωνίας, ενώ συγχρόνως αποτελούν την ιστορία της τέχνης του αντίστοιχου πολιτισμού. Με βάση την παραπάνω θεώρηση προκύπτουν πέντε έννοιες, οι οποίες βοηθούν στην δημιουργία δραστηριοτήτων με στόχο την διάδοση του πολιτισμού. Οι έννοιες αυτές είναι η *επικοινωνία*, η *σχέση με το παρελθόν*, η *καλλιτεχνική έκφραση*, η *κοινωνική συνείδηση* και η *σύνδεση με τον 'άλλον'*.

Η *επικοινωνία* αποτελεί προϋπόθεση της δημιουργίας του πολιτισμού μιας κοινότητας. Οι σχέσεις, οι αξίες και οι αποδεκτές συμπεριφορές που διέπουν μία κοινωνία αντικατοπτρίζουν τις συλλογικές προσπάθειες των ανθρώπων, προκειμένου να βελτιώσουν τις συνθήκες ζωής, βασιζόμενοι στην επικοινωνία μεταξύ των μελών μιας ομάδας με αμοιβαιότητα και σεβασμό. Τα επικοινωνιακά μέσα, τα οποία αναπτύσσονται σε μία ομάδα είναι πολλά και σύνθετα, πράγμα που φανερώνει ότι ο πολιτισμός επινοεί λύσεις για τα κοινωνικά προβλήματα. Η ικανότητα του ανθρώπου να αναζητά νέα συστήματα επικοινωνίας, τον ωθεί να αποκτήσει σφαιρική θεώρηση των πραγμάτων και να κατανοήσει τι συμβαίνει γύρω του με διαφορετικές οπτικές, εισερχόμενος ακόμη και σε διαφορετικά συστήματα άλλων πολιτισμών, πράγμα που εμπλουτίζει τον κόσμο του και τον βοηθά να αναπτύξει την κριτική του σκέψη.

Η *σχέση με το παρελθόν* αναφέρεται στην δυνατότητα δημιουργικής σύνδεσης του σήμερα με την πολιτισμική κληρονομιά μας, καθώς το παρελθόν μπορεί να εμπλουτίσει σημαντικά το παρόν και να δομήσει μία στάση, η οποία συνδέεται με την δυνατότητα να αγαπάμε και να φροντίζουμε ό,τι έχουμε κατακτήσει με κόπο και στερήσεις, διατηρώντας ταυτόχρονα ανοιχτούς τους ορίζοντες για αλληλοαποδοχή, συζήτηση, κατανόηση και συνεργασία με κάθε τι που μπορεί να θεωρείται 'καινούργιο'.

Η *κοινωνική συνείδηση* αποτελεί τον πολιτισμό μιας κοινωνίας. Οι αξίες, η στάση των ανθρώπων προς το περιβάλλον, το πολιτικό και κοινωνικό σύστημα είναι τρόποι συμπεριφοράς που καθορίζουν το κοινωνικά συνειδητό και κριτικά σκεπτόμενο άτομο. Αν πετύχουμε συλλογική κοινωνική συνείδηση πιστεύουμε ότι είναι εύκολο να τεθούν θεμέλια για αλλαγή στάσεων, απόψεων και θέσεων.

Η *σύνδεση με τον 'άλλον'* δεν αφορά μόνο την υπέρβαση της διαφορετικότητας, αλλά και την δυνατότητα να επικοινωνήσουμε μέσα από εναλλακτικούς κώδικες, όπως είναι η

καλλιτεχνική έκφραση, η κατανόηση και ο σεβασμός της διαφορετικότητας, πράγμα που μπορεί να φέρει κοντά ομάδες διαφορετικών πολιτισμών με σκοπό όχι την απλή, επιφανειακή γνωριμία, αλλά την αλληλοαποδοχή, τον σεβασμό, τις ίσες ευκαιρίες και την συνεργασία. Θεωρούμε ότι μέσα από την ενσυναίσθηση μπορούμε να πετύχουμε πολλά, καθώς γνωρίζουμε, κατανοούμε και σεβόμαστε όχι μόνο τον 'άλλον' αλλά και τον 'εγώ' μας, τον ίδιο μας τον εαυτό (<http://digitalschool.minedu.gov.gr/info/pdf>).

Τα πιο σημαντικά και αναγνωρίσιμα στοιχεία κάθε πολιτισμού, με σκοπό την σφαιρική θεώρηση και κατανόηση ενός θέματος, ενσωματώνονται στις τέχνες, οι οποίες μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως εργαλεία σε πολλές μαθησιακές περιοχές. Με αυτόν τον τρόπο, δίνεται η δυνατότητα να επιτευχθεί η ανάπτυξη της επικοινωνίας των παιδιών, η μεταφορά πληροφοριών, σε ένα κοινό σύστημα κωδικών με διαθεματικό τρόπο, προσεγγίζοντας ολιστικά την γνώση (<http://digitalschool.minedu.gov.gr/info/newps>).

Συνοψίζοντας λοιπόν, όσα αναφέρει η Άλκηστις (2008:37-38), διαπιστώνεται ότι οι δημιουργικές εκφράσεις μπορούν να οδηγήσουν στην ανάλυση και την κατανόηση του εαυτού και του άλλου. Επίσης, μπορούν να συμβάλλουν στην ανάπτυξη ουσιαστικών σχέσεων, απολαμβάνοντας τη συμμετοχή σε μία κοινή δημιουργία με αποτέλεσμα να ενισχύουν γνώσεις και συναισθήματα. Τέλος, μέσα από την τέχνη και τον πολιτισμό ενδυναμώνεται η δημιουργική φαντασία, η αφαιρετική ικανότητα, η δυνατότητα μεταφοράς, παρέχεται προσωπική και ομαδική συζήτηση και έκφραση, γίνεται επεξεργασία των προκαταλήψεων και των στερεοτύπων, εισάγεται η έννοια της υπευθυνότητας, ενδυναμώνεται η συνειδητή προσπάθεια, η συνεργασία, η αλληλοκατανόηση και η αλληλεπίδραση, η οποία προϋποθέτει τον σεβασμό και την ισοτιμία ανάμεσα στα μέλη μιας ομάδας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο : ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΕΤΕΡΟΤΗΤΑ

Η ταυτότητα διαμορφώνεται και μεταβάλλεται διαρκώς σε όλη τη διάρκεια της ζωής μας, ανάλογα με τις εμπειρίες και τις καταστάσεις που βιώνουμε (Μααλούφ, 1998: 43- 44).

Σήμερα, οι εκπαιδευτικοί όλο και πιο συχνά καλούνται να διδάξουν παιδιά, τα οποία προέρχονται από διαφορετικές τοπικές κοινότητες του ευρύτερου κόσμου. Πιο συγκεκριμένα, ο όρος 'διαφορετικότητα' εμπεριέχει πολλές και ποικίλες διαστάσεις, που σχετίζονται με το φύλο, την ηλικία, την εθνική προέλευση, την μητρική γλώσσα, τις ειδικές ανάγκες, κ. ά. Αν και για χρόνια επικρατούσε η άποψη ότι οι τάξεις που φοιτούν παιδιά είναι ομοιογενείς, όμως τα μόνα κοινά στοιχεία σε μία τάξη είναι ενδεχομένως η ηλικία και το γεγονός ότι αυτά τα παιδιά φοιτούν στην ίδια τάξη. Κάθε τάξη είναι ένας χώρος πολυμορφίας, καθώς κάθε παιδί είναι μια ιδιαίτερη, μοναδική και πολύπλευρη προσωπικότητα που ανήκει ταυτόχρονα σε πολλές διαφορετικές ομάδες. Συνεπώς, η ένταξη των παιδιών σε μία ομάδα με βάση ένα μόνο χαρακτηριστικό οδηγεί σε έναν απλοϊκό, επιφανειακό διαχωρισμό και στερεότυπα.

Παρά το γεγονός ότι η ανομοιογένεια στους χώρους της εκπαίδευσης είναι μία πραγματικότητα, συχνά αντιμετωπίζεται ακόμα και από τους εκπαιδευτικούς ως εμπόδιο ή ως τυχαίο γεγονός, πράγμα που εμποδίζει την παροχή ίσων ευκαιριών στα παιδιά και επηρεάζει αρνητικά την εξέλιξη τους τόσο σε επίπεδο επικοινωνίας με την ομάδα και την ευρύτερη κοινωνία κατ' επέκταση, όσο και σε επίπεδο κατάκτησης της μάθησης (<http://digitalschool.minedu.gov.gr/infopdf>). Όπως υποστηρίζει και η Gough (2008:56-57), οι ίσες ευκαιρίες διασφαλίζουν το δικαίωμα του ατόμου στην εκπαίδευση. Οπουδήποτε και αν βρισκόμαστε οφείλουμε να δημιουργούμε τις κατάλληλες προϋποθέσεις, οι οποίες θα δίνουν σε όλους ίσες ευκαιρίες συμμετοχής στις δραστηριότητες. Ως εκπαιδευτικοί, θεωρούμε ότι μεταδίδουμε θέσεις και αξίες μέσα από την δουλειά μας. Είμαστε δίκαιοι, αμερόληπτοι στην αντιμετώπιση όλων των ατόμων, δημιουργώντας συνθήκες, που ενθαρρύνουν και σέβονται την διαφορετικότητα και διασφαλίζουν την αξιοπρέπεια στο σχολείο και στην κοινωνία συνάμα. Αυτό είναι εμφανές στην λεκτική και μη λεκτική μας στάση, στον τρόπο, δηλαδή, που χειριζόμαστε την γλώσσα, τις απόψεις που διατυπώνουμε, τις επιλογές μας, αυτά που πιστεύουμε.

Τελικά, είναι δική μας ευθύνη να αμφισβητήσουμε την προκατάληψη και την ανισότητα, καθώς δεν έχουν όλα τα παιδιά την ίδια αφετηρία. Συνεπώς, αν προσφέρουμε τα ίδια ερεθίσματα σε όλα τα παιδιά, με την προϋπόθεση ότι δεν ξεκινούν όλα από την ίδια αφετηρία, από το ίδιο οικογενειακό περιβάλλον, με αυτόν τον τρόπο αναπαράγουμε την ανισότητα.

Σύμφωνα με αναφορές της Ζώνιου-Σιδέρη (2010, τόμος Β': 239-241), αν και το διδακτικό υλικό και τα σχολικά εγχειρίδια δεν αποτελούν πηγή θεσμικών διακρίσεων, όμως ο τρόπος χρήσης τους στη διδασκαλία, στην οποία οι εκπαιδευτικοί δουλεύουν με τον μέσο όρο των μαθητών είναι φορείς διακρίσεων. Για τον λόγο αυτό, χρειάζεται να επανα-αξιολογηθεί η διαφορετικότητα των παιδιών, καθώς παρέχει ποικιλία στον τρόπο μάθησης. Μπορεί δηλαδή, να εμπλουτίσει το διδακτικό αντικείμενο, να ισχυροποιήσει την απόδοση των μαθητών και να δώσει στα παιδιά την δυνατότητα αποτελεσματικής συμμετοχής στην εκπαιδευτική διαδικασία μέσα από την ατομική και ομαδική συνεργασία.

Με βάση τα παραπάνω, σκοπός των εκπαιδευτικών δεν είναι η αφομοίωση, αλλά η ένταξη των παιδιών στα πλαίσια μίας παιδαγωγικής διαδικασίας, στην οποία επικρατεί ο αλληλοσεβασμός και η αλληλοκατανόηση. Εξ άλλου, ο όρος 'ένταξη', δεν αφορά την φυσική παρουσία 'διαφορετικών' παιδιών στην τάξη, αλλά στην παροχή προγραμμάτων σπουδών υψηλού επιπέδου, που προϋποθέτουν τον σεβασμό και την αναγνώριση της διαφορετικότητας, την προώθηση της ισότητας, της κοινωνικής δικαιοσύνης και της ενεργής συμμετοχής όλων των παιδιών στην εκπαιδευτική διαδικασία. Με άλλα λόγια, συμφωνούμε και αποσκοπούμε στην δημιουργία ενός ασφαλούς σχολικού περιβάλλοντος, στο οποίο δεν θα υπάρχουν διακρίσεις και προκαταλήψεις με στόχο την ενδυνάμωση της οικογένειας των παιδιών με ιδιαιτερότητες. Αν τηρούμε συνειδητά τις αρχές αυτές δίνεται ευελιξία και ελευθερία στον παιδαγωγό να εφαρμόσει το πρόγραμμά του και τις γνώσεις του σχετικά με την ανάπτυξη των γνώσεων και των ικανοτήτων των παιδιών στην τάξη. Έτσι, καλλιεργείται ο αμοιβαίος σεβασμός ανάμεσα στα μέλη της εκάστοτε τάξης, ώστε να μπορέσουν τα άτομα να αισθανθούν ασφάλεια, αλληλοαποδοχή και να εκφραστούν ελεύθερα, σύμφωνα με την άποψη της Ζώνιου-Σιδέρη (2010, τόμος Α': 61-62).

Ωστόσο, αντιλαμβανόμαστε ότι πολλά παιδιά πριν ξεκινήσουν το σχολείο έχουν ήδη αποκτήσει από το περιβάλλον τους κάποια στερεότυπα, συμπεριφορές, στάσεις και απόψεις, οι οποίες δεν είναι αποτέλεσμα νοητικής διεργασίας, αλλά προέρχονται από το

άμεσο και έμμεσο περιβάλλον. Εκεί βέβαια, έγκειται ο ρόλος του εκπαιδευτικού, όπως αναλύει η Ντολιοπούλου (2009: 306), ο οποίος έχει τη δυνατότητα με τη δική του συμπεριφορά λεκτική και μη να μειώσει τις εντάσεις και να εντάξει τα παιδιά, που φέρουν κάποια ετερότητα στην τάξη, εμπνέοντας τον αμοιβαίο σεβασμό από και προς όλα τα μέλη της ομάδας.

Έχει παρατηρηθεί, ακόμα, ότι στην πορεία των δραστηριοτήτων δεν έχουν όλα τα παιδιά το ίδιο προσδοκώμενο αποτέλεσμα, διότι δεν έχουν όλα την ίδια αφετηρία, όπως αναφέραμε και παραπάνω, όταν φθάνουν στο σχολείο, αλλά και ούτε τον ίδιο ρυθμό νοητικής, γνωστικής, βιολογικής, συναισθηματικής και αισθητική ανάπτυξης, όπως υποστηρίζουμε. Επιπλέον, οι εκπαιδευτικοί καθοδηγούν και ενθαρρύνουν τα παιδιά να κάνουν αργά και σταθερά προς τη γνώση βήματα. Κάποια παιδιά θα φθάσουν πιο γρήγορα και άλλα πιο αργά στον επιδιωκόμενο στόχο. Είναι σημαντικό, επομένως, ο δάσκαλος να ανακαλύψει τα ενδιαφέροντα των παιδιών και να στηρίξει τις εργασίες του πάνω σε αυτά, δίνοντας στα βιώματά τους εκπαιδευτική και παιδαγωγική πνοή, διότι τα παιδιά τονίζουμε ότι ασχολούνται και χαίρονται με κάτι το οποίο έχει νόημα για τα ίδια.

Συνεπώς, σύμφωνα με την Ζώνιου-Σιδέρη (2010, τόμος Β': 239-240), σε προσχεδιασμένες από τον εκπαιδευτικό δραστηριότητες καθοριστικό ρόλο κατέχει η διαφοροποίηση του περιεχομένου, της διαδικασίας και της αξιολόγησης των δραστηριοτήτων σύμφωνα με τα ενδιαφέροντα, τους τρόπους μάθησης και την μαθησιακή ετοιμότητα των μαθητών, ώστε να προτείνονται σε κάθε μαθητή ασκήσεις που να ανταποκρίνονται στις δυνατότητες και στα ενδιαφέροντά του.

Επιπλέον, όσον αφορά τα άτομα με ειδικές ανάγκες, το να ζητάμε να 'κάνουν απλά ότι μπορούν' δεν είναι αρκετό, αφού αυτά τα άτομα δεν θέλουν να τα μεταχειριζόμαστε διαφορετικά ή να τα συμπονούμε. Ζητούν την ολική αποδοχή και το σεβασμό, καθώς μπορούν και θέλουν να ζήσουν με αξιοπρέπεια, αν η κοινωνία προνοήσει γι' αυτά σε επίπεδο μάθησης, επικοινωνίας και εργασίας.

Καταληκτικά, σε κάθε εκπαιδευτική διαδικασία δεν λείπει η αξιολόγηση, η διαδικασία συλλογής, σύνθεσης και ανάλυσης των πληροφοριών που προκύπτουν καθημερινά στην τάξη σε αυθεντικές καταστάσεις, η οποία αποσκοπεί στη βελτίωση τόσο των παιδιών σε όλα τα επίπεδα ανάπτυξής τους, όσο και του εκπαιδευτικού προγράμματος και της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Η αξιολόγηση συνεπώς, στην περίπτωση του εκπαιδευτικού είναι σημαντική επειδή συμβάλει, στη συλλογή πληροφοριών σχετικά με τι πραγματικά κατανοούν, σκέφτονται, αισθάνονται και

μαθαίνουν τα παιδιά, μέσα από αυθεντικές καθημερινές δραστηριότητες (κίνηση, ζωγραφική, γραφή, επικοινωνία) με την μορφή ανατροφοδότησης. Ταυτόχρονα, η αξιολόγηση, από την πλευρά του μαθητή είναι εξίσου σημαντική, καθώς, ο ίδιος μπορεί να αναπτύξει ικανότητες αυτο-κριτικής, αναστοχασμού, να αποκτήσει εικόνα για τον εαυτό του, να αντιληφθεί και να γνωρίσει τι θέλει να μάθει και με ποιόν τρόπο μπορεί να το μάθει, να αποκτήσει κίνητρα και τέλος να κατανοήσει την πρόοδο που σημειώνει. Έτσι, τονίζουμε ότι οι μαθητές μαθαίνουν καλύτερα όταν έχουν τον έλεγχο της μάθησης τους, όταν γνωρίζουν και κατανοούν τους στόχους της μάθησης και όταν κινητοποιούνται γνωστικά και συναισθηματικά και ως εκ τούτου γίνονται άτομα ικανά και υπεύθυνα για την μάθησή τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο : Η ΤΕΧΝΗ ΤΟΥ ΧΟΡΟΥ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Στο κεφάλαιο αυτό αναπτύσσονται ορισμένα ζητήματα, τα οποία αφορούν τον χορό-ως μορφή τέχνης και ως μέσον διδασκαλίας, το οποίο αποσκοπεί στην προσωπική και αυθόρμητη διαδικασία έκφρασης. Οι πληροφορίες αυτές, ενδεχομένως, θα βοηθήσουν να γίνει κατανοητή η ιδιαιτερότητα του χορού στην εκπαίδευση και στην καλλιτεχνική πρακτική. Πιο συγκεκριμένα, λαμβάνοντας υπόψη το πλαίσιο διδασκαλίας χορού σε μια ομάδα παιδιών ‘με ιδιαιτερότητες’, παραθέτουμε ορισμένες αρχές, μέσα από τις οποίες μπορεί να αναπτυχθεί η δημιουργική σχέση με τον χορό και την καλλιτεχνική πράξη, να γίνει κατανοητός ο τρόπος διαχείρισης της ετερότητας στον χορό, όπως και η ανάπτυξη της ικανότητας αποτίμησης και αξιολόγησης. Όλα αυτά, είναι κάποια από τα στοιχεία, που εφαρμόζονται και βιώνονται στο πλαίσιο διδασκαλίας του χορού.

3.1. Θεωρητικό πλαίσιο διδασκαλίας του χορού

Η διδασκαλία του χορού έχει βασικό σκοπό να εμπλουτίσει τον πυρήνα της καθημερινής σχολικής δράσης, αλλά και να αναδείξει την πολιτισμική διάσταση του χορού. Υπό αυτήν την προοπτική, η διδασκαλία του χορού στο Αναλυτικό Πρόγραμμα έχει την δυνατότητα να συμβάλει στην επικοινωνία του παιδιού με το ιστορικό-κοινωνικό και πολιτισμικό του περιβάλλον και συγχρόνως να το βοηθήσει να κατανοήσει ποικίλα και διαφορετικά πολιτισμικά περιβάλλοντα. Επίσης, ιδιαίτερα σημαντικό είναι ότι στο πλαίσιο της γενικής εκπαίδευσης, ο χορός δεν στοχεύει μονομερώς στην ανάπτυξη των ειδικών χορευτικών δεξιοτήτων, αλλά στην ευαισθητοποίηση του παιδιού, ώστε η κίνηση του σώματός του να αποτελέσει το μέσον δράσης, επικοινωνίας, δημιουργίας και έκφρασης.

Ειδικότερα, η διδασκαλία του χορού μέσα από ‘ανοιχτές’ και δημιουργικές πρακτικές δίνει στα παιδιά κίνητρο για την δραστηριοποίηση και έκφραση ιδεών, ενώ, ταυτόχρονα, τα βοηθά να αποκτήσουν μια πιο σύνθετη διαδικασία σκέψης, μέσα από την ανακάλυψη λύσεων σε προβλήματα, τα οποία αφορούν πάντα προτεινόμενες κινητικές ιδέες. Παράλληλα, η διδασκαλία του χορού, ως μορφή τέχνης, προϋποθέτει την ικανότητα των παιδιών να συνθέτουν και να διερευνούν ιδέες, να δίνουν λύσεις σε προβλήματα μέσα από αυτοσχεδιαστικές προσεγγίσεις, να αναπτύσσουν τις ιδέες τους σε κινητικές φράσεις και- μέσα από την πρακτική, να τελειοποιούν την δουλειά τους (...). Τα παραπάνω

διαμορφώνουν τους τρεις βασικούς άξονες της χορευτικής εκπαίδευσης, οι οποίοι είναι: η ανάπτυξη της δημιουργικότητας (creating), η ανάπτυξη της ικανότητας παρουσίασης του χορού (performing), και η ικανότητα αποτίμησης-αξιολόγησης του χορού (appreciating), Smith -Autard ,2002: ix.

Το παιδί, όπως ο ενήλικος, έχει την ικανότητα να σκέφτεται, να ενεργεί δημιουργικά και να διερευνά το άγνωστο. Στην διδασκαλία του χορού- ως μορφή τέχνης, η δημιουργικότητα και η δεξιοτεχνία της κίνησης είναι αλληλένδετες έννοιες. Η χορευτική δεξιοτεχνία αφορά την δυνατότητα κάθε ατόμου να παρουσιάζει το χορό με βάση συνειδητές επιλογές, την ικανότητα να διαχειρίζεται με ασφάλεια το σώμα του, καθώς και την ικανότητα να προβάλλει και να επικοινωνεί με τον θεατή τα συναισθήματα και τις ιδέες τους. Από την άλλη, η ανάπτυξη της δημιουργικότητας αποσκοπεί να συνδυάζουν τα παιδιά όσα έχουν μάθει στα μαθήματα τεχνικής για να τα μετασχηματίσουν σε κάτι νέο, σύμφωνα με τα ενδιαφέροντα, τις σκέψεις και τις απόψεις τους. Στην δημιουργικότητα δεν υπάρχουν κανόνες, καθώς δεν υπάρχει μία και μόνο λύση για κάθε πρόβλημα. Σύμφωνα με την Αλκαλάη (2002:46-47), η εκμάθηση πολλών και ποικίλων τεχνικών χορού αναπτύσσει την αυτοσυγκέντρωση, την παρατηρητικότητα, την επιλεκτική αντίληψη, την κωδικοποίηση των πληροφοριών, την μνήμη. Όλες αυτές οι ικανότητες αφορούν γνωστικές λειτουργίες, που βοηθούν στην εσωτερική πειθαρχία, στην επιμονή και υπομονή και την ευγενή άμιλλα. Βέβαια, πέρα από τα τεχνικά μαθήματα χρειάζεται και μία θεωρητική προσέγγιση του χορού, που βοηθά το παιδί να κατανοήσει το χορό και το νόημα, το οποίο προσδίδει σε διαφορετικά κάθε φορά πλαίσια, καθώς συνδέεται με κλάδους όπως: η ανθρωπολογία χορού, η ιστορία χορού, κ.ά., οι οποίοι μεταδίδουν την ανθρώπινη εμπειρία και γνώση. Συνεπώς, είναι σημαντική η σύνδεση θεωρίας-πράξης στον χορό, διότι μόνον έτσι αναπτύσσονται οι σωματικές και οι γνωστικές λειτουργίες ως ολότητα.

Η ανάπτυξη των παραπάνω λειτουργιών είναι έργο του εκπαιδευτικού, ο οποίος μέσα από την διδασκαλία του χορού, έχει την ευκαιρία να αναπτύξει δημιουργικές σχέσεις με τους μαθητές του και συγχρόνως να τους βοηθήσει να εξελίξουν τις έμφυτες κινητικές τους ικανότητες, ώστε να μπορούν να χρησιμοποιούν το σώμα ως βασικό μέσον για να επικοινωνούν τις ιδέες τους. Η διερεύνηση του άμεσου περιβάλλοντος από τα παιδιά, σύμφωνα με τα ενδιαφέροντα και τις ανάγκες τους, τους δίνει την δυνατότητα να εμπλακούν ενεργά με την δόμηση της γνώσης. Ακόμα, η ανακάλυψη κάτι νέου, η συνεργασία και η αλληλεπίδραση με τους άλλους προωθεί ένα κλίμα σεβασμού και

αποδοχής του 'άλλου'. Πολλοί υποστηρίζουν ότι με τον χορό δημιουργούν έναν δικό τους κόσμο, ξεφεύγουν από τα συμβατικά και εκφράζουν σκέψεις και αξίες, οι οποίες είναι δύσκολο να ειπωθούν διαφορετικά. Όπως υποστηρίζει η Smith-Autard (1994:48) ο χορός βοηθά το παιδί να γνωρίσει (γνωστική διάσταση), να αναπτύξει τις ικανότητες του (δεξιότητες-πραγματολογική διάσταση), να έρθει σε επαφή με τα συναισθήματά του (συγκινησιακή διάσταση), και να αναπτύξει την εκφραστικότητά του. Συνεπώς, έρχεται σε ουσιαστική επαφή-με το περιβάλλον του, κατανοώντας το σώμα του, τις δυνατότητές του και τον 'άλλον' .

Η Marion Gough (2008:90) επισημαίνει επίσης ότι μέσα από την κίνηση, το δρών υποκείμενο εκφράζει, μεταδίδει, γνωστοποιεί και καθορίζει την πρόθεση του και το νόημά της κίνησης του. Συνεπώς, η εκφραστικότητα του χορού απαιτεί από τον χορευτή να είναι ικανός να ερμηνεύσει αντικειμενικά, αληθινά, έγκυρα και αξιόπιστα όσα συμβαίνουν γύρω του, στην καθημερινότητά του. Σχετικά με την έκφραση, γίνεται αντιληπτό ότι εντοπίζεται τόσο ο τρόπος, με το οποίο κινούνται οι άνθρωποι όσο και ο λόγος που τους ωθεί στην κίνηση. Για παράδειγμα, εξετάζουμε αν κάτι (εικόνα, κατάσταση, κ.τ.λ.) τους εξάπτει τη φαντασία ώστε να κινηθούν.

Επομένως, είναι ανάγκη να δίνονται στα παιδιά ερεθίσματα για την ανάπτυξη της εκφραστικότητας της κίνησης, η οποία συνεπάγεται την ικανότητα επικοινωνίας με άλλα άτομα. Με τον τρόπο αυτό ο εκπαιδευτικός αξιοποιεί την φυσική περιέργεια του παιδιού, προβάλλοντας τη δημιουργικότητά του με στόχο τη βελτίωση της ικανότητάς του να επικοινωνήσει σε όλα τα επίπεδα και τα μέλη της ομάδας, Smith-Autard, 1994:102. Με άλλα λόγια, οι εκπαιδευτικοί στα παιδιά να δημιουργούν ανάλογα με την φαντασία και την προσωπικότητά τους, χωρίς την απαίτηση να αντιγράφουν τον δάσκαλο, όπως γινόταν με την δασκαλοκεντρική μέθοδο. Αυτή είναι μια βασική αρχή του δημιουργικού χορού. Το παιδί τίθεται στο επίκεντρο της διδασκαλίας, πράγμα που το βοηθά να εκφραστεί με πρωτότυπο, προσωπικό και δημιουργικό τρόπο.

Σύμφωνα με την Gough (2008:89-90), πολλές φορές λέγεται ο χορός κάποιου δρώντος υποκειμένου δεν είναι εκφραστικός. Στην περίπτωση αυτή εννοούμε ότι η εκάστοτε χορογραφία εκτελείται χωρίς να δίνεται ιδιαίτερη σημασία στην ποιότητα της κίνησης. Δηλαδή, ο χορευτής δεν έχει στο μυαλό του ένα θέμα να το επεξεργαστεί και να το παρουσιάσει στους θεατές και περιορίζεται στο να διαγράψει σχήματα στον χώρο. Έτσι, η κίνηση δεν έχει επάρκεια και αρτιότητα στην εκτέλεσή της, ενώ καταλήγει να μην έχει νόημα. Ακόμα και όταν πρόκειται για την πιο απλή κίνηση, η πρόθεση και το

νόημα που ενυπάρχει σε αυτήν πρέπει να μεταδοθούν στο κοινό. Μπορούμε να αναδείξουμε την έκφραση προσδίδοντας στην κίνηση μία εικόνα, ένα συναίσθημα ή μία αίσθηση, όπως τρυφερότητα, μοναξιά, επιθετικότητα

Επιπλέον, η Gough (2008:89-90) παρατηρεί, ότι ο χορός δεν συμβάλει μόνο στην επικοινωνία και την έκφραση του παιδιού, αλλά και στην καλλιτεχνική και αισθητική αγωγή του. Η καλλιτεχνική αγωγή ασχολείται με την ικανότητα των παιδιών να αναπτύσσουν και να κάνουν κριτικά σχόλια για το χορό. Να εξερευνούν ιδέες και να δοκιμάζουν τρόπους παρουσίασής τους. Και έτσι αποκτούν γνώση για την φύση του χορού, το περιεχόμενο και τις φόρμες του. Μέσα από αυτήν την ειδική γνώση αποκτούν εμπειρία και γνώση για το σώμα, τον χώρο, τον χρόνο, τις σχέσεις, στοιχεία τα οποία εμπεριέχονται πάντα σε κάθε χορευτική κίνηση.

3.2. Διδακτικές μέθοδοι στον χορό

Με το να παρατηρεί και όχι να μιμείται το ένα παιδί τη δουλειά του άλλου, με την καθοδήγηση του εκπαιδευτικού, τα παιδιά ενθαρρύνονται να βρουν λόγια να περιγράψουν την δουλειά τους, να την εκτιμήσουν αισθητικά, αλλά και να διαπιστώσουν την εξέλιξη και την πρόοδό τους. Συνεπώς, τα παιδιά είναι ελεύθερα να επεξεργάζονται και να ερμηνεύουν τα νοήματα και τα συναισθήματα που δημιουργεί μία παράσταση χορού, ώστε στην συνέχεια να εκφράσουν τις απόψεις τους μέσω συζήτησης ή και γραπτού λόγου, σύμφωνα με όσα αναφέρει η Smith-Autard (1994).

3.3. Χορός και στερεότυπα

Αν και όλες οι μορφές τέχνης έχουν κοινά στοιχεία, ωστόσο, ο χορός, διαφοροποιείται από τις άλλες τέχνες, καθώς ελκύει την προσοχή απ' ευθείας στο ανθρώπινο σώμα, το οποίο αποτελεί το κατεξοχήν μέσον δημιουργίας και έκφρασης. Μάλιστα, αρκετοί άνθρωποι αισθάνονται ανησυχία για την σωματική τους εικόνα, η οποία αποκαλύπτεται σε μεγάλο βαθμό στον χορό. Ορισμένοι ενδέχεται να νιώσουν ιδιαίτερα ευάλωτοι σε ένα μάθημα χορού σε σχέση με το σώμα τους, όπως για παράδειγμα οι νέοι που βρίσκονται στην εφηβεία. Κάποιοι επιθυμούν να 'καλυφθούν' για να κρύψουν τις αλλαγές που συμβαίνουν στο σώμα τους και για τον λόγο αυτο αισθάνονται πιο άνετα μέσα σε φαρδιά ρούχα. Χρειάζεται λοιπόν ο δάσκαλος να είναι σε θέση να κατανοεί τις ανησυχίες των

μαθητών για το σώμα τους και να βρίσκει τρόπους να τους ενθαρρύνει για την σωματική τους εικόνα, διότι μέσω της ενθάρρυνσης αυξάνεται η αυτοπεποίθησή τους, ενώ ταυτόχρονα γίνεται αντιληπτό ότι η διαφορετικότητα δίνει τη δυνατότητα για εμπλουτισμό της διδασκαλίας, Gough,2008:59-60.

Ένα επιπλέον στερεότυπο, το οποίο αν και δεν διδάσκεται στα παιδιά, ωστόσο αποκτάται από την αλληλεπίδραση με το περιβάλλον πριν ακόμα πάνε σχολείο, είναι η άποψη ότι ο χορός αποτελεί κυρίως γυναικεία δραστηριότητα. Η άποψη αυτή επηρεάζει τα παιδιά- και τους ενήλικες- στον τρόπο σκέψης και συμπεριφοράς, σύμφωνα με την Gough (2008:57-58). Συνεπώς, τα αγόρια που χορεύουν δεν συγκαταλέγονται ανάμεσα στους 'άνδρες'. Αυτό βέβαια δεν ισχύει σε κοινωνίες όπου ο χορός δεν αντιμετωπίζεται με προκατάληψη. Εκεί οι συνθήκες επιτρέπουν στον άντρα να ανήκει σε μία χορευτική ομάδα, ενθαρρύνοντας ταυτόχρονα και την ατομική έκφραση.

3.4. Η αισθητική στην καλλιτεχνική διάσταση και στην θέαση του χορού

Οι αισθητικές και καλλιτεχνικές ιδιότητες όλων των έργων τέχνης μας μαθαίνουν κάτι για τον κόσμο που μας περιβάλλει. Ίσως, μας βοηθούν να σκεφτούμε την σχέση μεταξύ αλήθειας και τέχνης. Ενώ λοιπόν τα έργα του χορού, που μας ενδιαφέρουν στην προκειμένη περίπτωση είναι αφαιρετικά αντικείμενα (abstract objects), όταν παρακολουθούμε χορό μας δημιουργούνται κάποια συναισθήματα, τα οποία συνδέονται με την γνωστική διάσταση της τέχνης, όπως ήδη αναφέραμε σε προηγούμενο κεφάλαιο.

Με βάση τα παραπάνω, η διδασκαλία, η καλλιτεχνική πρακτική και η θέαση του χορού έχουν ως βασικό στόχο την αισθητική καλλιέργεια. Σε μια τοποθέτηση του Best (1985:168, στην Σαβράμη, 2002:31-32), αναφέρεται ότι ο όρος 'αισθητική' παραπέμπει και στην ικανότητα 'καλλιτεχνικής αποτίμησης', η οποία βοηθά το άτομο να δράσει και να δημιουργήσει με τα αισθητικά χαρακτηριστικά της τέχνης, στην περίπτωση της τέχνης του χορού. Η τέχνη, άλλωστε, είναι ένα μέσο, με το οποίο οι άνθρωποι εκφράζουν τον τρόπο που βιώνουν και κατανοούν στιγμές και καταστάσεις της καθημερινότητας και της ζωής τους.

Εξετάζοντας αυτό που συμβαίνει σε παραστάσεις χορού, οι θεατές παρακολουθούν συνήθως χορό για το εξαιρετικό θέαμα που προσφέρει, αφού το 'χορεύον σώμα' υπερβαίνει τα όρια της καθημερινής εμπειρίας του ανθρώπου. Όταν όμως μιλάμε για την

αισθητική πλευρά του χορού, σύμφωνα την Σαβράμη (2002:33), απαραίτητη προϋπόθεση είναι ότι θεατές κατανοούν αυτό που παρακολουθούν, το οποίο μπορούν να μετασχηματίσουν με βάση τις καταστάσεις της καθημερινότητάς τους, τα ενδιαφέροντα και τις εμπειρίες τους σε κάτι νέο. Αυτό που προσλαμβάνει κάθε φορά ο θεατής έχει σχέση με την παιδεία του και τις γνώσεις του. Η θέαση έργων τέχνης, συνεπώς, ενεργοποιεί την αντίληψη και την παρατηρητικότητα των θεατών, ώστε, να μπορούν να εξετάσουν και να αξιολογήσουν όσα βλέπουν με κριτήρια τη μορφή, το ύφος και το περιεχόμενο ενός έργου τέχνης.

Βέβαια, η ερμηνεία του χορού δεν είναι εύκολη, διότι προϋποθέτει την επικοινωνία των θεατών με το δρών υποκείμενο, που παρουσιάζει κάτι, το οποίο έχει ένα θέμα και ένα νόημα για το υποκείμενο και τον θεατή κατ' επέκταση. Εκείνο που παρουσιάζεται προϋποθέτει ερμηνευτικά κριτήρια, συμβολικού χαρακτήρα, τα οποία υπάρχουν εσωτερικά στο δρών υποκείμενο και είναι σημαντικής σημασίας να ανακαλυφθούν και να ερμηνευθούν από τους θεατές. Εκεί έγκειται η δύναμη της ερμηνείας σύμφωνα με τον McFee (1992:18, 26, στην Σαβράμη, 2002:35). Ωστόσο, όταν ερμηνεύουμε και κρίνουμε κάτι αισθητικά χρειάζεται να είμαστε αντικειμενικοί, διότι οι κρίσεις μας εξαρτώνται από το τι είναι εξωτερικά παρατηρήσιμο, πράγμα το οποίο στην καλλιτεχνική αποτίμηση, μπορεί να επιβεβαιωθεί ή να απορριφθεί σύμφωνα με τον McFee, 1980:126, στην Σαβράμη, 2002:36. Συνεπώς, ως θεατές χρειάζεται να είμαστε 'ανοιχτοί', για να κατανοήσουμε το νόημα κάποιου έργου τέχνης και να διαμορφώσουμε μία γνωστική αποτίμηση.

Καταλήγοντας, τα αισθητικά και καλλιτεχνικά κριτήρια του χορού βοηθούν στην παρατήρηση της ποιότητας της χορευτικής κίνησης. Ωστόσο, αντικειμενικά κριτήρια που υπόκεινται σε σταθερές και αμετάβλητες αξίες, δεν υπάρχουν στην χορευτική κίνηση, αφού αυτό δεν επιτρέπει την ελευθερία της έκφρασης και την πρωτοτυπία στην δημιουργία. Επίσης, στην τέχνη οι μεταβλητές δεν μετρούνται όπως στην επιστήμη με αριθμούς ή κλίμακες. Συνεπώς, κάθε είδους αξιολόγηση στον χορό γίνεται από άτομα, τα οποία, πιθανόν, έχουν ειδικές γνώσεις, αλλά κυρίως έχουν την ικανότητα να αντιλαμβάνονται και να ερμηνεύουν όσα παρατηρούν.

ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ: ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4ο : ΣΚΟΠΟΣ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

4.1. Σκοπός και ερευνητικά ερωτήματα

Όπως έχει ήδη αναφερθεί στην *Εισαγωγή*, βασικός σκοπός του συγκεκριμένου προγράμματος διδασκαλίας του χορού ήταν η δημιουργική απασχόληση των παιδιών, η εξέλιξη των κινητικών τους ικανοτήτων, η ανάπτυξη επαφής, επικοινωνίας και αλληλεπίδρασης με τις φοιτήτριες και τους φοιτητές, και τέλος η έμπρακτη συμβολή του Πανεπιστημίου στις ανάγκες της κοινότητας.

Με βάση τα παραπάνω, οι ειδικοί σκοποί της παρούσας έρευνας ήταν η μελέτη των εξής ζητημάτων:

- (1) Αν και κατά πόσο ο χορός μπορεί να βοηθήσει στην ανάπτυξη της δημιουργικότητας των παιδιών, των φοιτητριών και των φοιτητών;
- (2) Αν θα μπορούσε να αναπτυχθεί αλληλοκατανόηση και αποδοχή ανάμεσα στα παιδιά, τις φοιτήτριες και τους φοιτητές στο πλαίσιο της διδασκαλίας του χορού;
- (3) Αν οι φοιτήτριες και οι φοιτητές του Τμήματος Προσχολικής Εκπαίδευσης, που συμμετείχαν στο πρόγραμμα, ως μελλοντικοί εκπαιδευτικοί, θα μπορούσαν να ευαισθητοποιηθούν σε σχέση με την δυναμική της συγκεκριμένης ομάδας, και συγχρόνως να αναπτύξουν τις δικές τους εκπαιδευτικές και δημιουργικές ικανότητες;

4.2. Μεθοδολογία της έρευνας

4.2.1. Πεδίο μελέτης

Το πεδίο μελέτης της έρευνας αποτέλεσε η πόλη του Βόλου, στην περιφέρεια Θεσσαλίας. Συγκεκριμένα, η έρευνα έγινε στο Ορφανοτροφείο του Βόλου. Η διδασκαλία των μαθημάτων γινόταν στον χώρο διαμονής των παιδιών, ενώ η διάρκεια κάθε μαθήματος ήταν 2 ώρες σε εβδομαδιαία βάση.

4.2.2. Οι συμμετέχοντες στην έρευνα

Οι συμμετέχοντες στην έρευνα ήταν 17 παιδιά, (13 αγόρια και 4 κορίτσια) ηλικίας 7 έως 19 χρονών. Τα παιδιά έχουν ελληνική καταγωγή, εκτός από τέσσερα αγόρια. Δύο αγόρια είναι Ρομά, γεννημένα στην Ελλάδα, ένα αγόρι έχει Ελληνορουμανική καταγωγή και ένα Αλβανική. Ακόμα, δύο κορίτσια παρακολουθούν μαθήματα λογοθεραπείας. Όλα τα παιδιά βρίσκονται στο ίδρυμα κατόπιν εισαγγελικής παραγγελίας, σύμφωνα με την οποία ήταν αναγκαίο να απομακρυνθούν από το οικογενειακό και κοινωνικό τους περιβάλλον¹.

4.2.3. Τεχνικές συλλογής πληροφοριών

Το πρώτο πράγμα που καλείται να σχεδιάσει ένας ερευνητής είναι η μεθοδολογία που θα ακολουθήσει σε σχέση με τον προβληματισμό και το υπό εξέταση πεδίο. Η πορεία δηλαδή πάνω στην οποία θα βασιστεί για να εκπονήσει την έρευνά του και να την παρουσιάσει ως γραπτό κείμενο. Η διαδικασία να αποφασίσει κάποιος ποια μεθοδολογία θα επιλέξει δεν είναι εύκολη. Αλλά και από την στιγμή που θα συγκεκριμενοποιήσει την ερευνητική του επιλογή θα αντιμετωπίσει άλλου είδους προβλήματα. Συμβουλευόμενος επιστημονικά βιβλία μεθοδολογίας θα βρεθεί στην δύσκολη θέση να καταλάβει ποιο μοντέλο μεθοδολογίας τελικά έχει επιλέξει. Με άλλα λόγια υπάρχουν διαφωνίες μεταξύ των ειδικών που αφορούν τυπολογικά ζητήματα, που σχετίζονται με τις ονομασίες και τους ορισμούς των μεθόδων.

Οι ερευνητικές μέθοδοι διακρίνονται σε ποιοτικές και ποσοτικές. Οι ποσοτικές αναλύουν την ποσότητα εμφάνισης του φαινομένου που εξετάζεται και οι ποιοτικές αναφέρονται στο είδος, στο συγκεκριμένο χαρακτήρα του φαινομένου σύμφωνα με τον Kvale (1996:67). Ωστόσο, και οι δύο μέθοδοι δίνουν τη δυνατότητα στον ερευνητή να προσεγγίσει ένα ερευνητικό πεδίο και να επικεντρωθεί σε αυτό.

Στην συγκεκριμένη περίπτωση επέλεξα την ποιοτική έρευνα, διότι η συλλογή δεδομένων μέσα από ποιοτικές μεθόδους είναι μια πολύπλευρη διαδικασία με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, όπως: (1) ο σκοπός είναι η όσο το δυνατόν πλουσιότερη περιγραφή του πραγματικού πλαισίου της έρευνας, (2) δεν είναι εκ των προτέρων καθορισμένο

¹ Ορισμένα στοιχεία για τα παιδιά και την συμμετοχικότητά τους στο χορό παρατίθενται στο Παράρτημα. Ωστόσο, για την διασφάλιση των προσωπικών δεδομένων δεν δίνονται άλλες λεπτομέρειες.

επακριβώς τι δεδομένα θα συλλεχθούν, και (3) χρησιμοποιούνται πολλαπλές μέθοδοι συλλογής δεδομένων. Συνεπώς, οι μέθοδοι που χρησιμοποιήθηκαν δεν είναι ανεξάρτητες από τον ερευνητή, αφού αυτός διαμορφώνει διαρκώς τον τρόπο χρήσης αυτών των μεθόδων, ενώ η διαδικασία όσο και το αποτέλεσμα εξαρτώνται από τη στάση του και το πώς χειρίζεται την έρευνα.

Σημαντικά στοιχεία που χαρακτηρίζουν τις ποιοτικές μεθόδους είναι ότι έχουν φυσιολογική ροή και σε μεγάλο βαθμό δεν είναι κατευθυνόμενες από τον ερευνητή. Μέσα από την ποιοτική μέθοδο ο ερευνητής μπορεί να διεισδύσει στην προσωπικότητα των υποκειμένων που μελετά, όπως και να εμβαθύνει και να κατανοήσει τις κοινωνικές επιρροές που τα υποκείμενα αυτά έχουν δεχτεί.

Ο ερευνητής που ακολουθεί την ποιοτική μέθοδο παρατηρεί, παίρνει συνεντεύξεις, κρατά σημειώσεις (ημερολόγιο), περιγράφει και ερμηνεύει τα φαινόμενα, όπως ακριβώς έχουν. Όταν εργάζεται στο πεδίο που μελετά, είναι ενεργός, γιατί οι ποιοτικές μέθοδοι απαιτούν να γίνεται χρήση όλων εκείνων των στοιχείων, που ο ερευνητής συναντά: σχόλια από όσους σχετίζονται με το αντικείμενο, κάτι που ο ίδιος παρατηρεί, ακόμα και τον τρόπο που τα υποκείμενα κάθονται ή συνομιλούν όπως υποστηρίζει ο Eisner (1991:217). Οφείλει να καταγράψει τα γεγονότα, αλλά ταυτοχρόνως έρχεται αντιμέτωπος με τον ίδιο του τον εαυτό. Αναλαμβάνει να συνδυάσει λογικά δεδομένα, στοιχεία και καταστάσεις ώστε να καταλήξει σε ένα συμπέρασμα από όσα παρατηρεί. Αυτό συμβαίνει μέσω του τρόπου με τον οποίο αντιλαμβάνεται την παρουσία των πραγμάτων και τη σπουδαιότητά τους. Ο ερευνητής, αφού συλλέξει τα δεδομένα, θα προσπαθήσει να τα ερμηνεύσει, σύμφωνα με τον Eisner (1991:36), ώστε να επιτύχει το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα. Επιπλέον, η ενσυναίσθηση του τι είναι σημαντικό και το πλαίσιο μέσα στο οποίο αυτό θα ερευνηθεί, εξαρτάται πάντα στις ικανότητες και τις ιδεολογικές απόψεις του ερευνητή (Peshkin, 1985:68-69). Ως εκ τούτου, πρέπει να λαμβάνεται υπόψη η υποκειμενικότητα του ερευνητή, αφού οι ποιοτικές μέθοδοι επηρεάζονται σε μεγάλο βαθμό από την κουλτούρα και τον πολιτισμό του.

Για την συλλογή των δεδομένων ακολουθήθηκαν τα εξής: (1) συμμετοχική παρατήρηση, (2) ημερολόγιο, (3) ημι-δομημένες συνεντεύξεις και (5) ερωτηματολόγιο.

Συμμετοχική παρατήρηση

Στην ποιοτική έρευνα υπάρχουν δύο βασικοί τύποι παρατήρησης: η συμμετοχική και η μη συμμετοχική παρατήρηση. Εφάρμοσα την συμμετοχική παρατήρηση, καθώς πήρα μέρος ενεργά στον φυσικό χώρο διεξαγωγής της έρευνας, μελετώντας την συμπεριφορά των παιδιών σε σχέση με το μάθημα, τα άλλα παιδιά και τις φοιτήτριες και τους φοιτητές.

Η συμμετοχική παρατήρηση μπορεί να δώσει ασφαλή αποτελέσματα, ειδικά όταν τα άτομα δεν γνωρίζουν ότι παρατηρούνται, καθώς αν ήξεραν ότι παρατηρούνται θα τροποποιούσαν τη συμπεριφορά τους. Με την συμμετοχική παρατήρηση επειδή είναι δύσκολο να διαχωριστούν τα στάδια συλλογής και ανάλυσης πληροφοριών, η ανάλυση γίνεται στη διάρκεια της συλλογής, παρόλο που καταγράφουμε την παρατήρηση αντικειμενικά, δηλαδή ό, τι βλέπουμε χωρίς επικριτικά ή αποδοκιμαστικά σχόλια.

Ημερολόγιο

Το ημερολόγιο είναι μία μέθοδος καταγραφής της παρατήρησης σε καταστάσεις που η άμεση παρατήρηση είναι δύσκολο ή αδύνατο να πραγματοποιηθεί, διότι αν οι παρατηρούμενοι καταλάβουν ότι βρίσκονται σε κατάσταση διερεύνησης, πιθανόν να αλλάξουν την συμπεριφορά τους. Έτσι, τα συμπεράσματα που θα προκύψουν δεν θα είναι ασφαλή, αντικειμενικά και έγκυρα. Για αυτόν το λόγο χρησιμοποιούμε τα ημερολόγια, διότι όσα παρατηρούμε καταγράφονται με ηρεμία σε έναν άλλον χώρο μακριά από την ομάδα υπό παρατήρηση. Κατά την συμμετοχική παρατήρηση, μελετούσα τί έλεγαν, τί συζητούσαν και πώς συμπεριφέρονταν τα παιδιά, ενώ, σημείωνα τις εντυπώσεις μου μετά την ολοκλήρωση κάθε μαθήματος.

Συνεντεύξεις

Η συνέντευξη είναι ένα από τα βασικότερα εργαλεία της ποιοτικής μεθόδου. Πρόκειται για την αλληλεπίδραση, την επικοινωνία μεταξύ προσώπων, που καθοδηγείται από τον ερευνητή με στόχο την συγκέντρωση πληροφοριών σχετικά με το αντικείμενο της έρευνας όπως τονίζουν οι Cohen & Manion (1992:307-308). Με άλλα λόγια, πρόκειται για την μέθοδο που έχει ως αντικείμενό της να σχηματίσει ένα «νοητικό περιεχόμενο» (Mialaret, 1997:148), να αποκαλύψει πτυχές της προσωπικότητας και να αναγνωρίσει συμπεριφορές. Βασικό εργαλείο της είναι η συνομιλία μεταξύ δύο ή περισσοτέρων ατόμων.

Σύμφωνα με τον Tuckman (1972), οι συνεντεύξεις δίνουν την δυνατότητα 'εισόδου' στο τι διαδραματίζεται στο μυαλό του υποκειμένου, ενώ προβάλλουν τις γνώσεις του

(πληροφορίες), τι του αρέσει και τι όχι (αξίες και προτιμήσεις) και κυρίως τι σκέπτεται (απόψεις και αντιλήψεις). Υποστηρίζουμε ότι ένα στοιχείο που διαφοροποιεί την συνέντευξη από μια απλή συζήτηση, είναι ότι αποτελεί βασικό εργαλείο της έρευνας, είναι, δηλαδή, ένας έμμεσος τρόπος συλλογής πληροφοριών για τις αντιλήψεις και τα 'πιστεύω' των ανθρώπων που ερωτώνται. Ένα δεύτερο στοιχείο είναι ότι ο διάλογος αναπτύσσεται ανάμεσα σε ανθρώπους που είναι ξένοι μεταξύ τους και ένα τρίτο ότι οι συνεντεύξεις κατευθύνονται από τον ερευνητή κατά ένα μεγάλο ποσοστό σύμφωνα με τους Rubin & Rubin (1995: 2).

Ερωτηματολόγια

Το ερωτηματολόγιο που έδωσα στις φοιτήτριες και στους φοιτητές, επικεντρώθηκε στο τί θα αποκομίσουν τα παιδιά από τη συμμετοχή τους σε αυτό το πρόγραμμα, αν αποκλείστηκε η συμμετοχή κάποιου παιδιού, αν αντιλήφθηκαν ιδιαιτερότητες, κ.ά. Οι ερωτήσεις είχαν στόχο την διατύπωση απόψεων από μεμονωμένα άτομα και τον τρόπο με τον οποίο κατανόησαν το περιεχόμενο και την δομή του προγράμματος. Είναι ανοιχτού τύπου ερωτήματα και προϋποθέτουν χρόνο για να διατυπώσουν οι ερωτώμενοι τις εμπειρίες τους βάσει του δικού τους τρόπου αντίληψης και κατανόησης.

4.3. Προσδιορισμός κάποιων δυσκολιών κατά την διεξαγωγή της έρευνας

Οι δυσκολίες που προέκυψαν κατά τη διεξαγωγή της έρευνας είναι:

1. Λόγω της ενεργητικής μου συμμετοχής στη διδασκαλία του χορού, ήταν δύσκολο να καταγράψω αυτά που συνέβαιναν. Ενδεχομένως, λοιπόν, χάθηκαν κάποιες πληροφορίες, εφ' όσον δεν μπορούσα να καταγράψω άμεσα όσα παρατηρούσα. Η ενεργητική συμμετοχή μου στα μαθήματα είχε στόχο να μην αντιληφθούν τα παιδιά την παρατήρηση και την μελέτη των συμπεριφορών τους, με επακόλουθο την δημιουργία αρνητικών αντιδράσεων, σε περίπτωση που αισθάνονταν ότι ήταν υπό παρατήρηση.
2. Ο χώρος διδασκαλίας ήταν ο μοναδικός με ξύλινο πάτωμα στο ίδρυμα, δηλαδή η σκηνή του θεάτρου, η οποία είχε διαφορετικές προδιαγραφές από αυτές μιας αίθουσας χορού. Συνεπώς, οι διαστάσεις και οι προδιαγραφές ήταν σχετικά ακατάλληλες, αφού υπήρχαν καθίσματα, σκάλες, κουρτίνες, έπιπλα, κ.ά. Η υπεύθυνη του προγράμματος διδασκαλίας του χορού, έχοντας αντίληψη των δυσκολιών,

μοίραζε τα παιδιά σε δύο ομάδες, κυρίως με βάση την ηλικία τους ή και τις αντιδράσεις και τις συμπεριφορές τους (π.χ. ήθελαν μόνο break dance, αισθάνονταν αδικημένοι, κ.ά.). Η ίδια επέβλεπε και καθοδηγούσε την ομάδα των αγοριών, που ασκούσαν στην τραπεζαρία.

3. Στο πλαίσιο αυτό, ορισμένα παιδιά που περίμεναν την σειρά τους για να ανέβουν στην σκηνή, έπρεπε να μάθουν να παρατηρούν, αλλά και να περιμένουν με την καθοδήγηση και την βοήθεια των φοιτητριών, των φοιτητών και των παιδαγωγών του ιδρύματος. Για πολλούς και διαφορετικούς λόγους αυτό δεν γινόταν, με αποτέλεσμα η αναμονή να πυροδοτεί έντονα προβλήματα. Ένας από τους βασικούς λόγους ήταν ότι μεγάλος αριθμός από τις φοιτήτριες και τους φοιτητές ενέδιδε στην ανάγκη των παιδιών για προσωπική επικοινωνία και συζήτηση, με κατάληξη να υπάρχουν κατ'ιδίαν απομονωμένες μικρές ομάδες ή και ομάδες δύο ατόμων.
4. Πολλά από τα μικρότερα ή και τα μεγαλύτερα παιδιά έφευγαν και επέστρεφαν στο μάθημα κατά βούληση, πηγαίνοντας συνήθως στο δωμάτιό τους. Κατά κανόνα, το αντιλαμβανόταν πρώτη η υπεύθυνη του προγράμματος, η οποία και τα αναζητούσε.
5. Ορισμένα παιδιά αισθάνονταν ότι δεν είχαν χορέψει αρκετά και διεκδικούσαν αυτό το δικαίωμα ή και ζητούσαν να χορέψουν εκ νέου, συνήθως με δυνατές φωνές.
6. Ένα ακόμα πρόβλημα ήταν οι διαφορετικές ηλικίες των παιδιών, οι διαφορετικές τους ικανότητες στον χορό, τα διαφορετικά τους ενδιαφέροντα, οι διαφορετικές αντιληπτικές τους ικανότητες, η διατήρηση ή όχι της προσοχής τους, και ούτω καθεξής.
7. Τα μεγαλύτερα αγόρια της ομάδας είχαν δημιουργήσει μια ατμόσφαιρα θαυμασμού με τις δεξιότητες τους, γεγονός που οδηγούσε στην απορρόφηση όλων των άλλων στην παρατήρηση του χορού τους.
8. Τέλος, η μη τήρηση των κανόνων οφειλόταν και στην απειρία των φοιτητριών, των φοιτητών και των παιδαγωγών του ιδρύματος σε σχέση με τον χορό και τις απαιτήσεις του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο : ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΤΟΥ ΧΟΡΟΥ

Το συγκεκριμένο πρόγραμμα διδασκαλίας του χορού είχε στόχο την δημιουργική απασχόληση των παιδιών. Πιο αναλυτικά, η ανάπτυξη της δημιουργικότητας δεν διαχωρίζεται από τους εκπαιδευτικούς και παιδαγωγικούς στόχους του χορού, που είναι απόλυτα συνδεδεμένοι με την πρακτική. Μάλιστα, η ανάπτυξη της δημιουργικότητας στον χορό μπορεί να προσεγγιστεί με πολλούς και διαφορετικούς τρόπους, οι οποίοι εξαρτώνται πάντα από το ειδικό πλαίσιο της τάξης.

Με δεδομένα τα παραπάνω, η διδασκαλία του χορού στο πλαίσιο αυτό περιλάμβανε τους εξής ειδικούς στόχους :

- Έκφραση της δημιουργικότητας των παιδιών, των φοιτητριών και φοιτητών.
- Ανάπτυξη των έμφυτων κινητικών ικανοτήτων.
- Ανάπτυξη της κινητικής δεξιοτεχνίας στον χορό.
- Αποτίμηση του χορού μέσα από συζήτηση.
- Παρουσίαση του χορού με μορφή παράστασης.

Η υπεύθυνη του προγράμματος συνοψίζει τα παραπάνω ως εξής: «Η διδασκαλία του χορού στα συγκεκριμένα παιδιά προϋποθέτει την επιλογή και εφαρμογή κατάλληλων κινητικών δράσεων, τις οποίες θα διερευνήσουν με βιωματικό τρόπο. Στόχος είναι να αναπτύξουν τις έμφυτες κινητικές τους ικανότητες, ενώ ένας ακόμα στόχος είναι και η ικανότητα να δημιουργούν κινητικές φράσεις, με ενδεχόμενο μια παράσταση χορού. Τα παραπάνω είναι βασικά στο τρίπτυχο διαδικασίας της δημιουργίας, παράστασης και αξιολόγησης του χορού, που μπορεί να συμβάλει στην ανάπτυξη των αισθητικών και καλλιτεχνικών δεξιοτήτων και στην κατανόηση του χορού, ενδεχομένως, από τα μεγαλύτερα παιδιά, ως μέσον πολιτισμικής παιδείας και αγωγής».

Η συνοπτική και επιλεκτική περιγραφή των μαθημάτων που ακολουθεί από την καταγραφή τους στο ημερολόγιο, θα βοηθήσει να γίνουν περισσότερο κατανοητές οι παραπάνω θεωρητικές και παιδαγωγικές απόψεις και η διαδικασία που ακολουθήθηκε.

ΜΑΘΗΜΑ 1^ο: Δημιουργικός χορός/break dance

Αριθμός συμμετεχόντων : 15 παιδιά

Παρατηρήσεις

Η συμμετοχή μου στο πρόγραμμα διδασκαλίας του χορού και η έναρξη της ερευνητικής μου διαδικασίας ξεκίνησε με μια πρώτη άτυπη παρατήρησή², για να γνωρίσω τα παιδιά και το πλαίσιο.

Το μάθημα βασίστηκε στην διερεύνηση της κίνησης με ή χωρίς επαφή και στην παρουσίαση μικρών χορών από τα παιδιά, που βασίζονταν κυρίως στο *break dance*.

Από την παρατήρηση διαπιστώθηκε ότι υπήρχε κλίμα εμπιστοσύνης και επαφής και επικοινωνίας ανάμεσα στα παιδιά, τις φοιτήτριες, τους φοιτητές και την υπεύθυνη του προγράμματος.

Κάποια παιδιά δεν έπαιρναν πρωτοβουλίες, μάλλον λόγω ντροπής. Κάποια άλλα παιδιά είχαν ιδιαιτερότητες.

Αρκετά παιδιά ήταν ευρηματικά σε σχέση με την κίνηση. Για παράδειγμα, ο Β. έκανε τον τεχνίτη, καθώς έπαιζε η μουσική και χόρευε.

Τα παιδιά είχαν οργανώσει μια χορογραφία, που παρουσίασαν στο τέλος του μαθήματος. Αυτό αξιολογείται ως ανάγκη αυτοδιαχείρισης, έκφρασης και επικοινωνίας. Ορισμένα παιδιά δεν συμμετείχαν όσο ήθελαν, λόγω περιορισμού χρόνου.

Οι υποδομές του χώρου δεν ήταν οι πλέον κατάλληλες. Με άλλα λόγια, ο χώρος ήταν μικρός, ενώ περιλάμβανε αντικείμενα και επίπεδα.

Οι παιδαγωγοί που εργάζονται στο ίδρυμα προσπαθούσαν να επιβάλουν πειθαρχία με επιπλήξεις και φωνές.

Συχνά, μάλιστα διατύπωναν σχόλια για επιβολή τιμωρίας σε περίπτωση, που τα παιδιά δεν συμπεριφέρονταν σωστά, δεν άκουγαν τις οδηγίες ή και μιλούσαν μεταξύ τους.

ΜΑΘΗΜΑ 2^ο: Δημιουργικός χορός / *break dance*

Αριθμός συμμετεχόντων : 15 παιδιά

² Το μάθημα αναφέρεται ως 1^ο στην ερευνητική διαδικασία, αν και στο πρόγραμμα έχουν προηγηθεί πολλά μαθήματα.

Παρατηρήσεις

Σήμερα η Μ. Τ.³ μου ανέθεσε μια παρέμβαση, με στόχο την ενεργητική μου συμμετοχή στο πρόγραμμα και την άμεση επαφή με τα παιδιά.

Αποφάσισα να οργανώσω οπτικό υλικό για το χορό και την διαφορετικότητα, το οποίο παρουσίασα στα παιδιά. Μάλιστα, έχοντας παρακολουθήσει την ταινία *Step Up 2*, είχα παρατηρήσει ότι γίνεται αναφορά στη διαφορετικότητα και ότι ο χορός ενώνει διαφορετικούς ανθρώπους, διότι δεν έχει σημασία ούτε η καταγωγή, ούτε το σχολείο, ούτε η γειτονιά, ούτε η ενδυμασία. Όσοι χορεύουν έχουν κάτι κοινό, τους αρέσει ο χορός. Με άλλα λόγια, στο χορό δεν μας ενδιαφέρει αυτό που έχει ο άλλος, αλλά αυτό που μπορεί να καταφέρει. Δεν νοιαζόμαστε για ιεραρχήσεις ανθρώπων σε ανώτερους και κατώτερους. Αυτά τα μηνύματα ήθελα να περάσω στα παιδιά.

Αν και με την προβολή ενός βίντεο και την συζήτηση είναι δύσκολο να αλλάξουν ή να τροποποιηθούν στάσεις και αντιλήψεις, ωστόσο η παρουσίαση είναι μία πρώτη προσέγγιση του θέματος και θα ακολουθήσουν άλλες. Έτσι, το μάθημα ξεκίνησε με προβολή αποσπασμάτων από την ταινία. Επειδή δεν υπήρχε υλικοτεχνική υποδομή είχα μεταφέρει στον χώρο του μαθήματος τον υπολογιστή μου με πρόσθετα ηχεία για να ακούν τα παιδιά την μουσική και τους διαλόγους. Βέβαια τα παιδιά επαναλάμβαναν ότι έχουν δει την ταινία και θέλουν να δουν την επόμενη.

Παρόλα αυτά, συνέχισα την προβολή και όταν ολοκληρώθηκε έκανα ορισμένες ερωτήσεις, όπως: 'Τι είδατε στην ταινία και σας έκανε εντύπωση; Όλα τα άτομα ήταν ίδια; Είναι όλοι ντυμένοι με τον ίδιο τρόπο; Είναι σημαντικό που είναι διαφορετικοί; Τους ένωσε αυτό ή όχι; Τους αρέσει να χορεύουν; Μήπως είναι τρόπος ζωής; Γιατί, όπως παρατηρήσαμε, δεν δίστασαν ούτε στη βροχή να χορέψουν ούτε στο τρένο. Σας αρέσει να χορεύετε; Για ποιο λόγο; Ξέρετε πώς ξεκίνησε αυτός ο χορός;'

Όταν ρώτησα τα παιδιά αν γνωρίζουν τι είδος χορού παρακολούθησαν, απάντησαν 'αθλητικό χορό'.

Συζητήθηκε, ότι σε αυτόν τον χορό συμμετέχουν και 'μαύροι' (λέξη που χρησιμοποίησαν τα παιδιά), πράγμα που τους έκανε εντύπωση. Κάποιοι θεώρησαν, ότι ο

³ Η υπεύθυνη του προγράμματος αναφέρεται ως Μ.Τ, ενώ τα ονόματα των παιδιών σημειώνονται με τα αρχικά τους.

λόγος είναι ότι 'επειδή οι μαύροι είναι πολύ καλοί', ενώ ο Α. διερωτήθηκε 'αν είναι πράγματι αθλητικός χορός'. Το ερώτημα αυτό δεν απαντήθηκε λόγω περιορισμού του χρόνου και κυρίως επειδή έπρεπε να αρχίσει το κινητικό μέρος του μαθήματος, ενώ τα παιδιά ήταν ήδη ανυπόμονα. Επίσης, δεν ήταν ιδιαίτερα πρόθυμα για συζήτηση. Ίσως, επειδή είχαν ήδη δει την ταινία, δεν ήθελαν να ακούσουν το διάλογο ανάμεσα στους ηθοποιούς και σχόλια που αφορούσαν την διαφορετικότητα. Ίσως, πάλι στο συγκεκριμένο πλαίσιο να είναι σημαντική η έκφραση μέσω της κίνησης και όχι μέσω του λόγου.

Το δεύτερο μέρος του μαθήματος βασίστηκε σε ενεργοποίηση μέσα από απλές κινήσεις των ποδιών και των χεριών. Μετά την προθέρμανση, τα παιδιά χωρίστηκαν από την Μ. Τ. σε δύο ομάδες. Ο λόγος ήταν η αποσυμφόρηση του χώρου από τον μεγάλο αριθμό των συμμετεχόντων, οι οποίοι με την άτυπη παρουσία των παιδαγωγών του ιδρύματος ή και τους επισκέπτες άγγιζε συχνά τον αριθμό των 35 ή και 40 ατόμων. Έτσι, το μάθημα έγινε σε δύο διαφορετικούς χώρους, στην θεατρική σκηνή και στην τραπεζαρία. Η απόφαση αυτή είχε στόχο και την καλύτερη οργάνωση του χρόνου συμμετοχής των παιδιών στο μάθημα. Τα μεγαλύτερα αγόρια ασχολήθηκαν με *break dance*, ενώ τα μικρότερα και κυρίως τα κορίτσια ασχολήθηκαν με τον δημιουργικό χορό. Ο δικός μου ρόλος αφορά πλέον την δεύτερη ομάδα των μεγαλύτερων σε ηλικία αγοριών.

Ο Δ. ήταν ο πρώτος που δίδαξε *break dance*. Φαίνεται, ότι του άρεσε ο ρόλος που του ανέθεσε η Μ.Τ. Είναι πολύ καλός σε σχέση με την κίνηση, αλλά και ενεργητικός μέχρι το τέλος του μαθήματος.

Το μάθημα ολοκληρώθηκε στην σκηνή, όπου οι δύο ομάδες παρουσίασαν αυτά που είχαν δουλέψει μέχρι αυτήν την στιγμή. Η ομάδα των φοιτητριών είχε προετοιμάσει μια ομαδική χορογραφία στην οποία συμμετείχαν με ενθουσιασμό όλα τα παιδιά. Σε αυτήν την ομάδα είχε ενταχθεί ο Α., ο οποίος συνήθως δεν συμμετέχει ενεργητικέ.

Ακολούθησε ένας αυτοσχεδιασμός, όπου ένα-ένα παιδί έδειχνε ένα μικρό χορευτικό δείγμα με συνοδεία μουσικής. Με αφορμή το οπτικό υλικό παροτρύναμε τα παιδιά να θυμηθούν κάποιες κινήσεις, οι οποίες τους κέντρισαν το ενδιαφέρον και να τις κάνουν με προσωπικό τρόπο. Στην διάρκεια της παρουσίασης ο Π-ης δεχόταν επικριτικά σχόλια από παιδιά, που τον αποκαλούσαν 'βαρέλα'.

Το μάθημα ολοκληρώθηκε με συζήτηση με τα παιδιά σχετικά με τι τους άρεσε από το μάθημα.

Η Μ.Τ., με συμφωνία της παιδαγωγού και της ψυχολόγου, ανακοίνωσε ότι κάθε φορά θα υπάρχει ένας βοηθός στην διδασκαλία από τα παιδιά, που θα παίρνει ένα χρηματικό βραβείο για αυτόν το ρόλο.

Ο Κ. δεν ήρθε στο μάθημα. Όπως μάθαμε είχε επιτεθεί σε μια εργαζόμενη, η οποία χρειάστηκε ιατρική περίθαλψη και προφανώς ήταν σε περιορισμό. Ο Μ. μ, στο τέλος του μαθήματος χάρισε στις φοιτήτριες μια ζωγραφιά από το μπλοκ του, για να τον θυμόμαστε⁴. Ενώ είχε προγραμματιστεί μία έξοδος σε ένα εστιατόριο, ο Γ. στερήθηκε την έξοδο, επειδή, όπως, είπε 'έσκασε ένα νερομπάλανο στο υπνοδωμάτιό του'. Ο ίδιος δήλωσε ότι δεν τον ένοιαζε η τιμωρία και έφυγε για να πάει στο δωμάτιο του.

Σε σύντομη συζήτηση οι φοιτητές και οι φοιτήτριες καταλήξαμε ότι θα γίνονται δύο μαθήματα στο εξής την Τρίτη και Τετάρτη, από τις 6.00- 8.00 μμ., για τις ανάγκες των μαθημάτων και την τελική παρουσίαση της δουλειάς σε κοινό.

Έδωσα στις φοιτήτριες και στους φοιτητές το ερωτηματολόγιο.

ΜΑΘΗΜΑ 3^ο: Capoeira

Αριθμός συμμετεχόντων : 15 παιδιά

Παρατηρήσεις

Στα πλαίσια γνωριμίας των παιδιών με χορούς από διαφορετικούς πολιτισμούς, συζητήσαμε και ασχοληθήκαμε με την capoeira.

Αρχικά μιλήσαμε με τα παιδιά για την capoeira⁵. Όταν άκουσαν το τελετουργικό θέλησαν να το κάνουν πράξη. Η Μ. Τ. προσπάθησε να ενεργοποιήσει τα μικρότερα αγόρια

⁴ Βλ Παράρτημα.

⁵ Η Capoeira εξελίχτηκε από μαύρους σκλάβους από την Βραζιλία, οι οποίοι μεταφέρθηκαν από την Αφρική για να χρησιμεύσουν ως εργατικά χέρια. Οι σκλάβοι έφεραν ζωντανή την κουλτούρα τους, ενώ διάφορες εκφράσεις της αποτέλεσαν βασικά στοιχεία για τη δημιουργία της Capoeira. Η Capoeira πραγματοποιείται μέσα σε έναν ανθρώπινο κύκλο, την Roda. Οι κινήσεις συμβολίζουν τις μάχες για ελευθερία, αξιοπρέπεια και ειρήνη που δίνονται στον μεγάλο κύκλο της ζωής. Το παιχνίδι παίζεται από δύο άτομα που ξεκινούν γονατίζοντας στο έδαφος. Οι δύο παίκτες δίνουν τα χέρια σε ένδειξη φιλίας και σεβασμού και μπαίνουν στην Roda χρησιμοποιώντας διάφορες ακροβατικές και μη κινήσεις. Προσπαθούν να επιτύχουν ένα αρμονικό παιχνίδι με όμορφες ανταλλαγές κινήσεων, έξυπνα μαρκαρίσματα και κυρίως επικοινωνία, ώστε οι κινήσεις τους να μην οδηγήσουν σε τραυματισμό. Τα 'λακτίσματα', τα 'σκουπίσματα των ποδιών' και οι κεφαλιές της capoeira έχουν χρησιμοποιηθεί σε θανάσιμο αγώνα, αλλά μόνο όταν ο αντίπαλος ήταν εχθρός.

επιδιώκοντας να βελτιώσει τις μεταξύ τους προστριβές. Δύο παιδιά έδειξαν κινήσεις πολεμικών τεχνών, σεβόμενοι τον απέναντι τους, χωρίς να προχωρούν σε 'αληθινά' αλλά σε 'πλασματικά' χτυπήματα, με συνοδεία μουσικής. Πριν ξεκινήσουν γονάτισαν και έδωσαν τα χέρια σε ένδειξη φιλίας. Στη διάρκεια του χορού, χρησιμοποίησαν ακροβατικές κινήσεις, που απαιτούσαν συγκέντρωση, σεβασμό στον άλλον, φαντασία και αυτοπεποίθηση. Στο τέλος της επίδειξης χαιρετήθηκαν ζανά.

Σε κάποια φάση, πιαστήκαμε από τα χέρια και ανεβρήκαμε στη σκηνή. Καθένας έπρεπε να πάει στο προσκήνιο, να πει το όνομά του και στη συνέχεια με τί του αρέσει να ασχολείται κ.τ.λ. Οι απαντήσεις σχετικά με το τί αρέσει στα παιδιά ήταν πάνω κάτω οι ίδιες (χορός, ποδόσφαιρο, μπάσκετ, ραπάρισμα τραγουδιών). Κάποιες απαντήσεις διέφεραν, κυρίως των μεγάλων παιδιών και των φοιτητών και των φοιτητριών. Είπαν πώς τους αρέσει το πράσινο, το σκάψιμο, τα κόκκινα τριαντάφυλλα, να κάνουν μάθημα σε παιδιά, να αγαπούν και να αγαπιούνται.

Με αφορμή το παραπάνω 'παιχνίδι γνωριμίας' ο Κ. μου ζήτησε να 'ραπάrouμε' ένα τραγούδι, διότι μας αρέσει να τραγουδάμε. Στην αρχή ήθελε να τραγουδήσουμε ένα ξένο τραγούδι, αλλά επειδή δεν γνωρίζω καλά την αγγλική γλώσσα του πρότεινα να τραγουδήσουμε ελληνικό τραγούδι, πράγμα που δέχτηκε. Το μόνο που εκκρεμεί τώρα είναι να βρούμε ένα τραγούδι, το οποίο να αρέσει και στους δύο. Όταν ήρθε η σειρά του Κ. να τραγουδήσει, μας καθήλωσε με τα μηνύματα που περνούσε μέσα από το τραγούδι για την αδικία και το μαράζωμα των νέων, οι οποίοι, όμως, δεν λυγίζουν και δεν τα παρατούν στα δύσκολα. Θέλουν να ζήσουν και θα ζήσουν. Στο τέλος η Μ-α. και ο Α. έδειξαν μία εκπληκτική αυτοσχέδια χορογραφία. Υπήρχε επαφή και εμπιστοσύνη ανάμεσα τους. Ακόμα, ήταν ευαίσθητη χορογραφία, καθώς τα μηνύματα που ήθελαν να περάσουν στους παρατηρητές εκφράζουν πολλούς ανθρώπους.

ΜΑΘΗΜΑ 4^ο : Break dance και Capoeira

Αριθμός συμμετεχόντων : 15 παιδιά

Παρατηρήσεις

Το μάθημα είχε στόχο την βελτίωση όσο ήταν δυνατόν των κινήσεων του break dance και της capoeira. Στα παιδιά άρεσαν οι κινήσεις αντιμετώπισης του αντίπαλου. Εκτελούν τις κινήσεις με αυτοπεποίθηση, προσοχή, συγκέντρωση, ενώ ταυτόχρονα ανέπτυσσαν σχέσεις συνεργασίας μέσα από μια φαινομενικά 'επιθετική' συμπεριφορά.

Μετά από αυτήν την δράση, ο Δ. ανέλαβε τον ρόλο του δάσκαλου. Εκπληκτη παρατήρησα ότι έδειχνε αργά και αναλυτικά τις κινήσεις του χορού, ξεκινώντας από τις πιο εύκολες και περνώντας σταδιακά σε πιο σύνθετες, δυσκολεύοντας έτσι το επίπεδο σε σχέση πάντα με τις ικανότητες των μαθητών. Όπως οφείλει να κάνει κάθε παιδαγωγός, έτσι και ο Δ. χωρίς να έχει θεωρητικές ή και παιδαγωγικές γνώσεις, όταν κάποιες φορές κάποιο παιδί δυσκολευόταν να κάνει τις κινήσεις που έδειχνε πήγαινε δίπλα του να το καθοδηγήσει και να το βοηθήσει. Μου εξήγησε ότι ήθελε να ενθαρρύνει τα παιδιά, δείχνοντας ότι όλοι έχουν δυνατότητες αρκεί να δουλέψουν. Σε λίγο ήρθε η σειρά του Α. να αναλάβει το ρόλο του δασκάλου, ο οποίος δεν ήταν αναλυτικός όσο ο Δ.

Στις πρόβες παραβρέθηκε ο ταμίας του διοικητικού συμβουλίου, ο οποίος έκφρασε ικανοποίηση για τον τρόπο διεξαγωγής του μαθήματος, την απόφαση για την ολοκλήρωση του προγράμματος με παράσταση και την ενεργή συμμετοχή των παιδιών στο χορό.

Μετά την ολοκλήρωση του μαθήματος η Μ.Τ. πρότεινε να συζητήσουμε την οργάνωση της συμμετοχής μας στην παγκόσμια ημέρα των Ρομά, (30/3/2011)⁶. Έτσι μου δόθηκε η δυνατότητα και η ευκαιρία να μιλήσω με τον Π. και τον Α. Η συνάντηση και συζήτηση έγινε σε εστιατόριο, όπου η Μ.Τ. μας είχε καλέσει για δείπνο. Στο τραπέζι ήμασταν έξι άτομα, δύο φοιτητές, που παίρνουν μέρος στο πρόγραμμα, η Μ.Τ. και τα παιδιά.

Τα δύο παιδιά, όταν κάθισαν στο τραπέζι, ήταν ντροπαλά, δεν μιλούσαν και είχαν κατεβασμένο το κεφάλι. Αφού παραγγείλαμε φαγητό, ξεκίνησε μια συζήτηση σχετικά με τον ρατσισμό. Τα παιδιά ανταποκρίθηκαν και ανέπτυξαν τις απόψεις τους. (...). Ο Α. ανέφερε ότι «είναι καλύτερα να μάθουμε έναν διαφορετικό πολιτισμό μέσα από τα βιβλία και το ιντερνέτ παρά να έρθουμε σε επαφή με άλλους λαούς. Όπως είπε χαρακτηριστικά 'δεν θέλω να έρθουν άλλοι λαοί στην Ελλάδα, γιατί είμαι εθνικιστής. Καθένας να μείνει στην χώρα του'. Ο Π. διαφώνησε κατά κάποιο τρόπο λέγοντας ότι 'είναι προτιμότερο να έρθουμε σε επαφή με τους άλλους λαούς και να κάνουμε ταξίδια για να τους γνωρίσουμε παρά να τα μάθουμε μέσα από τα βιβλία'. Βέβαια, ούτε εκείνος ήταν υπέρ του να έρχονται άτομα από άλλες χώρες στην Ελλάδα. Όμως, τόνισε 'αν κάποια κοπέλα είναι όμορφη, μπορεί να έρθει στην Ελλάδα'.

⁶ Στις εκδηλώσεις για την παγκόσμια ημέρα των Ρομά συμφωνήσαμε να χορέψουν και να διδάξουν τα παιδιά ο Δ. και ο Α., και ο Κ. να τραγουδήσει. Ο Π. δεν ήταν σίγουρο αν μπορούσε να συμμετάσχει λόγω υποχρεώσεων με το ποδόσφαιρο. Εξ αιτίας τεχνικών και άλλων προβλημάτων ο προγραμματισμός αυτός δεν ακολουθήθηκε με ακρίβεια την ημέρα της εκδήλωσης.

Όταν ρώτησα αν θεωρούν ότι ο τρόπος που σκέπτονται ενδέχεται να είναι ρατσιστικός, απάντησαν καταφατικά. Χρησιμοποίησα ως παράδειγμα τις διατροφικές μας συνήθειες, που αποδεικνύουν ότι τρεφόμαστε σε μεγάλο ποσοστό όπως οι Αμερικάνοι ή οι Ιταλοί. Φάνηκε, όμως, ότι τα παιδιά δεν μπορούσαν να κατανοήσουν το παραπάνω παράδειγμα, καθώς είπαν ότι δεν ισχύει αυτό στο φαγητό. Η συζήτηση κατέληξε στον χορό. Ρώτησα αν ακούν ξένη μουσική, θέλοντας να αποδείξω ότι υπάρχει αλληλοεπίδραση και ότι όλοι οι πολιτισμοί μπορούν να μας μάθουν πολλά αν είμαστε ανοιχτοί στις πληροφορίες. Με βάση αυτήν την άποψη μπορούμε να κατανοήσουμε τους άλλους και τους δείχνουμε την ταυτότητά μας, σκεπτόμενοι πάντα τί ακριβώς κάνουμε και γιατί, τότε μπορούν να αλλάξουν πολλά δεδομένα, καθώς σήμερα ζούμε σε ένα πολυπολιτισμικό περιβάλλον. Η απάντησή τους ήταν, ότι ακούν και χορεύουν με ξένη μουσική, αλλά δεν μπορούσαν να διακρίνουν κάποια σύνδεση των όσων είπαμε για τους άλλους λαούς και την συνύπαρξη, με αυτά που κάνουμε εμείς.

Στο σημείο αυτό ο Α. εξέφρασε έναν προβληματισμό σχετικά με το χορό, λέγοντας ότι δεν διδάσκονται σωστά χορό, διότι χρειάζεται και μία θεωρητική διάσταση της εκμάθησης, πράγμα που δεν γίνεται στην πράξη. Και τόνισε ότι χρειάζεται ανάλυση όσον αφορά τις κινήσεις του σώματος. Με άλλα λόγια υποστήριξε ότι χρειάζεται μία θεωρητική ανάλυση του χορού. Ο Π. διατύπωσε μία διαφορετική άποψη. Είπε ότι «χορεύουμε επειδή μας αρέσει και δεν μας ενδιαφέρουν τα λόγια, γιατί οι κινήσεις κρύβουν τα λόγια». Σύμφωνα με την άποψη του Π. προτεραιότητα έχει η σωματική έκφραση, η οποία έχει σχέση με το νόημα και το συναίσθημα που θέλει το δρών υποκείμενο να προσδώσει στο θεατή μέσα από την κίνησή του. Συζήτησαν για λίγο τα παιδιά τα παραπάνω, ενώ η Μ.Τ. ανέφερε ότι ο άνθρωπος πρώτα άρχισε να χορεύει και μετά δημιουργήθηκαν οι γλώσσες (...).

Ένα ακόμη θέμα που συζητήθηκε είναι σχετικό με τον ρόλο των φύλων. Ο Α. πιστεύει ότι «οι γυναίκες είναι για το σπίτι να σφουγγαρίζουν, να καθαρίζουν και οι άντρες να κάνουν σκληρές δουλειές (οικοδόμοι). Στους άντρες αρέσει ο ρομαντισμός και οι αγκαλιές όταν είναι με τη γυναίκα τους (...) και κάνουν σαν γυναίκες». Όταν άκουσα τις απόψεις του Α. ανέφερα ότι το φύλο είναι μία κατασκευή της κοινωνίας. Άντρες και γυναίκες έχουν ίδια δικαιώματα και δυνατότητες για δουλειά, καθώς βιολογικά δεν υπάρχει διαφορά. Αυτό που έχει καθοριστικό ρόλο είναι ο τρόπος που αντιλαμβάνεται το άτομο την ταυτότητα. Εξάλλου, οι ταυτότητες είναι ρευστές και μεταβαλλόμενες. Ακόμα, ανέφερα παραδείγματα γυναικών, οι οποίες δουλεύουν σε οικοδομές και άντρες που κάνουν δουλειές στο σπίτι. Ο Α. διαφώνησε υποστηρίζοντας ότι 'οι άντρες είναι για σκληρές δουλειές'.

Όταν παρατήρησα ότι λόγω της ανεργίας είναι πιθανό να μην βρει δουλειά ο άντρας, αλλά η γυναίκα, αποκρίθηκε ότι 'τότε πρέπει να αυτοκτονήσει'. Παρόλα αυτά, στο τέλος της συζήτησης είπε ότι θα τα σκεφτεί όσα συζητήσαμε για να δει αν όντως ισχύουν. Ο Π. είπε, ότι αν δουλεύει η γυναίκα του θα την βοηθά στις δουλειές του σπιτιού. Το ίδιο είπε και ο Α. με τη διαφορά, όμως, ότι σαν άντρας δεν θα σκουπίζει αλλά θα κάνει τις βαριές' δουλειές γιατί έτσι 'πρέπει'. Όταν ρώτησα τον Α., 'ποιός μπορεί να μας υποδείξει τελικά ποιο είναι το σωστό' δεν πήρα κάποια απάντηση. Ο Π. είπε ότι εμείς καθορίζουμε 'τα πρέπει'. Από την συζήτηση αυτή έκπληκτη διαπίστωσα ότι και οι συμφοιτητές μου είχαν την ίδια γνώμη με τον Α. σχετικά με στερεότυπα των δύο φύλων.

Τέλος, ο Π., σε σχετική πρόταση της Μ.Τ., δέχτηκε να υπάρξει συζήτηση στο ανοιχτό μάθημα με τους θεατές, με στόχο να δείξουμε στους άλλους το νόημα που έχει γι αυτούς ο χορός. Μιλώντας με τον Α. κάποιες ημέρες μετά, στην διάρκεια της εκδήλωσης για τους Ρομά, δήλωσε ότι νιώθει αμηχανία με τόσους Ρομά και δεν μπορεί να βρίσκεται μαζί τους. Η συζήτηση δεν ολοκληρώθηκε, διότι μας διέκοψαν. Ένα ερώτημα που προκύπτει είναι ότι ο ίδιος είναι φίλος με παιδιά που είναι Ρομά. Πιθανόν αυτό που τους συνδέει δεν είναι η καταγωγή, αλλά η κοινή τους ταυτότητα σε σχέση με την οικογένεια, την παραμονή τους στο ίδρυμα και την προσαρμογή σε συνθήκες που δεν αποτελούν προσωπική τους επιλογή.

ΜΑΘΗΜΑ 5^ο: break dance

Αριθμός συμμετεχόντων : 3 παιδιά

Παρατηρήσεις

Το μάθημα σήμερα είχε στόχο μια εξατομικευμένη προσέγγιση των παιδιών μέσα από τον χορό. Όταν έφτασα στον χώρο του μαθήματος, ο Π. και ο Α. είχαν αρχίσει να κάνουν πρόβα μία χορογραφία, που ετοιμάζουν για την παράσταση. Χαιρετηθήκαμε και συνέχισαν την πρόβα. Μετά από λίγο ήρθαν οι συμφοιτητές μου και συζητήσαμε για την τελική γιορτή. Αποφασίσαμε, με συμφωνία των παιδιών, να δείξουν την χορογραφία που έφτιαχναν στην παράσταση. Ένα άλλο μέρος της παράστασης θα είναι μια αυτοσχεδιαστική προσέγγιση του break dance από την ομάδα και ένα -ένα παιδί. Επίσης, συμφωνήσαμε ότι θα υπάρχει μια σύντομη συζήτηση ανάμεσα στο κοινό και στα παιδιά.

Με αφορμή την συζήτηση με το κοινό τέθηκε στα δύο παιδιά το ερώτημα τί νόημα έχει ο χορός για αυτούς. Ο Α. απάντησε: 'όταν είσαι χαρούμενος χορεύεις, γιατί εκφράζεις συναισθήματα'. Ο Δ. είπε: 'εκφράζεις συναισθήματα και χορεύεις όταν είσαι θυμωμένος,

λυπημένος για να εκτονωθείς'. Είπε ακόμα ότι χορεύει μόνο όταν ακούει μουσική. Όταν δεν υπάρχει μουσική δεν μπορεί να χορέψει παρόλο, που το έχει προσπαθήσει. Ίσως, η μαγεία της μουσικής τον παρασύρει, αλλά πιθανόν δεν έχει κατανοήσει ότι η εσωτερική του παρόρμηση τον ωθεί να κινηθεί και η μουσική τον συντροφεύει.

Τα δύο παιδιά επέλεξαν την μουσική που ήθελαν και χόρεψαν. Ο Α. χόρεψε πρώτος και ήταν πολύ καλός. Οι κινήσεις του είχαν ροή με αλληλουχία. Η Μ.Τ. επισήμανε κάποια σημεία στα οποία χρειάζεται βελτίωση, όπως για παράδειγμα στη σωστή διαχείριση της ενέργειάς του. Σε μία δεύτερη προσπάθειά του είχε βελτιωθεί σε πολλά σημεία. Ο Π. μας εξέπληξε με τα ακροβατικά του στο χορό.

Σε λίγο έφθασε και ο Δ. και άρχισαν την αυτοσχέδια χορογραφία, που δούλευαν λίγη ώρα πριν. Ο Α. υποδύοταν το ρόλο ενός ραπ τραγουδιστή δείχνοντας κινήσεις του break, ενώ ο Δ. και ο Π. το ρόλο κάποιων παιδιών, που διαγωνίζονταν. Υπήρχαν ακροβατικά, τα οποία για να ολοκληρωθούν χρειαζόταν να αναπτυχθεί σχέση υποστήριξης, εμπιστοσύνης και συνεργασίας ανάμεσα στα δύο μέλη, αλλά και καταβολή ενέργειας από μεριά τους, ώστε να υπάρχει έλεγχος των κινήσεων, διότι ο ένας σκαρφάλωνε στον άλλον με έντονη κίνηση των ποδιών, που σε άλλες συνθήκες θα ήταν επικίνδυνες. Ανέπτυξαν σχεδιασμό, κίνηση και ένταση του σώματός τους στο χώρο σε πολλά επίπεδα του χώρου, ψηλά, χαμηλά. Είδαμε ακόμα, τη χειραψία των δύο παιδιών, σε ένδειξη φιλίας, καθώς ο ένας ήταν με το κεφάλι προς τα πάνω και ο άλλος προς τα κάτω. Τα μεγάλα παιδιά μας χαιρέτησαν χαρούμενα, καθώς έφευγαν για να παρακολουθήσουν μία ελληνική ταινία στον κινηματογράφο με συνοδούς τις υπεύθυνες παιδαγωγούς.

ΜΑΘΗΜΑ 6^ο: Πρόβα για την παράσταση

Αριθμός συμμετεχόντων : 3 παιδιά

Παρατηρήσεις

Η Μ.Τ. είχε ανέθεσε την επίβλεψη της πρόβας των μεγαλύτερων παιδιών σε τέσσερις φοιτήτριες, μεταξύ των οποίων και εγώ. Έφτασα στο χώρο πιο νωρίς και έτσι μου δόθηκε η δυνατότητα να συζητήσω με τον Π., τον οποίο βρήκα να κάνει την συνηθισμένη άσκηση/ στο αμφιθέατρο. Αρχικά χαιρετηθήκαμε, στη συνέχεια σταμάτησε την μουσική, κατέβηκε από την σκηνή, κάθισε δίπλα μου και συνομιλήσαμε όση ώρα περιμέναμε τα υπόλοιπα μέλη της ομάδας μας.

Η συζήτηση ξεκίνησε θέτοντας μία ερώτηση στον Π., που είχε σχέση με το που συχνάζει, με ποια άτομα βγαίνει, αν χορεύει και τί του αρέσει να κάνει. Απάντησε ότι πηγαίνει σε ένα club διαφορετικό από αυτό που συχνάζω εγώ. Αυτός ήταν ένας λόγος για να ανταλλάξουμε πληροφορίες για το τί συμβαίνει στα διαφορετικά μέρη, στα οποία συχνάζουμε. Εκείνος είπε ότι οι φίλοι του δημιουργούν έναν κύκλο και καθένας από αυτούς μπαίνει στη μέση και χορεύει break dance. Ακόμα, ανέφερε ότι είναι από την Σαλαμίνα (...) και ότι μια φορά δεν τον είχαν αφήσει να μπει στο club γιατί δεν είχε ταυτότητα. Το σημαντικό είναι ότι οι φίλοι του, δεν τον παράτησαν έξω από το μαγαζί. Έτσι, αποφάσισαν να συνεχίσουν τη βραδιά τους κάπου όλοι μαζί. Σε κάποια στιγμή η συζήτηση έγινε περισσότερο προσωπική. Ο Π. με ρώτησε αν έχω σχέση (...). Η απάντησή μου ήταν αρνητική. Με αφορμή αυτή την ερώτηση, ζήτησα να μάθω αν πηγαίνει στο συγκεκριμένο μέρος, επειδή συχνάζουν κορίτσια της ηλικίας του. Είναι ενδιαφέρουσα η απάντηση που μου έδωσε, καθώς ανέφερε ότι προτιμά μεγαλύτερες κοπέλες, γιατί έχουν περισσότερη εμπειρία.

Στην διάρκεια της συζήτησης, ήρθαν και οι άλλες φοιτήτριες, όπως και ο Δ. με τον Α. Συνεπώς, ήταν ώρα να ξεκινήσουμε. Αναφέραμε ότι η Μ.Τ. δεν μπορούσε να έρθει και αναλάβαμε την πρόβα. Στη συνέχεια τα παιδιά, αφού έψαξαν αρκετή ώρα για να βρουν ένα γρήγορο και ρυθμικό τραγούδι, άρχισαν να κάνουν κάποιες ασκήσεις προθέρμανσης. Σε δεδομένη στιγμή και αφού είχε ολοκληρωθεί η προθέρμανση, προτεινάμε κάθε παιδί να χορέψει ένα σόλο, για την παρουσίαση του προγράμματος τον Μάιο. Η πρώτη αντίδρασή τους ήταν αρνητική. Χρησιμοποίησαν δικαιολογίες, όπως 'δεν μου αρέσει αυτό το τραγούδι' (...), 'ψάχνω να βρω ένα άλλο', 'είμαι κουρασμένος' (...), 'δεν έχω ενέργεια'. Όλα προφάσεις για να μην κάνουν πρόβα. Αισθανθήκαμε άβολα, διότι θεωρήσαμε, ότι όλα αυτά δεν ήταν αλήθεια.

Προσπαθήσαμε να τους πούμε ότι στη γιορτή θα αναδειχθεί το ταλέντο τους και ότι δεν αξίζει να χάσουν την ευκαιρία να δείξουν αυτό που ξέρουν τόσο καλά (...). Ακόμα, έχουν καταβάλει μεγάλες προσπάθειες για την εξέλιξη των χορογραφιών τους, καθώς και πολύτιμο χρόνο.

Καθώς επέμεναν να αρνούνται, θέσαμε το ερώτημα αν θέλουν να συμμετάσχουν τελικά στη γιορτή ή αν το κάνουν για χάρη μας. Απάντησαν ότι θέλουν, αλλά δεν μπορούσαν να χορέψουν την συγκεκριμένη στιγμή. Ο Π., καθώς μιλούσαμε, έσκυψε το κεφάλι. Μάλλον κατάλαβε όσα είπαμε.

ΜΑΘΗΜΑ 7^ο: Διαμόρφωση της παράστασης

Αριθμός συμμετεχόντων : 6 παιδιά

Παρατηρήσεις

Σήμερα, στο μάθημα είχαμε στόχο την εξέλιξη των χορογραφιών των Α., Δ., Π., Κ. Ωστόσο, υπήρχε ένας ακόμα στόχος. Η Μ.Τ. είχε συμφωνήσει να συναντηθεί με τα παιδιά ήδη από τις 5.00, γιατί είχε πλέον διαμορφωθεί η σειρά του προγράμματος και ήθελε και την δική τους σύμφωνη γνώμη. Στην πρόβα εμφανίστηκαν δύο μόνο παιδιά, ο Π. και ο Κ. Ο Α. ήταν στο δωμάτιο του και κοιμόταν. Δεν εμφανίστηκε μέχρι τις 8.30 που φύγαμε. Ο Δ. τελειώνει το μάθημα του στις 7.00 μμ και όταν ήρθε ήταν τραυματισμένος στον αντίχειρα. Ο Π. έμοιαζε σκεπτικός και απόμακρος. Πιθανόν υπήρχε αμηχανία, διότι δεν είχαμε έρθει σε επαφή για μεγάλο χρονικό διάστημα, λόγω των διακοπών του Πάσχα. Παρόλα αυτά, είχε φέρει το στερεοφωνικό του στην σκηνή. Κάθισε στο ηχείο με άνεση, ενώ καθώς άρχισε να 'σπάει ο πάγος', φάνηκε ότι ρύθμιζε τον ήχο στο στερεοφωνικό. Όπως, με ενημέρωσε η Μ.Τ. σχολίαζε, ότι, ίσως δεν θα πάει την επομένη στο ποδόσφαιρο, γιατί μετά από κάποιες συζητήσεις με τον προπονητή του είχε απογοητευτεί.

Στην πρόβα ήταν παρούσες όλες οι φοιτήτριες, πράγμα που σημαίνει, ότι τα παιδιά έχουν αρχίσει να εξοικειώνονται με την ιδέα, ότι τους παρακολουθούν θεατές. Αν και αυτό δεν φαίνεται να είναι κάτι που τους απασχολεί και ιδιαίτερα. Παρουσία των φοιτητριών και των φοιτητών ανακοινώθηκε στα παιδιά και στο προσωπικό του ιδρύματος το πρόγραμμα της παράστασης. Το προτελευταίο κομμάτι αφορά μια σύντομη συζήτηση επί σκηνής με τα μεγαλύτερα παιδιά και ορισμένες φοιτήτριες και την συμμετοχή του κοινού.

Ο Π., σύμφωνος με την παραπάνω ιδέα, ανέβηκε στη σκηνή μαζί με την Μ.Τ. και άρχισα να θέτω ερωτήσεις. Η πρόβα αυτή αποσκοπεί να προετοιμαστούν τα παιδιά για το περιεχόμενο των ερωτήσεων, αλλά και να αρχίσουν να διαμορφώνουν τις ιδέες και τις απόψεις τους λεκτικά. Η πρώτη ερώτηση που έθεσα ήταν για ποιο λόγο τους αρέσει ο χορός. Η Μ.Τ. σχολίασε ότι ασχολήθηκε με τον χορό, διότι της άρεσε να κινείται, αλλά δεν ήθελε να γίνει αθλήτρια (...). Η δεύτερη ερώτηση που απεύθυνα στον Π. ήταν 'αν του αρέσει να χορεύει μόνος του ή με άλλους'. Η απάντηση ήταν ότι οι φίλοι του χορεύουν σε κόσμο για να δείχνονται στα κορίτσια κυρίως, ενώ σε αυτόν δεν αρέσει αυτό και χορεύει για τον εαυτό του και μόνο (...). Το σχόλιο αυτό προβάλλει για άλλη μία φορά το σεξιστικό στοιχείο, που διακατέχει πολλά νέα παιδιά.

Μετά την συζήτηση, η Μ.Τ. ζήτησε από τον Κ. να κάνει πρόβα το τραγούδι του. Ο Κ. τραγούδησε ένα τραγούδι ενός άγνωστου συγκροτήματος νέων παιδιών από το Βόλο⁷. Ήταν ένα κοινωνικοπολιτικό τραγούδι, το οποίο ασκούσε κριτική στην κοινωνία και τον τρόπο που αντιμετωπίζει τα νεαρά της μέλη. Φάνηκε ότι μπορεί μέσα από αυτά, που λέγονται στο τραγούδι, να περιέγραφε τη δική του ζωή. Επανέλαβε το τραγούδι μετά από κάποιες οδηγίες, που του δόθηκαν για τις παύσεις και τον τρόπο κίνησής του. Την δεύτερη φορά ήταν ακόμα καλύτερος. Η φωνή του ακατέργαστη δεν είχε σημασία, αφού η επιλογή του συγκεκριμένου τραγουδιού και ο τρόπος παρουσιάσής του ήταν μάλλον αποκάλυψη της ταυτότητας του Κ. Ύστερα από μια σύντομη κριτική θα έλεγα συζήτηση καταλήξαμε ότι είναι καλύτερα να μην κάνει φωνητικά μαθήματα, διότι θα χαθεί η μαγεία των λέξεων οι οποίες πηγάζουν από μέσα του.

Καθώς ο Π. εξακολούθησε να είναι αναποφάσιτος για το αν ήθελε να χορέψει και μάλλον αρνητικός, η Μ.Τ. βρήκε αφορμή να επιστρέψει στο ζήτημα της επιλογής της μουσικής. Το θέμα ήταν αν ο χορός προϋποθέτει τη συνοδεία μουσικής, κάτι που έχει συζητηθεί και στο παρελθόν μαζί του. Ο ίδιος τόνισε ότι «χωρίς μουσική δεν θα χορέψω». Τότε η Μ.Τ. ρώτησε τις φοιτήτριες και τον Μάριο (μ), ο οποίος παρακολουθούσε όσα λέγαμε, αν θα χορεύαμε χωρίς μουσική. Καθώς απαντήσαμε καταφατικά πρότεινε να χορέψουμε χωρίς μουσική στην σκηνή, πράγμα που έγινε. Ανεβήκαμε στη σκηνή 4 φοιτήτριες και χορέψαμε ένα είδος χορού, το οποίο ήταν επιλογή προσωπική της καθεμιάς μας χωρίς συνοδεία μουσικής. Αυτό το οποίο παρουσιάσαμε δεν ήταν προγραμματισμένο να συμβεί. Κάθε φοιτήτρια έδειχνε κινήσεις στο χώρο με το σώμα της. Υπήρχε αλληλουχία κινήσεων, καθώς περνούσαν ένα μήνυμα και οι οποίες ήταν προσωπικές και όχι στα πλαίσια κάποιας χορογραφίας. Ήταν ιδέα της στιγμής με σκοπό να δείξουμε στον Π., ότι η κίνηση δεν εξαρτάται μόνο από τη μουσική. Μαζί μας συμμετείχε και ο Μάριος (μ). Αυτό ίσως επηρέασε τον Π., ο οποίος κοιτούσε σκεπτικός δίνοντας την αίσθηση, ότι επεξεργάζοταν αυτά που συζητούσαμε νωρίτερα. Επιπλέον, ίσως παρατηρούσε τα σώματά μας, το κύριο μέσο έκφρασης και τον τρόπο που κινούμαστε.

Ύστερα από το σόλο μας, επηρεάστηκε ο Π. και αποφάσισε να χορέψει σε σιωπή. Την πρώτη φορά έκανε κινήσεις, οι οποίες δεν είχαν δυναμική και ροή στο χώρο. Μετά από επισημάνσεις και οδηγίες χόρεψε ξανά, κάνοντας κινήσεις, οι οποίες έχουν ένα νόημα για

⁷ Βλ. Παράρτημα.

τον θεατή και το υποκείμενο. Το αποτέλεσμα ήταν να παρακολουθήσουμε κάτι, το οποίο έμοιαζε με μονόλογο χωρίς λόγια με πλούσια θεατρικά στοιχεία.

Στη συνέχεια χόρευε η Μ-α με τον Π., τον Δ. και τον Β. Ο Π. σχολίαζε τον τρόπο που χόρευε η Μ-α, και την θηλυκότητά της. Ο Β. ήρθε στην πρόβα με σκοπό να κάνει την πρόβα με τη φοιτήτρια, που είναι μαζί στο πρόγραμμα για τη γιορτή. Καθώς βάλουμε το τραγούδι για το Β. και την Μ-α, επειδή άρεσε και στον Π. και στον Δ. ανέβηκαν και αυτοί στην σκηνή. Ο Β., όμως, δεν έκανε όσα κάνει συνήθως. Το μόνο που έκανε ήταν να παίζει τρομπέτα υποθετικά με τα χέρια του. Τα υπόλοιπα παιδιά δεν έδωσαν χώρο στο Β, ο οποίος έμεινε στο πίσω μέρος της σκηνής, 'παίζοντας τρομπέτα'. Τα παιδιά δεν τον 'απόκλεισαν' εσκεμμένα, απλά τους παρέσυρε η μουσική και ξεχάστηκαν. Ο Δ., που παρακολουθούσε τον αδελφό του, αποφάσισε, ότι ήθελε να χορέψει έστω χωρίς να χρησιμοποιεί το αριστερό του χέρι. Η Μ.Τ. έκανε κάποιους χειρισμούς στο χέρι του και τελικά του επέτρεψε να ανέβει στη σκηνή, αλλά επεσήμανε, ότι πρέπει να είναι προσεκτικός.

Τα δυο παιδιά αυτοσχεδίασαν ένα εξαιρετικό ντουέτο, το οποίο θα παρουσιάσουν στην παράσταση με τίτλο 'η μάχη'. Είχαν ένα σενάριο σύμφωνα με το οποίο, ο ένας προκαλούσε τον άλλον σε 'μάχη' για να δουν ποιος είναι καλύτερος. Όταν ο Δ., για παράδειγμα, έκανε μία περίπλοκη κίνηση, πήγαινε προς τον Π. και του έδειχνε με αυτοπεποίθηση και περηφάνια το κατόρθωμά του και προκαλούσε τον Π. να δείξει αν μπορεί να τον φτάσει. Ανάλογα, ο Π. προκαλούσε με τον ίδιο τρόπο τον Δ. Αυτό γινόταν συνέχεια τα 10 λεπτά, που διήρκεσε η 'μάχη'. Και τα δύο παιδιά χειρίστηκαν το θέμα εκπληκτικά. Η ισορροπία, η σκέψη και η αυτοσυγκέντρωση και η θέληση να δείξουν αυτό που τους αρέσει και ξέρουν καλά να κάνουν ήταν άξια θαυμασμού.

Την πρόβα παρακολούθησε ο ταμίας του ιδρύματος, ο οποίος μας ευχαρίστησε για τη συμβολή μας σε όλο το πρόγραμμα και τόνισε ότι είναι θετικό και ουσιώδες που βοηθάμε τα παιδιά.

Τα μεγαλύτερα παιδιά πήγαν για φαγητό έξω ιδιαίτερα χαρούμενα. Η διάθεσή τους είχε αλλάξει τελείως μετά τον χορό, παρόλο που στην αρχή δεν ήθελαν να χορέψουν. Εμείς συζητήσαμε προβληματισμούς, αλλά και οργανώσαμε την προσεχή συνάντηση και ατομικές πρόβες στο πανεπιστήμιο την επόμενη εβδομάδα. Από την συζήτηση που ακολούθησε από τις 8.00-8.30 μμ., την προηγούμενη ημέρα προέκυψε ένα θέμα με τον Μ. Μ. Φαίνεται ότι ζητούσε από την Ρ. να μιλήσουν ιδιαίτερος και την αγκάλιαζε. Η φοιτήτρια δείχνει γενικά ευαισθησία προς τα παιδιά. Προφανώς, η Μ.Τ. το απαγόρευσε, με αποτέλεσμα το παιδί να μην θέλει να χορέψει. Τελικά η πρόβα μεταξύ τους δεν έγινε.

ΜΑΘΗΜΑ 8^ο: Πρόβα για την παράσταση

Αριθμός συμμετεχόντων : 15 παιδιά

Παρατηρήσεις

Τα παιδιά συγκεντρώθηκαν στη σκηνή και ανέλαβα να δουλέψω μαζί τους, με στόχο την προθέρμανσή τους. Όταν ολοκλήρωσα αυτό το πρώτο μέρος ο Δ. συνέχισε το μάθημα. Θεωρώ ότι ο Δ. ήταν συγκροτημένος, ακριβής και αναλυτικός σε ό,τι έδειχνε στα παιδιά (Μ., Π., Χ., Λ., Σ., Μ. μ και Γ), εξελίσσοντας τις ασκήσεις ανάλογα με τις ικανότητές τους.

Όταν ολοκληρώθηκε το μάθημα τα παιδιά σχημάτισαν ένα ημικύκλιο και ένα-ένα έβγαινε στο κέντρο και χόρευε με συνοδεία μουσικής. Αυτό γίνεται αφενός γιατί έτσι χορεύουν σε αυτό το είδος χορού και αφετέρου για να διαπιστώσει ο Δ. ποιες είναι οι δεξιότητες των μαθητών του. Η Μ. ήταν εξαιρετική κινητικά και με ελαστικότητα κινήσεων, γεγονός που αντιλήφτηκε ο Δ., ο οποίος ζήτησε να την βάλουμε να χορέψει τελευταία. Ήταν ισάξια με τα αγόρια, φτάνοντας το επίπεδό τους (το hip-hop συνήθως χορεύεται από άντρες με δύσκολα ακροβατικά, για αυτό και επιδεξιότητα της Μ. μας ενθουσιάζει). Ο Σ. ήταν ήρεμος, όπως πάντα, ενώ παρατηρούσε και άκουγε προσεκτικά τον Δ. Στην δική του παρουσίαση αναδείκνυε το ταλέντο του στην αρχή με απλές κινήσεις και στη συνέχεια με πιο σύνθετες. Ο Χ. ήταν περισσότερο συμμετοχικός και συγκεντρωμένος από άλλες φορές. Δεν συνέβη το ίδιο με τον Μ. μ., ο οποίος σήμερα παρουσίαζε κάμψη. Πιθανόν, δεν ήταν καλά στην υγεία ή την ψυχολογία του. Ο Λ. και ο Γ. διαπληκτίζονταν. Ο Δ. κατόρθωσε και τους ηρέμησε.

Στην συνέχεια, ο Π. έκανε πρόβα το 'μάθημα' στις φοιτήτριες, οι οποίες ήταν βελτιωμένες σε σχέση με την προηγούμενη φορά. Ο Π. κοιτούσε με προσοχή τις φοιτήτριες, ίσως τις θαύμαζε, ίσως ένιωθε κάποιο άλλο είδος έλξης προς αυτές. Όταν η Μ.Τ. αναζήτησε τον Κ. οι υπεύθυνες απάντησαν ότι κοιμόταν και δεν μπορούσαν να τον ξυπνήσουν. Ίσως, ήταν υπό την επήρεια φαρμακευτικής αγωγής ή πιθανόν δεν ήθελε να έρθει στο μάθημα για προσωπικούς λόγους.

Ακολούθησε το μέρος της παράστασης, σύμφωνα με το οποίο κάθε φοιτήτρια ανεβαίνει στη σκηνή με ένα παιδί χορεύοντας με την τεχνική του καθρέφτη. Το πρώτο ζευγάρι, που ανέβηκε στη σκηνή ήταν ο Β. με την Μ.Τ., διότι η Μ.α έχει μάθημα αυτήν την ώρα στο Πανεπιστήμιο. Ο Β. ήταν συγκεντρωμένος. Κοιτούσε τη Μ.Τ. στα μάτια σαν να ήθελε να απορροφήσει, ό,τι του έδειχνε, αποδεικνύοντας τη θέλησή του για μάθηση και εξέλιξη. Έδειχνε ευαισθησία στις κινήσεις του, οι οποίες είχαν ακρίβεια. Ένα θέμα που του αρέσει

να επαναλαμβάνει, καθώς κινείται είναι οι κινήσεις του υδραυλικού. Σε αυτόν τον ρόλο, κτυπάει τον τοίχο επαναληπτικά και ρυθμικά. Ακολούθησε η Α. με δύο φοιτήτριες, οι οποίες την άγγιζαν και κατά κάποιο τρόπο την έστελναν από την μια αγκαλιά στην άλλη. Αυτή η παθητική κίνηση είχε ως αποτέλεσμα να μην μπορούμε να διακρίνουμε με σαφήνεια τις δυνατότητες/δεξιότητες της. Η Α. αν και έχει πρόβλημα συγκέντρωσης, εμπιστεύεται τις φοιτήτριες. Το αποτέλεσμα μπορεί να μην είναι δεξιοτεχνικό, αλλά το παιδί μπορεί να αναπτυχθεί μέσα από αυτήν προσπάθεια, διότι αναπτύσσει την παρατηρητικότητα και την αντιληπτική της ικανότητα. Το επόμενο ζευγάρι ήταν η Ε. με μία φοιτήτρια, που προσπαθούσαν να πετύχουν την επαφή μεταξύ τους, με αυτοσυγκέντρωση. Το ίδιο ισχύει και για το ζευγάρι της Κ. με την Εβ. Στη διάρκεια του χορευτικού με την Εβ. εμφανίστηκε στη σκηνή το επόμενο ζευγάρι με την είσοδό τους ως φόντο ή ως στιγμιαία φωτογραφία, καθώς η Εβ. με τη φοιτήτρια χόρευαν. Το ζευγάρι αυτό ήταν ο Α. με την Γ. Ο Α. ήταν συγκεντρωμένος, δίνοντας την εντύπωση, ότι επικοινωνεί με το ζευγάρι του.

Αξίζει να αναφέρουμε με βάση όσα παρατηρήθηκαν παραπάνω ότι ως μελλοντικοί εκπαιδευτικοί δεν καλούμαστε να ασχοληθούμε μόνο με τα επιδέξια παιδιά, αλλά και με αυτά που δεν έχουν δεξιότητες. Όλα είναι παιδιά με ίδια δικαιώματα αλλά διαφορετικές ικανότητες και ενδιαφέροντα. Σκοπός είναι να παροτρύνουμε και να προσεγγίζουμε τα παιδιά με διαφορετικούς τρόπους, σύμφωνα με τα ενδιαφέροντα, την ετοιμότητα, το επίπεδο και τον τρόπο μάθησης κάθε παιδιού.

Η πρόβα ολοκληρώθηκε με αδέξιο τρόπο, καθώς είχε χαθεί το CD με την μουσική. Αν και η Γ. προσπάθησε να τραγουδήσει το τραγούδι, όμως τα παιδιά δεν μπορούσαν να συγκεντρωθούν και να βρουν τον ρυθμό. Η Μ.Τ. ζήτησε να σταματήσουν. Από αυτό το γεγονός φαίνεται ότι η οργάνωση των φοιτητριών και των φοιτητών ή και η ανάληψη υπευθυνότητας δεν ήταν πάντα η αναμενόμενη.

ΜΑΘΗΜΑ 9^ο: Προετοιμασία για την παράσταση

Αριθμός συμμετεχόντων : 7 παιδιά

Παρατηρήσεις

Το σημερινό μάθημα είχε στόχο την πρόβα των μεγάλων παιδιών, Δ., Α., Κ., Π. Ο Α., όπως είπε, ήταν άρρωστος και δεν μπορούσε να χορέψει. Ο Κ. δεν ήρθε στην πρόβα ούτε σήμερα. Πληροφορηθήκαμε ότι ήθελε να παίξει ποδόσφαιρο. Ο Δ. και ο Π. ήταν παρόντες με ενεργητικό τρόπο. Κάποια στιγμή ο Γ. συζητά με τη Μ.Τ. και ζητά να χορέψει με τον Π.

Η επιθυμία του πραγματοποιήθηκε. Ο Γ. θεωρεί το ζευγάρι του είδωλο και τον κοιτάζει με θαυμασμό. Ο Π. χαιρόταν για τον Γ., περήφανος για τον μαθητή του και πιστεύοντας, ότι κάποια μέρα θα του μοιάσει. Προφανώς, ο Π. ήταν περήφανος και για τον ίδιο, ο οποίος είναι τόσο καλός στο χορό και με μεγάλη επιτυχία μπορεί να διδάξει τους άλλους.

Παρόλο που σήμερα ήταν προγραμματισμένο το μάθημα μόνο για τα μεγάλα παιδιά, η Μ-α έκανε πρόβα με τον Β., ο οποίος ήταν συγκεντρωμένος, χαρούμενος σε σχέση με την προηγούμενη φορά. Ο Β. ζήτησε να χορέψει και *break dance* μόνος του. Ο Β. Σ., που παρακολουθούσε την πρόβα, ανέφερε ότι ο Β. είναι τελείως διαφορετικός στο χορό από αυτό που παρουσιάζει στο σχολείο ειδικής αγωγής που πηγαίνει. Η Μ.Τ. σε συνομιλία με την Ν. Β., από το Τμήμα Ειδικής Αγωγής έμαθε ότι θα γίνει προσπάθεια να ενταχθεί ο Β. σε κανονικό σχολείο. Τα δεδομένα αυτά μας κάνουν να σκεφτούμε, ότι ο χορός εκτός του ότι ενώνει τα διαφορετικά άτομα και τα εντάσσει στην κοινωνία, τα ωθεί να διδαχθούν και να μάθουν κάποια πράγματα από την ομάδα, αυξάνοντας το βαθμό κοινωνικοποίησής τους. Ειδικά, στην περίπτωση του Β. μέσα από το χορό μας έδωσε τη δυνατότητα να ανακαλύψουμε τις επιθυμίες, τα ενδιαφέροντα και τις ικανότητές του.

Η Μ-α εκτός από το Β. έχει να χορέψει και με την Μ. Όταν είδαμε το κομμάτι, που προετοιμάζουν εντυπωσιαστήκαμε και συγκινηθήκαμε. Ωστόσο, δεν έλειψαν τα παράπονα και οι 'συναισθηματικοί εκβιασμοί'. Ο ΜΜ. έδειχνε θυμωμένος γιατί δεν του επιτρέψαμε να χορέψει λόγω περιορισμένου χρόνου, όπως και λόγω του, ότι η πρόβα του έγινε την προηγούμενη ημέρα. Πιθανόν, ζήτησε επειδή χόρευαν η Μ. και ο Β. σήμερα, αφού απουσίαζε η Μ-α με αποτέλεσμα να μην γίνει η πρόβα τους χθες, αλλά σήμερα. Με έντονο ύφος είπε στην Μ.Τ., ότι δεν θα συμμετάσχει στην παράσταση. Οι υπεύθυνες τον έβγαλαν από την τάξη, ενώ η Μ.Τ. δήλωσε στον ΜΜ., καθώς αποχωρούσε ότι αν δεν πάρει μέρος στην παράσταση, θα φύγει και εκείνη.

Επειτα, ανέβηκε στη σκηνή ο Π., ο οποίος χόρευε ένα ρόκ μουσικό κομμάτι, στο οποίο προσάρμοσε τις συνηθισμένες δεξιότητες του κινήσεις. Σε αυτήν την εμφάνιση μιμούνταν με ακρίβεια και λεπτές κινήσεις το ρομπότ. Η κίνηση του ήταν εξαιρετική με αυξομειώσεις της έντασης. Επίσης, η θεατρικότητα είναι ένα ακόμα χαρακτηριστικό του Π.. Ένωθε το κομμάτι, σαν να είναι μέσα σε αυτό, απόλυτα σωστός στις κινήσεις του, ακολουθώντας την μουσική, παρόλο που πρώτη φορά άκουσε αυτό το κομμάτι. Θεωρώ, ότι δεν θα το επέλεγε με τη θέληση του, όμως, μπόρεσε να ανταπεξέλθει σε κάτι πρωτόγνωρο. Αυτό έγινε, διότι είναι έξυπνος, αγαπά αυτό που κάνει, και προσπαθεί για την εξέλιξή του.

Στην ικανότητες του προσθέτουμε τον τρόπο με τον οποίο άκουγε τη Μ.Τ. Ήταν απόλυτα συγκεντρωμένος, προσπαθώντας να ακολουθήσει τις συμβουλές της.

Ο Δ. ήταν και αυτός εκπληκτικός. Παρόλο που ήταν τραυματισμένος στο δάχτυλό του, δεν δίστασε να χορέψει. Για την ακρίβεια, δεν σταμάτησε να χορεύει, παρόλο, που θα μπορούσε να επιβαρύνει τον τραυματισμό του. Ο χορός του δίνει ζωή. Σήμερα, χόρεψε με τον Θοδωρή, ο οποίος συμμετέχει σπάνια στις κινητικές πρακτικές. Προφανώς, τον έπεισε ο Δ. Ανέβηκαν στη σκηνή και προσπάθησαν να δείξουν κάτι απλό και ρυθμικό, ωστόσο, αξιοσημείωτο για την συμμετοχή του Θ. Βέβαια, αργότερα πληροφορήθηκα από τον ίδιο, ότι χόρεψε επειδή ήταν παρόν ο κ. Βασίλης Στρογγυλός. Πιθανόν αυτό το σχόλιο του να είναι μια μορφή άμυνας (...).

Όταν ολοκληρώθηκε το κινητικό μέρος μαζευτήκαμε στη σκηνή εγώ, η Μ.Τ., τρεις φοιτήτριες, ο Α., που παρακολουθούσε από μακριά, ο Δ. και ο Π., για να συζητήσουμε. Έθεσα ερωτήσεις και τα παιδιά απαντούσαν.

Στην ερώτηση 'αν προτιμούν να χορεύουν μόνοι τους ή με άλλους', ο Π. απάντησε ότι «είναι προτιμότερο να χορεύει κανείς ομαδικά, διότι μόνος του βαριέται. Επίσης, από την ομάδα μπορεί κανείς να επηρεαστεί θετικά και να γίνει καλύτερος, καθώς ο ένας μαθαίνει από τον άλλον και κάνει μάθημα ζωής στον άλλον». Το ίδιο εξάλλου συνέβη και στην ετερογενή ομάδα μας (φοιτητές και παιδιά). Οι φοιτητές ήρθαν σε επαφή με διαφορετικά άτομα σε διαφορετικό πλαίσιο, γνώρισαν άλλους φοιτητές και παιδιά με ιδιαιτερότητες, πράγμα που βοηθά, καθώς ο ένας μαθαίνει πράγματα για τη ζωή του άλλου, για την ταυτότητά του, πληροφορίες που δεν γνώριζε. Είναι μάθημα ζωής και για τα παιδιά, διότι μέσα από το πρόγραμμα μπόρεσαν να δείξουν το ταλέντο τους, μας άφησαν να τα γνωρίσουμε, βγάζοντας την ένταση που νιώθουν στο χορό και έτσι με αυτόν τον τρόπο άρχισαν να εκφράζουν, όσα νιώθουν. Με πολλά παιδιά συνομιλήσαμε σαν φίλοι που γνωρίζονται χρόνια.

Η επόμενη ερώτηση ήταν γιατί τους αρέσει να χορεύουν. Ο Π. είπε ότι 'ο χορός είναι η ζωή του και θέλει συνέχεια να χορεύει, γιατί έτσι ό,τι νιώθει το εκφράζει στον χορό. Εκτονώνεται κατά κάποιον τρόπο'. Ο Δ. ανέφερε ότι 'θέλει να χορεύει και προσπαθεί να γίνεται καλύτερος, όσο και αν του λένε όλοι ότι είναι τέλειος'. Γι' αυτόν ο χορός είναι συνεχής ανακάλυψη και μάθηση. Δεν σταματά δηλαδή να θέλει να βελτιώνεται σε έναν τομέα που αγαπά. Ο Α. είπε ότι του αρέσει να χορεύει για να δημιουργεί κινήσεις. Η τελευταία ερώτηση ήταν αν αγόρια και κορίτσια είναι το ίδιο ικανά σε αυτό το είδος χορού (*break*). Ο Α. απάντησε ότι 'τα αγόρια έχουν δύναμη και είναι καλύτερα από τα κορίτσια'.

Όταν όμως, ανέφερα το χορευτικό που έδειξαν δύο φοιτήτριες, ο Α. είπε ότι δεν είναι σίγουρος για την απάντησή του. 'Είναι 50-50... 50 ότι οι γυναίκες δεν έχουν δυνατότητες και 50 ότι έχουν δυνατότητες σαν τους άντρες'. Η απάντηση που είχε δώσει στη συνάντηση για την παγκόσμια ημέρα των Ρομά ήταν ότι 'οι γυναίκες είναι για το σπίτι και δεν έχουν δύναμη για να χορεύουν αυτό το είδος χορού', πράγμα που άλλαξε μετά από έναν μήνα. Ο Π. είπε ότι 'είναι θέμα θέλησης... αν θέλεις να κάνεις κάτι που αγαπάς αυτό φαίνεται (...)
όσο προσπαθεί κανείς γίνεται καλύτερος'.

Τα παιδιά σε μια τελευταία συζήτηση επέλεξαν να φορέσουν τα καθημερινά τους ρούχα, τα οποία είναι άνετα και χαλαρά, πράγμα που δέχτηκε η Μ.Τ., καθώς ταίριαζαν με το ύφος και την ατμόσφαιρα της παράστασης. Παρόλα αυτά, υπήρξε έντονος διάλογος με τα μέλη του διοικητικού συμβουλίου, που πρότειναν ομοιομορφία στα κοστούμια. Η πρότασή τους αυτή αναδεικνύει κατά κάποιο τρόπο ότι θέλουν να λειτουργούν με έναν ίδιο, ομοιόμορφο τρόπο, πράγμα που είναι αντίθετο με την ανάδειξη της υποκειμενικότητας στον χορό.

ΜΑΘΗΜΑ 10^ο: Προετοιμασία για την παράσταση

Αριθμός συμμετεχόντων : 15 παιδιά

Παρατηρήσεις

Αν και είχαμε ορίσει με ονομαστικές καρτέλες σε ποια θέση θα καθίσει κάθε παιδί και ο υπεύθυνος φοιτητής που καθοδηγεί την είσοδο και την έξοδο του στη σκηνή, ωστόσο αυτό δεν λειτούργησε. Δημιουργήθηκε ένα χαοτικό περιβάλλον με αποτέλεσμα να καθυστερεί η πρόβα, αλλά και να διαρκεί περισσότερο από τον προβλεπόμενο χρόνο. Επικρατούσε αταξία, γιατί εκτιμώ, ότι όλοι ήταν απορροφημένοι να κοιτάζουν τις χορογραφίες αντί να έχουν την ευθύνη των παιδιών. Από μια διαφορετική οπτική η πρόβα φαινόταν σαν να είναι τρόπος διασκέδασης για τα μικρότερα παιδιά. Υπό αυτήν την έννοια, τα μεγαλύτερα παιδιά, τα οποία χόρευαν στη σκηνή δεν μπορούσαν να συγκεντρωθούν και να αποδώσουν, καθώς η αναστάτωση, η οποία επικρατούσε τους αποσυντόνιζε.

Επίσης, όπως κάθε φορά, δεν έλειψαν τα παράπονα, όπως: 'εγώ δεν χόρεψα αρκετά', 'μπορώ να κάνω ένα σόλο', 'πότε θα χορέψω με τον Π.'. Αυτή η κατάσταση οφείλεται όχι μόνο στην συμπεριφορά των παιδιών, αλλά και των φοιτητών και των φοιτητριών, οι οποίοι έχουν δημιουργήσει φιλικές σχέσεις και συνεχώς μιλούν μαζί με τους, με αποτέλεσμα να επικρατεί φασαρία. Ενδεχομένως, μπορούν να ανταπεξέλθουν καλύτερα σε στον ρόλο του φίλου, σε σύγκριση με αυτόν που σχετίζεται με επιβολή πειθαρχικών δομών.

Μήπως πάλι, η ψυχολογία όλων είναι κάπως διαφορετική, καθώς φτάνουμε στο τέλος αυτού του προγράμματος;

Τελικά, αποφασίστηκε ότι στην παράσταση, θα παρουσιαστούν 'μαθήματα' Break dance, για τα οποία είναι υπεύθυνοι ο Δ., ο Α. και ο Π. Ακόμα, θα παρουσιαστούν δύο ντουέτα, ένα τρίο και ένα κουαρτέτο και θα ακούσουμε ένα τραγούδι από τον Κ. Στο τέλος της παράστασης θα ανέβουν όλοι στη σκηνή, θα συστηθούν στο κοινό και θα αναφέρουν κάποια στοιχεία για την ταυτότητά τους. Αυτό γίνεται, διότι όλοι πρέπει να γνωριστούν με το κοινό, αλλά και να συνδέσουμε την κίνηση με τον λόγο, αφού και τα δύο είναι εκφραστικά μέσα της τέχνης.

Σε αυτό το σημείο πρόβας της παράστασης, ο Δημήτρης με προβλημάτισε, καθώς είπε με ηρεμία 'μου αρέσει το περιβάλλον, στο οποίο ζω...'

Ακόμα, ο Π. την συγκεκριμένη ημέρα και προς στο τέλος του μαθήματος ρώτησε την υπεύθυνη του προγράμματος Μ.Τ. 'του χρόνου τί θα κάνετε';

ΜΑΘΗΜΑ 11^ο: Οργάνωση της παράστασης

Αριθμός συμμετεχόντων : 15 παιδιά

Παρατηρήσεις

Σήμερα, δεν ήταν δυνατόν η τελευταία πρόβα να γίνει στον χώρο των παιδιών και έτσι έγινε στην αίθουσα χορού του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας. Τα παιδιά και το προσωπικό έφτασαν στο Πανεπιστήμιο με το αυτοκίνητο δύο φοιτητών (Θ. και Ν.), κάτι που άλλωστε κάνουν σε εβδομαδιαία βάση, αλλά και με αυτοκίνητα των υπευθύνων. Η πρόβα αυτή τη φορά έγινε χωρίς φασαρία. Όλοι ήταν αφοσιωμένοι στο ρόλο, τον οποίο είχαν αναλάβει να φέρουν σε πέρας και επικρατούσε ηρεμία. Αυτό πιθανόν οφείλεται και στο διαφορετικό περιβάλλον, το οποίο από άποψης διαστάσεων και φωτισμού είναι πολύ διαφορετικό από τον χώρο, στον οποίο τα παιδιά ζουν καθημερινά. Σε κάποια στιγμή εμφανίστηκε στην είσοδο της αίθουσας μια ομάδα φοιτητών που παρακολούθησαν σιωπηλά την πρόβα, χωρίς να ενοχληθούν τα παιδιά από την παρουσία τους.

Ο Μ. Μ. τελικά παίρνει μέρος στο τελευταίο κομμάτι, μετά την επιτυχή παρέμβαση της Ν.Κ., διοικητικό προσωπικό. Ο ίδιος ζήτησε να είναι στην ομάδα με τις σαπουνόφουσκες, πράγμα που η Μ.Τ. δέχτηκε με χαρά.

Όταν η πρόβα έφτασε στο τέλος με σαφή επιτυχία, κατεβήκαμε στον κάτω όροφο για να υπενθυμίσουμε τις ερωτήσεις που θα τεθούν στο τέλος της παράστασης. Παρόλα αυτά, η διαδικασία διεκόπη, καθώς σε δεδομένη στιγμή εκφράστηκαν παράπονα από μία φοιτήτρια η οποία αισθανόταν άσχημα. Η ίδια παραπονέθηκε ότι κάποιιοι μιλούν πίσω από την πλάτη της και την σχολιάζουν με έναν τρόπο που πιστεύει ότι αδικείται αυτή και η παρέα της. Το ζήτημα προέκυψε καθώς η Μ.Τ. έβγαλε κάποιες φοιτήτριες από το πρώτο μέρος της παράστασης ή τους άλλαξε ρόλο, όπως για παράδειγμα στην Β., βέβαια κατόπιν συνεννόησης. Συγκεκριμένα, πριν αρχίσει η πρόβα μίλησε ιδιαίτερωσ μαζί τους και τους έδωσε την δυνατότητα να επιλέξουν ανάμεσα σε δύο κομμάτια και να αποφασίσουν σε ποιο θέλουν να πάρουν μέρος. Συμφώνησαν να συμμετέχουν στο 'μάθημα break'. Αυτή η αλλαγή της τελευταίας στιγμής οφείλεται στο γεγονός ότι ήταν συμμετείχαν πολλά άτομα στο πρώτο κομμάτι, με αποτέλεσμα να μην φαίνονται και γιατί κάποιες φοιτήτριες παίρνουν μέρος τουλάχιστον σε τρία κομμάτια. Οφείλεται και στις διαφορετικές προσωπικότητες, που μετέχουν στην ομάδα, αφού η αντιπαράθεση υπάρχει ανάμεσα σε φοιτήτριες με ισχυρές προσωπικότητες. Αυτό έχει γίνει αντιληπτό από εξωτερικούς παρατηρητές που έχουν αναφερθεί σε διαφωνίες και αντιθέσεις ανάμεσα στα μέλη της ομάδας. Το θέμα ύστερα από συζήτηση με την Μ.Τ., μπροστά στα μεγαλύτερα παιδιά, φαίνεται ότι διευθετήθηκε.

Η ώρα ήταν 9.00 μμ. και η Μ.Τ. κάθισε με τα παιδιά σε ένα εστιατόριο, για να συζητήσει μαζί τους κάποια θέματα. Ένα από αυτά είναι ότι ο Κ. αρνήθηκε να τραγουδήσει χωρίς συνοδεία μουσικού οργάνου, γιατί αισθάνεται αδικημένος σε σύγκριση με τους άλλους 'χορευτές' της παράστασης. Μία από τις 'αδικημένες φοιτήτριες' υποσχέθηκε ότι θα καλέσει έναν φίλο της που παίζει ηλεκτρική κιθάρα να συνοδεύει τον Κ. Ένα ακόμα θέμα είναι η επιλογή της μουσικής στο ντουέτο των Π. και Δ. και η μουσική στο σόλο του Π., με το οποίο κλείνει η παράσταση.

Βέβαια, δεν ξέρουμε ακόμα πως θα λυθούν αυτά τα προβλήματα και πώς θα διευθετηθεί η εγκατάσταση ήχου, εκτός αν δώσει κάποια λύση η υπεύθυνη του προγράμματος.

'Η παράσταση'

Τελικά, έφτασε η ώρα της παράστασης, ένα σημαντικό γεγονός, αφού καλούμαστε να δείξουμε στο κοινό τις γνώσεις που αποκτήσαμε μέσα από μαθήματα ενός έτους. Σε αυτήν την διαδικασία απογοητευτήκαμε, ενθουσιαστήκαμε, αγκαλιαστήκαμε. Όμως, όλα αυτά δεν

είναι τόσο σημαντικά. Πιο σημαντικό είναι, ότι καταφέραμε να δουλέψουμε για κοινούς στόχους παιδιά και φοιτητές, δηλαδή άτομα με διαφορετικές εμπειρίες ζωής, κίνητρα και ταυτότητες. Τελικά, κατορθώσαμε να συνυπάρξουμε, να μάθουμε ο ένας τον άλλον και να μάθουμε ο ένας από τον άλλον.

Στην προσπάθεια να ανακαλέσω τα σημαντικότερα σημεία της παράστασης, αναφέρω ότι τα μικρά παιδιά παρακολούθησαν την παράσταση από τον χώρο των θεατών. Σε προηγούμενες παραστάσεις τα παιδιά περίμεναν την σειρά τους κάτω από την σκηνή, διότι έκαναν φασαρία και δεν μπορούσαν να συγκεντρωθούν. Όλα τα παιδιά χάρηκαν ιδιαίτερα που τους δόθηκε η δυνατότητα να δείξουν στην σκηνή τις ικανότητες και το ταλέντο τους. Αναφέρω ως παράδειγμα τον Γ., ο οποίος δεν ήθελε να σταματήσει να χορεύει, κάτι που άλλωστε έκανε και στη διάρκεια των μαθημάτων. Όσοι χόρεψαν έκαναν με λεπτομέρειες όσα είχαν προγραμματιστεί, ενώ η απόδοσή τους ήταν καλύτερη από τις πρόβες. Τα παιδιά είχαν ενέργεια, ετοιμότητα και αποφασιστικότητα, διότι το ζέσταμα είχε βοηθήσει την προετοιμασία τους σωματικά, και από άποψη συγκέντρωσης της προσοχής.

Όσον αφορά το καλλιτεχνικό μέρος της παράστασης το πρώτο κομμάτι σε σιωπή και στη συνέχεια σε μουσική tango, ολοκληρώθηκε με επιτυχία. Η Μ-α κατάφερε να εμπνεύσει, να εμπυχώσει και να καθοδηγήσει την Μ-α., όπως και τις άλλες φοιτήτριες, οι οποίες συμμετείχαν σε ένα αρχικό στάδιο, το οποίο ήταν μια μικρογραφία πρόβας⁸.

Το 'μάθημα' του Α. και του Β. στις φοιτήτριες, δημιούργησε ενθουσιασμό στους θεατές. Ατυχώς, στην αρχή του τρίτου κομματιού συνέβη ένα ολιγόλεπτο τεχνικό πρόβλημα με την κονσόλα του ήχου, που είχε ως επακόλουθο την διακοπή της μουσικής, όταν ήρθε η σειρά του Δ. να ανέβει στη σκηνή στο 'μάθημα' με τα μικρότερα αγόρια. Παρόλα αυτά, ο Δ. ολοκλήρωσε ό,τι είχε να κάνει με την ομάδα του σε σιωπή. Μετά από αυτό αποχώρησε, επειδή προφανώς είχε στεναχωρηθεί. Το τεχνικό πρόβλημα λύθηκε σύντομα και τα παιδιά χόρεψαν με τα προγραμματισμένα μουσικά κομμάτια. Στο κομμάτι τους, δημιούργησαν ένα ημικόκλιο και επέτρεπαν να παρουσιαστεί κάθε παιδί σε ένα μικρό σόλο, ενώ παράλληλα χρησιμοποίησαν σωστά στον χώρο και αυτοσχεδίασαν χωρίς προβλήματα. Ο Δ. επανήλθε στην σκηνή μόνο την στιγμή που έπρεπε να συνεχίσει το ντουέτο με τον αδελφό του.

Τα συναισθήματα του κοινού άλλαξαν όταν άρχισε να τραγουδά ο Κ. Πολλοί δάκρυσαν, που σημαίνει ότι αισθάνθηκαν ότι οι στίχοι του τραγουδιού αποτύπωναν την εμπειρία της

⁸ Βλ. Παράρτημα, Πρόγραμμα της Παράστασης.

ζωής του⁹. Ο Κ. αν και συχνά δήλωνε, ότι φοβάται να τραγουδήσει σε κοινό, ωστόσο δεν ένωσε αμηχανία ή ντροπή. Σύμφωνα με όσα μου εκμυστηρεύτηκε αργότερα, μία κοπέλα όταν τον άκουσε να τραγουδάει τον συγχάρηκε και του ζήτησε τον αριθμό του τηλεφώνου του. Το ίδιο βεβαία συνέβη και με τον Π. Πολλοί θαύμασαν τον Α., ο οποίος εκτός από το ντουέτο που παρουσίασε με την Γ., είχε δημιουργήσει με βοήθεια της Μ.Τ., έναν μικρό εκθεσιακό χώρο με έργα που είχε ζωγραφίσει στην είσοδο του κτηρίου. Ο Α. σχεδιάζει ρούχα και θέλει να ακολουθήσει αυτό το επάγγελμα. Τα έργα του είναι σύνθετα, καθώς αναδεικνύουν ιδιαιτερότητες και ευαισθησίες. Η καθηγήτρια των εικαστικών του Τμήματος Ε.Α. ζήτησε από τους υπεύθυνους να του επιτρέψουν να την επισκέπτεται στο Πανεπιστήμιο, προκειμένου να τον καθοδηγήσει να εξελίξει τις ικανότητές του.

Στην σύνθεση της παράστασης και την εναλλαγή των κομματιών ήταν σημαντικό το εικαστικό μέρος, το οποίο άλλωστε έχει αποτυπωθεί ιδιαίτερα στο φωτογραφικό υλικό. Η Μ.Τ. εμπνεύστηκε κάποιες ποιητικές σκηνές, όπως για παράδειγμα την στιγμή που η Β. χρησιμοποιούσε αλάτι για να δημιουργήσει μια κλεψύδρα, η οποία συμβόλιζε τον χρόνο. Μια παρόμοια στιγμή ήταν όταν φοιτήτριες και ο ΜΜ. χρησιμοποιούσαν σαπουνόφουσκες για να δημιουργήσουν ένα σκηνικό τοπίο με ένα υλικό που σταθερά εύθραυστο και άυλο. Η Εβ. και η Α. χόρεψαν με τις φοιτήτριες μέσα σε αυτό το τοπίο και συγκίνησαν το κοινό, το οποίο τις κοιτούσε προσηλωμένο. Η Ε. και οι φοιτήτριες, με την κίνηση, την έκφραση, τη σοβαρότητά τους και το εναλλακτικό μουσικό κομμάτι, ταξίδεψαν το κοινό σε άλλα μέρη.

Ένα ακόμα δημιουργικό ντουέτο ήταν αυτό της Κ. και του Α. σε ελληνική μουσική, που έκφραζε πολλά νοήματα, τα οποία ευαισθητοποίησαν το κοινό. Έκπληξη προξένησε στους θεατές το χορευτικό του Β. και της Μ-α. Η ευαισθησία της Μ-α και η αυτοσυγκέντρωση του Β. μας συνεπήραν. Επιπλέον, η 'μάχη' ανάμεσα στο δύο αδέρφια Π. και Δ. ενθουσίασε το κοινό, εξ' αιτίας της συγκέντρωσης, της μεταξύ τους συνεργασίας, της αντοχής και της εκφραστικότητας, που εναλλασσόταν με ακροβατικές κινήσεις, οι οποίες προϋπόθεταν την εμπιστοσύνη του ενός στον άλλον μέσα από τις συχνές μεταβιβάσεις του βάρους.

Στο δεύτερο μέρος προκάλεσε θαυμασμό η αντοχή, η αυτοσυγκέντρωση και η δύναμη του Δ. Σε ένα μουσικό κομμάτι διάρκειας 3 περίπου λεπτών, έδειξε κάποιες από τις ικανότητές του στον αυτοσχεδιαστικό χορό. Η έντασή του ήταν αμείωτη μέχρι την τελευταία στιγμή, όπου έδωσε τη σκυτάλη στον επόμενο 'μοναχικό πολεμιστή' τον Α. Ο Α. μπήκε δυναμικά στη σκηνή, δίνοντας τον παλμό της μουσική με κινήσεις των χεριών του. Η

⁹ Βλ. τους στίχους στο Παράρτημα.

κίνησή του είχε συγκρότηση, πειθαρχία, αυτοέλεγχο. Επειδή, όμως δεν μπόρεσε να ολοκληρώσει το μουσικό κομμάτι, φώναξε τον Δ. και Π. να χορέψουν ομαδικά.

Ιδιαίτερα, εντυπωσιακός ήταν ο Π., ο οποίος μπήκε στην σκηνή σε σιωπή και άρχισε να κινείται με έναν ιδιαίτερα εκφραστικό τρόπο, σαν να έψαχνε κάτι που τον οδηγούσε σε πτώσεις, αλλά και επανα-κατάκτηση της ισορροπίας του. Όταν ακούστηκε η μουσική ένα ιδιαίτερο κομμάτι των *Bon Jovi* με τίτλο 'It's my life' ο Π. χόρευε για περίπου 7 λεπτά με έναν τρόπο που έδειχνε ότι μέσα από την κίνηση του σώματος του μπορούσε να αποδώσει νοήματα καθημερινά, αλλά και αρχέτυπα. Ο αυτοέλεγχος, η δυνατότητά του να δημιουργεί καλλιτεχνικό υλικό, ο τρόπος με τον οποίο χρησιμοποίησε την μουσική, η ελευθερία και η δυναμική της κίνησης και η πειθαρχία του ήταν κάποια από τα στοιχεία, τα οποία διατήρησαν αμείωτη την προσοχή του κοινού. Η στιγμή, που τρέχει, σκαρφαλώνει στον τοίχο της σκηνής, πριν προσγειωθεί από αυτήν την αντεστραμμένη θέση, είναι ο συμβολισμός της ζωής του. Ίσως και της ζωής όλων μας.

Το κοινό συγκινήθηκε και με τον Σ., ο οποίος ευχαρίστησε με πρωτοβουλία του τους θεατές, που ήρθαν στην παράσταση. Ακόμα, όταν ήρθε η σειρά της Ε. να πει κάτι για τον εαυτό της και αφού είπε ότι το όνομά της συνέχισε λέγοντας «μου αρέσει» και σταμάτησε. Το κοινό της απάντησε με ετοιμότητα «να χορεύεις», καθώς η ίδια ντράπηκε ή και αγχώθηκε, όταν είδε τόσο κόσμο. Οι θεατές εντυπωσιάστηκαν ειδικά με τα μεγάλα παιδιά και την δεξιότητά τους. Όπως ανέφεραν, η παράσταση ξεπέρασε τις προσδοκίες τους, αφού ορισμένες φοιτήτριες και φοιτητές είχαν αποπειραθεί στο παρελθόν να βοηθήσουν τα παιδιά στα μαθήματά τους και δεν τα κατάφεραν. Όπως δήλωσαν, δεν τα αναγνώρισαν. Θεώρησαν ότι ήταν άλλα παιδιά.

Αν και η ανάπτυξη της δημιουργικότητας και η δεξιότητά της κίνησης απαιτούν μεθοδική εκπαίδευση, όμως κάθε παιδί κατάφερε να παρουσιαστεί στην σκηνή με ιδιαίτερο τρόπο. Τα παιδιά ανέδειξαν την ικανότητά τους να αντιλαμβάνονται και να μιμούνται άμεσα την κίνηση των άλλων, να παρατηρούν λεπτομέρειες και να συγκεντρώνονται. Στο σύνολό τους έκφρασαν ιδέες και συναισθήματα, ενώ ενδέχεται και να κατανόησαν καλλιτεχνικά και αισθητικά στοιχεία του χορού.

Ο Γ-ος, για πρώτη φορά απόψε, μου εκμυστηρεύτηκε, ότι ντρέπεται να χορέψει και να τραγουδήσει. Τον ενθάρρυνα να μην ντρέπεται και να πιστέψει στον εαυτό του και στις δυνατότητές του.

Τέλος, θυμάμαι ότι μετά την παράσταση, ο Β. έτρεχε στην αυλή πίσω από τις φοιτήτριες, προσπαθώντας να τις αγγίξει για μια ακόμα φορά.

Συζήτηση με το κοινό

Μετά την παράσταση, οι φίλοι περνούσαν από την σκηνή, όπου ήταν καθισμένοι οι 'ερμηνευτές-χορευτές', για να τους συγχαρούν. Μετά από σύντομο διάστημα ανακοινώθηκε, ότι στο προαύλιο υπάρχει μπουφές, αλλά, όσοι θεατές ήθελαν μπορούσαν να παραμείνουν στο θέατρο για να συμμετάσχουν στην συζήτηση με τα παιδιά. Τα παιδιά αν και είχαν συμφωνήσει, τελικά δεν ήθελαν τελικά να εκθέσουν τις απόψεις τους δημόσια και έτσι η συζήτηση έγινε σε έναν κλειστό κύκλο. Συντόνισα την συζήτηση, έχοντας προετοιμάσει τις εξής ερωτήσεις:

- Η παράσταση σας άρεσε και για ποιο λόγο;
- Είναι σημαντικό ότι είχαμε την ευκαιρία να δείξουμε τι κάναμε στο κοινό;
- Πριν τα μαθήματά μας εδώ, είχατε ασχοληθεί με το χορό; Αν ναι, με ποιο είδος;
- Τι σας άρεσε περισσότερο και τι λιγότερο στα μαθήματά μας;
- Θα ήθελα να μιλήσετε για τη γνωριμία μεταξύ σας μέσα από το χορό. Ήρθατε πιο κοντά με κάποια άτομα; Σας βοήθησε αυτή η εμπειρία;
- Αν συνεχίσουμε την συνεργασία μας τί άλλο θα θέλατε να κάνουμε του χρόνου;
- Θα ήθελαν κάποιοι από εσάς να ασχοληθούν επαγγελματικά με το χορό;
- Και, τι μπορούμε να εκφράσουμε μέσα από το χορό;

Γενικά τα παιδιά υποστήριζαν ότι η παράσταση τους άρεσε. Στην ερώτηση αν τους αρέσει να χορεύουν μόνοι ή με άλλους απάντησαν ότι 'μόνοι τους εκφράζονται καλύτερα, αλλά με άλλους, μαθαίνουν περισσότερα πράγματα'.

Ο κ. Κώστας Μάγος ενθουσιάστηκε με τις δυνατότητες των παιδιών και ρώτησε αν κάνουν χορό σε άλλες σχολές και πόση ώρα ασχολούνται με το χορό. Τα παιδιά απάντησαν ότι κάνουν ακατάπαυστα πρόβες, γιατί τους αρέσει να χορεύουν, αφού έτσι εξωτερικεύουν τα συναισθήματά τους και συγχρόνως εκτονώνονται. Στην ερώτηση αν η εμπειρία έφερε κοντά άτομα, τα οποία σε άλλες συνθήκες δεν θα έρχονταν σε επαφή, κάποιες φοιτήτριες συμφώνησαν ότι επέλεξαν το συγκεκριμένο Τμήμα, επειδή τους αρέσουν τα παιδιά (...). Αξία είχε και το σχόλιο της Πρόεδρος του Ιδρύματος, η οποία επεσήμανε: 'Στο χορό δεν μας ενδιαφέρει ούτε η καταγωγή, ούτε το σχολείο που σπουδάσαμε, ούτε η γειτονιά μας, ούτε τα ρούχα μας. Δεν μας ενδιαφέρει τι έχουμε, αλλά τι μπορούμε να καταφέρουμε με όσα έχουμε. (...) Εδώ έγκειται ο ρόλος της θέλησης'.

Σχετικά με τι μπορούμε να εκφράσουμε με το χορό είπαν, ότι ο χορός είναι μία συνεχής ανακάλυψη συναισθημάτων (για παράδειγμα χαράς, λύπης, θυμού), τα οποία συναισθήματα εκφράζονται στην κίνηση του σώματος, ενώ κίνηση δεν μπορεί να κρύψει τι νιώθουμε.

Φοιτητές, που παρακολούθησαν την παράσταση τόνισαν ότι δεν μπορούσαν να κατανοήσουν αν ήταν όντως σημαντική η στήριξη που προσφέραμε στα παιδιά ή ήταν 'χάσιμο χρόνου'. Κάποιοι ανέφεραν ότι είχαν κουραστεί να ακούν τις φοιτήτριες να μιλούν συνεχώς για τα παιδιά. Μετά την παράσταση οι απόψεις τους άλλαξαν, αφού τα παιδιά τους δημιούργησαν εξαιρετικές εντυπώσεις. Γνωρίζοντας τα παιδιά, έστω και λίγο, δικαίωσαν την συμμετοχή μας στο πρόγραμμα. Ο ενθουσιασμός και η συγκίνηση του κοινού, έδωσε ιδιαίτερη ικανοποίηση στις φοιτήτριες-ες, ενώ κάποιοι θεατές ανέφεραν ότι θα ήθελαν να έχουν βιώσει μια παρόμοια εμπειρία. Βέβαια, οι θεατές δεν μπορούσαν να αντιληφθούν τις αλλαγές, που έκαναν τα παιδιά στην διάρκεια των μαθημάτων, αφού δεν έζησαν την διαδικασία, αλλά μόνο τα αποτελέσματά της.

Ο Α. ανέφερε ότι το πρόγραμμα και η γνωριμία μαζί μας τον έκανε να σκεφτεί τι θέλει να κάνει στη ζωή του. Είπε, ότι θέλει να περάσει σε κάποιο Πανεπιστήμιο ή σε ΤΕΙ. Ο Β. και ο Δ. ανέφεραν, ότι δεν επηρεάζονται από την εξωτερική εμφάνιση, αλλά από τον χαρακτήρα των ατόμων. Επίσης, τα παιδιά σχολίασαν ότι ίσως ασχοληθούν με το χορό στο μέλλον επαγγελματικά.

Η παράσταση, εναισθητοποίησε την τοπική κοινωνία για τις πραγματικές δυνατότητες αυτών των παιδιών. Μέσα από την ελευθερία της κίνησης κατάφεραν να αναδείξουν το αυτονόητο, δηλαδή την ικανότητα ισότιμης συμμετοχής τους στη μάθηση και στη ζωή. Αυτό ήταν και το μήνυμα που θελήσαμε να προβάλλουμε με αυτήν την χορευτική εκδήλωση. Η διαδικασία αυτή, εκτός από το αισθητικό της αποτέλεσμα, κινητοποίησε την φαντασία, τις γνώσεις και τις δεξιότητες των παιδιών, των φοιτητριών και των φοιτητών. Υπό αυτήν την έννοια, δεν σταμάτησε στο στάδιο μιας νοητικής σύλληψης μόνο, αλλά προχώρησε και στη μορφολογική της πραγμάτωση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο: ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΓΙΑ ΤΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Τα κεντρικά ερωτήματα στην μελέτη αυτή ήταν αν και με ποιον τρόπο μπορεί να συμβάλει ο χορός στην κατανόηση του 'άλλου', όπως και αν οι φοιτήτριες και οι φοιτητές θα μπορούσαν να κατανοήσουν τις ικανότητες των συγκεκριμένων παιδιών. Σε προσωπικό επίπεδο, η πρόθεσή μου, πάντα σε συνεργασία με την ομάδα, ήταν να εμπνεύσω τα παιδιά, ώστε να πιστέψουν στις ικανότητές τους και να ανακαλύψουν διαφορετικούς τρόπους ανάδειξής τους. Επίσης, ήταν σημαντικό να ενθαρρύνω τα παιδιά, ώστε να εκφράσουν σκέψεις, συναισθήματα, απόψεις και ενδιαφέροντα, τα οποία ενδεχομένως δεν τους είχε δοθεί η δυνατότητα να εκφράσουν μέχρι αυτήν την στιγμή.

Διαφορετικότητα και ισότητα στο πλαίσιο διδασκαλίας του χορού

Ένα σημαντικό εύρημα είναι ότι κανένα παιδί δεν αισθάνθηκε μειονεκτικά ή και δεν αποκλείστηκε από τον χορό, αφού το αίσθημα ισότητας ήταν καθοριστικό στην καθημερινή μας συμπεριφορά. Το αίσθημα ισότητας αναπτύχθηκε με πολλούς άμεσους ή και έμμεσους τρόπους. Ένα παράδειγμα είναι ότι ασχοληθήκαμε με πολλά είδη χορού, (δημιουργικό χορό, break dance, capoeira, αυτοσχεδιασμό, αυτοσχεδιασμό σε επαφή, στοιχεία των παραδοσιακών χορών, αφού συχνά κινούμαστε κρατώντας ο ένας το χέρι του άλλου και έστω συνοπτικά με το μπαλέτο). Οι παραπάνω προσεγγίσεις σχετίζονται με το γεγονός ότι για τα μικρότερα παιδιά ήταν περισσότερο κατάλληλο να διερευνήσουν φόρμες βασισμένες στη φυσική κίνηση, ενώ για κάποια από τα μικρότερα και τα μεγαλύτερα αγόρια ήταν περισσότερο κατάλληλο ένα αθλητικό είδος χορού, που θα επέτρεπε την ανάδειξη της δύναμης και την έλλειψη φόβου για σωματικό ρίσκο. Στην ίδια προσέγγιση ανήκει το γεγονός ότι αν και η επιλογή της μουσικής που χρησιμοποιήσαμε στα μαθήματα ήταν πάντα σχετική με τα ενδιαφέροντα των παιδιών, όμως σταδιακά τα μουσικά κομμάτια περιείχαν περισσότερο σύνθετα στοιχεία: όπως το είδος της μουσικής, οι στίχοι κτλ.

Η ομάδα των ατόμων που συμμετείχαν στον χορό ήταν ετερόκλητη, καθώς υπήρχαν διακριτές διαφορές σε σχέση με τα παιδιά ως προς την ηλικία, το φύλο, την καταγωγή, τις αιτίες απομάκρυνσης από το οικογενειακό περιβάλλον και τον χρόνο διαμονής τους στο ίδρυμα. Το ίδιο ίσχυε, κατά κάποιο τρόπο, και με τους φοιτητές και τις φοιτήτριες ως

προς τις δεξιότητες τους στο χορό, αλλά και την κοινωνική, την πολιτισμική, την οικονομική τους κατάσταση και την υγεία τους.

Η βελτίωση των ικανοτήτων των παιδιών και η κοινωνικοποίηση τους δεν σταματούσε στα μαθήματα, καθώς γίνονταν συχνές έξοδοι για φαγητό. Οι συζητήσεις οδηγούσαν σε θέματα σχετικά με την ετερότητα και ζητήματα φύλου. Τα παιδιά ανταποκρίνονταν και συμμετείχαν στον διάλογο, επειδή το περιβάλλον ήταν ευχάριστο και φιλικό. Οι απόψεις τους στο σχετικά σύντομο αυτό χρονικό διάστημα πιθανόν δεν άλλαξαν σε μεγάλο βαθμό. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι η αλληλοαποδοχή, η κατανόηση της διαφορετικότητας, η δυνατότητα συμμετοχής με ίδια δικαιώματα στα πλαίσια της ισότητας συμβαίνει κάτω από συγκεκριμένους όρους και καταστάσεις.

Στο πλαίσιο της ισότητας αναφέρεται ότι και η απόφαση για την παράσταση ήταν αποτέλεσμα συζητήσεων των φοιτητών-φοιτητριών, των παιδιών και της Μ.Τ. Τα παιδιά συνεργάστηκαν μέσα από τις χορογραφίες ή και τις αποφάσεις που έπαιρναν για τη δημιουργία τους. Είναι χαρακτηριστικό, ότι παιδιά, τα οποία διαπληκτίζονταν, όταν συνδημιούργησαν μία χορογραφία, κατανόησαν ο ένας τις δυνατότητες του άλλου, με αποτέλεσμα να αναπτύξουν φιλικές σχέσεις. Αν και οι φοιτητές και οι παιδαγωγοί του ιδρύματος πίστευαν ότι το εγχείρημα της παράστασης ήταν δύσκολο, καθώς υπήρχαν προβλήματα τήρησης των κανόνων, ωστόσο, η παράσταση εξέπληξε το κοινό.

Ζητήματα φύλου

Το γεγονός ότι ο χορός συχνά αντιμετωπίζεται με προκατάληψη, καθώς ορισμένα είδη χορού θεωρείται ότι αποτελούν τρόπο έκφρασης του ανδρικού ή του γυναικείου φύλου, όπως για παράδειγμα το hip-hop και το μπαλέτο. Άλλωστε, η γενικότερη άποψη είναι ότι ο χορός ταιριάζει περισσότερο στα κορίτσια, πράγμα που έγινε αντιληπτό και στην δική μας περίπτωση. Τα αγόρια, ενδιαφέρονταν να βελτιωθούν στο break, πιστεύοντας ότι τα κορίτσια δεν μπορούν να αποδώσουν σε αυτό το είδος χορού. Μάλιστα, εξεπλάγησαν, όταν διαπίστωσαν ότι κάποιες φοιτήτριες ήταν αρκετά ικανές.

Τα αγόρια ήθελαν να αναδείξουν τη δύναμη ή και την έλλειψη φόβου στο break dance, ενώ όσοι δεν χόρευαν αυτό το είδος χορού, αντιμετώπισαν σχόλια αρνητικά και γέλια. Η αντιμετώπιση αγοριών με τρόπους όχι ιδιαίτερα 'ανδροπρεπείς', ήταν αρνητική, καθώς ορισμένα παιδιά διατύπωναν σχόλια. Ουσιαστικά κάποια παιδιά δεν δέχονταν ιδιαιτερότητες του φύλου, πιθανόν επειδή φοβούνταν την 'ετικετικοποίηση'.

Αυτές οι διαπιστώσεις ενδυναμώνουν την πεποίθηση ότι τα φύλα είναι κατασκευές της κοινωνίας, πράγμα που ωθεί τα παιδιά να δημιουργούν ανθεκτικές στάσεις σε κάθε τι διαφορετικό. Τα θέματα φύλου μας απασχολούσαν σε πολλές συζητήσεις, όπου οι απόψεις των παιδιών ενίοτε οδηγούσαν σε σύγκρουση, αλλά και σε αναθεώρηση των ιδεών και των απόψεων τους. Και είναι αξιοσημείωτο ότι μετά από συζητήσεις με ενθουσίασε μία αλλαγή σχετικά με τις απόψεις του Α. Πιστεύω, ότι μπορεί να υπάρξουν θεαματικά αποτελέσματα, όσον αφορά την αλλαγή των στάσεων του, διότι οι ορίζοντες του διευρύνονται, όταν συζητά με άτομα που σκέφτονται διαφορετικά από αυτόν.

Με βάση τα παραπάνω, διαπιστώνεται ότι η επαφή και επικοινωνία με τον 'άλλον', δεν περιορίστηκε στην κίνηση και το χορό. Μέσα από τις συζητήσεις υπήρξε μία σχετική αλλαγή των απόψεων των μεγαλύτερων παιδιών σχετικά με την διαφορετικότητα, το σεβασμό στον άλλον, τη θέση της γυναίκας, πράγμα που φανερώνει, ότι παρόλο που οι στάσεις τους δεν άλλαξαν σε μεγάλο βαθμό, όμως τέθηκαν οι βάσεις για μελλοντική αλλαγή.

Ακόμα, ορισμένα παιδιά, σε πολλές συζητήσεις σχετικά με το νόημα του χορού, αντιλήφθηκαν την τέχνη του χορού ως ένα μέσον έκφρασης συναισθημάτων, αυτοπειθαρχίας στο επίπεδο της κίνησης και ως μέσον διατύπωσης προσωπικών απόψεων και ιδεών. Αν και οι στόχοι στην πρακτική του χορού τροποποιούνταν διαρκώς, λόγω του ότι και οι συμπεριφορές ήταν μεταβαλλόμενες, όμως πάντα υπήρχε χρόνος για συζήτηση.

Η συμβολή των φοιτητριών και των φοιτητών στο πρόγραμμα

Οι φοιτήτριες και οι φοιτητές παρείχαν σημαντική βοήθεια στο πρόγραμμα διδασκαλίας του χορού, αναπτύσσοντας σχέσεις με τα παιδιά, ενισχύοντας την ανάγκη τους για επαφή και διαπροσωπική επικοινωνία και μέσα από τον λόγο. Παρόλα αυτά, παρατηρήθηκαν διαφορές ανάμεσα στον τρόπο συμμετοχής των φοιτητριών και των φοιτητών στο πρόγραμμα. Οι φοιτήτριες ήταν δημιουργικές, είχαν την ικανότητα αυτοσχεδιασμού και ανέλαβαν την ευθύνη να φτιάξουν χορογραφίες για τα παιδιά, σε επιπλέον επισκέψεις στον ελεύθερό τους χρόνο. Ο χρόνος που διέθεταν βοήθησε στην ανάδειξη των δεξιοτήτων των παιδιών. Ωστόσο, άλλες δεν μπορούσαν να αντιληφτούν τα όρια ανάμεσα στον παιδαγωγικό, τον μητρικό ή φιλικό ρόλο ή και τον τρόπο με τον οποίο θα έπρεπε να είναι ντυμένες στα μαθήματα. Ο τρόπος ντυσίματος αποτελεί ένα ακόμα στερεότυπο, που έχει σχέση με κοινωνικούς καθορισμούς που αφορούν τα φύλα.

Οι φοιτητές, ενώ στην αρχή συμμετείχαν ενεργά και χόρευαν με τα παιδιά, στην συνέχεια, διαπιστώθηκε ότι ντρέπονταν, επειδή θεωρούσαν ότι δεν ήταν καλοί ή επειδή η κοινωνία θέλει τους άντρες να μην εκφράζουν ελεύθερα ό,τι νιώθουν. Άλλωστε, μόνο στους παραδοσιακούς χορούς είναι εμφανής η συμμετοχή των αγοριών.

Μετά την λήξη των μαθημάτων, συναντηθήκαμε η ομάδα των φοιτητριών - φοιτητών, για να συζητήσουμε και αξιολογήσουμε την εμπειρία μας. Το σύνθετο και δύσκολο πλαίσιο διδασκαλίας του χορού στην συγκεκριμένη περίπτωση αποτέλεσε μία πρόωρη πρακτική άσκηση για τους φοιτητές του 1ου, 2ου και 3ου έτους, ενώ ήταν μία πρόσθετη πρακτική για αυτούς του 4ου έτους. Ωστόσο, παρά τις δυσκολίες, ορισμένοι ανέφεραν, ότι η διαδικασία ήταν 'εμπειρία ζωής'. Συνεπώς, δεν μετάνιωσαν, που συμμετείχαν στο πρόγραμμα, καθώς αποκόμισαν γνώσεις, οι οποίες είναι σημαντικές στην μελλοντική τους πορεία ως εκπαιδευτικοί και ως άνθρωποι. Όπως επεσήμαναν, συνδέθηκαν με τα παιδιά ως εκπαιδευτικοί και ως φίλοι, καθώς εκτός από την συνεργασία τους στο χορό συζήτησαν προσωπικά θέματα. Συνεπώς, μέσα από αυτή την επικοινωνία αντιλήφθηκαν ότι τα συγκεκριμένα παιδιά δεν θέλουν οίκτο, αλλά ίση αντιμετώπιση. Άλλωστε, οι ικανότητές τους είναι οι ίδιες με των παιδιών που ζουν σε διαφορετικές συνθήκες. Ένας φοιτητής είπε χαρακτηριστικά: «παρόλο που έχουμε πολλά πράγματα και το πιο σημαντικό αγαθό την οικογένειά μας, παραπονούμαστε ότι μας λείπουν πολλά, με αποτέλεσμα να στεναχωριόμαστε (...). Τα παιδιά αυτά δίνουν καθημερινά μάχη και καταφέρνουν να ξεπερνούν κάθε δυσκολία και πρόβλημα που εμφανίζεται στην ζωή τους». Κάποιοι ανέφεραν ότι θεωρούσαν ανέφικτη την ιδέα της παράστασης, αφού πολλά παιδιά εμφάνιζαν αστάθεια στην συμπεριφορά τους, ως προς την απόδοσή τους στον χορό, την συναισθηματική τους διάθεση, την σωματική τους υγεία, αλλά και την σταθερή παρουσία τους στα μαθήματα. Οι φόβοι τους διαψεύστηκαν καθώς, «όλα τα παιδιά συμμετείχαν ενεργά και δημιουργικά στην παράσταση», όπως τόνισε μία φοιτήτρια.

Στο *ερωτηματολόγιο* οι φοιτητές και οι φοιτήτριες απάντησαν σχετικά με τι θα αποκομίσουν τα παιδιά από το πρόγραμμα ως εξής: γνωριμία με τον εαυτό, σύνδεση σώματος και νου, εξωτερίκευση συναισθημάτων, συνεργασία, αλληλεπίδραση, κοινωνικοποίηση, αυτο-πειθαρχία, αυτοέλεγχος. Υπάρχουν, επίσης, σχόλια για αλλαγή συμπεριφορών, όπως, να μάθουν να περιμένουν την σειρά τους, να μην φέρονται αρνητικά στα άλλα παιδιά ή και τις παιδαγωγούς. Σε σχέση με τις ιδιαιτερότητες όλοι είχαν εύκολα αντιληφθεί ότι υπάρχουν ζητήματα δυσλεξίας, αδυναμία συγκέντρωσης,

υπερκινητικότητα, επιθετικότητα, ζητήματα σχετικά με το φύλο. Οι 'ιδιαιτερότητες' αυτές και φυσικά πολλές άλλες δεν αποτέλεσαν αιτία μη ισότιμης συμμετοχής των παιδιών στα μαθήματα χορού. Κανένα παιδί δεν αποκλείστηκε, αφού στόχος ήταν να δημιουργηθεί ένα ασφαλές περιβάλλον για να εμπλουτίσουν τα παιδιά τις εμπειρίες τους και να αναπτυχθούν¹⁰. Τέλος, παρατήρησαν ότι αν και υπήρχαν ατίθασα παιδιά, ωστόσο τους δόθηκε η δυνατότητα να συμμετέχουν στα μαθήματα και στην παράσταση. Συμπεριφορές, που θα μπορούσε να θεωρηθούν 'μη αποδεκτές', γινόταν προσπάθεια να αλλάξουν μέσα από διάλογο.

Στο πρόγραμμα όλοι οι συμμετέχοντες βίωσαν κοινά συναισθήματα, αντάλλαξαν γνώμες και εμπειρίες, δοκίμασαν εναλλακτικές λύσεις. Μέσα από την βιωματική εμπειρία και τον αναστοχασμό, αντιλήφθηκαν ότι προηγούμενες απόψεις τους στηρίζονταν σε κοινωνικές κατασκευές, οι οποίες δημιουργούν ανισότητες και αποκλεισμούς. Παρόλα αυτά, ορισμένοι εξακολουθούν να έχουν στερεότυπες απόψεις, παρότι στο Παιδαγωγικό Τμήμα υπάρχουν μαθήματα της διαπολιτισμικής διάστασης της εκπαίδευσης. Βέβαια, ο λόγος για τα παραπάνω δεν οφείλεται μόνο στους φοιτητές και στις φοιτήτριες, αλλά στην γενικότερη εκπαίδευσή τους. Σε όλα τα μαθήματα, εκτός από την κατάκτηση των γνώσεων του αντικειμένου του χορού, ήταν σημαντική η προώθηση της αυτενέργειας, της πρωτοβουλίας και η ανάπτυξη της δημιουργικότητας. Ο χορός βοήθησε να αναδειχθεί η σημασία της βιωμένης πραγματικότητας των ερευνώμενων υποκειμένων, των ατόμων, δηλαδή, με τα οποία μοιραστήκαμε μια εσωτερική ανάγκη για έκφραση και επικοινωνία. Η ενεργητική παρουσία όλων των συμμετεχόντων στο πρόγραμμα συνέβαλλε να κατανοήσουμε την αξία της βιωματικής εμπειρίας και της δημιουργικής αλληλεπίδρασης, αλλά ταυτόχρονα και να βελτιώσουμε τις ικανότητές τους.

Καταλήγοντας, στην συγκεκριμένη μελέτη, το ζήτημα κατανόησης του 'άλλου' αναδύθηκε μέσα από μέσα από μία ποιοτική έρευνα στο πλαίσιο διδασκαλίας του χορού. Η διαδικασία κατανόησης του 'άλλου', αν και δεν ήταν εύκολη ή γρήγορη υπόθεση, όμως, πραγματοποιήθηκε μέσα από μια αληθινή και ουσιαστική συνάντηση.

¹⁰ Βλ. Παράρτημα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7^ο: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Τα ευρήματα αυτής της εργασίας δείχνουν ότι ο χορός είναι ένα σημαντικό εκπαιδευτικό μέσον, που είναι δυνατόν στην μαθησιακή διαδικασία να κινητοποιήσει το σώμα και το πνεύμα των δρώντων ατόμων, καθώς αυτά γίνονται ενεργητικά υποκείμενα μιας πράξης. Ο κύριος στόχος του χορού είναι να προσφέρει τις καλύτερες δυνατές πηγές υποστήριξης της δημιουργίας, να ενθαρρύνει την καινοτομία και την πολιτισμική διαφορετικότητα με έναν υπεύθυνο και μεθοδικό τρόπο.

Όλοι όσοι συμμετείχαν στο πρόγραμμα του χορού- τα παιδιά, οι φοιτήτριες και οι φοιτητές, εξωτερίκευαν τις ιδέες και τα συναισθήματά τους, σύνδεσαν προηγούμενες εμπειρίες τους στην κίνηση με νέους τρόπους έκφρασης, διερεύνησαν τον εαυτό τους και τις δυνατότητές τους και ανέπτυξαν την δημιουργική, κριτική τους σκέψη, στο βαθμό που ήταν εφικτό. Αν και η ανάπτυξη της δημιουργικότητας απαιτεί χρόνο, και χρειάζεται αυτενέργεια, ωστόσο, μπορεί να καλλιεργηθεί σε ποικίλα και διαφορετικά περιβάλλοντα με κατάλληλα ερεθίσματα.

Επιπλέον, ο χορός βοήθησε να αναπτυχθούν κοινωνικές και συναισθηματικές σχέσεις ανάμεσα στους συμμετέχοντες, βασισμένες στο σεβασμό, την κατανόηση, την αλληλοβοήθεια και την συνεργασία. Ο χορός ένωσε άτομα διαφορετικής καταγωγής μέσα από έναν κοινό στόχο, αυτόν της επικοινωνίας. Όλα αυτά έδωσαν την δυνατότητα στα παιδιά να παρατηρήσουν τον εξωτερικό κόσμο, αλλά και να ανακαλύψουν και τον εσωτερικό τους κόσμο, μέσα από την βιωματική προσέγγιση της μάθησης. Ενδεχομένως, πιο σημαντικό από όλα αυτά είναι ότι ο χορός έχει την δύναμη να 'συν-κινεί' συμμετέχοντες και θεατές.

Ως μελλοντικοί εκπαιδευτικοί μπορούμε να εφαρμόσουμε μέσα από οργανωμένους, αλλά και ευέλικτους σκοπούς και στόχους, αρχές της διδασκαλίας του στην τάξη, προσαρμοσμένες στις δυνατότητες και τα ενδιαφέροντα της εκάστοτε ομάδας. Εξάλλου, στο νηπιαγωγείο στοχεύουμε στην ολόπλευρη ανάπτυξη των νηπίων και γνωρίζουμε ότι τα παιδιά προσχολικής ηλικίας μαθαίνουν καλύτερα μέσα από βιωματικές καταστάσεις που συνδέονται με την κίνηση και τα κινητικά παιχνίδια.

Μέσα από την διδασκαλία του χορού μπορούμε να βοηθήσουμε τους μαθητές να εξελίξουν τις έμφυτες κινητικές τους ικανότητες και να χρησιμοποιούν το σώμα ως μέσον επικοινωνίας συναισθημάτων και ιδεών.

Θα ήθελα να κλείσω, σημειώνοντας ορισμένες ιδέες για την σημασία της διδασκαλίας των τεχνών στην εκπαίδευση, η οποία είναι επίκαιρη και λόγω των αλλαγών που προτείνει το Υπουργείο Παιδείας, προωθώντας μαθητοκεντρικές διδακτικές προσεγγίσεις, οι οποίες αναγνωρίζουν την μοναδικότητα κάθε μαθητή και μαθήτριας καθώς και κάθε σχολικής τάξης. Κύρια χαρακτηριστικά των νέων παιδαγωγικών τεχνικών είναι το πιο ευέλικτο μαθησιακό περιβάλλον, η βιωματική μάθηση, η ενεργητικότερη συμμετοχή των μαθητών στις δραστηριότητες και στο σχεδιασμό της προσωπικής τους μάθησης, η αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών και η μεγαλύτερη εξατομίκευση της διδασκαλίας. Βασικές διδακτικές προσεγγίσεις, οι οποίες μπορούν να χρησιμοποιηθούν κατά περίπτωση και σε συνδυασμό μεταξύ τους είναι:

Η διαθεματική προσέγγιση - ώστε να αλληλοτροφοδοτείται η γνώση.

Τα σχέδια εργασίας – από το «αποστηθίζω» να περάσουμε στο «ερευνώ».

Η διδασκαλία σε ομάδες – με στόχο το συλλογικό πνεύμα.

Η διαφοροποιημένη παιδαγωγική – που αφορά τις ανάγκες του μαθητή και όχι γενικά της τάξης.

Η αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών στη διδασκαλία – που αποτελεί βασικό συντελεστή της νέας πραγματικότητας, που είναι το ψηφιακό σχολείο.¹¹

Η διδασκαλία των τεχνών- και του χορού, δίνει την δυνατότητα σε κάθε άτομο να κατανοήσει τον 'άλλον', να αλληλεπιδράσει και να συνεργαστεί. Η εξέλιξη και η κοινωνικοποίηση των παιδιών συντελείται μέσα από τις τέχνες και γι' αυτό το λόγο το Υπουργείο Παιδείας και Δια Βίου Μάθησης πρέπει να εξετάσει την χρησιμότητά τους σε ένα νέο πλαίσιο μάθησης, όπου το παιδί θα μάθει να αυτενεργεί και να αναζητά πληροφορίες με σκοπό την οικοδόμηση της γνώσης, της δημιουργικότητας, της φαντασίας και της κριτικής σκέψης.

¹¹ Βλ. ΥΠΠΟ, Το νέο σχολείο.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Στο πλαίσιο της συμμετοχής μου σε αυτό το πρόγραμμα ως ερευνήτρια, αλλά και ως εμπυχώτρια των παιδιών, η επαφή και η συνεργασία μου μαζί τους ήταν σημαντική εμπειρία, διότι τα παιδιά μου έμαθαν να αντιλαμβάνομαι το χορό ως μέσο έκφρασης συναισθημάτων. Ακόμα, μου έμαθαν να αναζητώ τρόπους και λύσεις για την επίλυση προβλημάτων που ενδεχομένως θα αντιμετωπίσω στη ζωή μου. Μέσα από αυτή την εμπειρία κατανόησα ότι χρειάζεται προσπάθεια, επιμονή, υπομονή και δουλειά για να δημιουργηθεί μια καλή και ουσιαστική επικοινωνία, η οποία προϋποθέτει να αισθανθούν ασφάλεια τα παιδιά. Η σχέση μου μαζί τους προέκυψε φυσιολογικά, καθώς αναπτύχθηκαν όχι μόνο συναισθήματα ανάλογα του δίπολου εκπαιδευτικού-μαθητών, αλλά και φιλικά συναισθήματα.

Γι' αυτόν το λόγο δεν έχω σταματήσει να επισκέπτομαι τα παιδιά σε τακτά χρονικά διαστήματα και να συζητώ μαζί τους διάφορα θέματα, σχετικά με προβλήματα που αντιμετωπίζουν, τις ιδέες τους, τις απόψεις τους και γενικά τις ασχολίες τους. Συχνά, συζητώ μαζί τους άμεσα ή μέσω διαδικτύου.

Στα παιδιά λείπουν οι στιγμές που ζήσαμε, όπως αναφέρουν, ενώ δείχνουν ότι θέλουν να τα επισκέπτομαι συχνά, αφού κάθε φορά πριν αποχαιρετιστούμε, με ρωτούν πότε θα βρεθούμε ξανά.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αλκαλάη, Ν. (Επ.). (2002). *Η τέχνη του χορού σήμερα. Εκπαίδευση, παραγωγή, παράσταση*. [Πρακτικά συνεδρίου]. Αθήνα: Έκτυπον.
- Άλκηστις, (2008). *Δραματική τέχνη στην εκπαίδευση και τη διαπολιτισμικότητα. Μαύρη αγελάδα-Άσπρη αγελάδα*. Αθήνα: Τόπος.
- Cohen, L. & Manion, L. (1994). *Μεθοδολογία Εκπαιδευτικής Έρευνας*. Αθήνα: Μεταίχμιο. 153-155.
- Gough, M. (2008), *Γνωριμία με το χορό, μετάφραση Κάτια Σαβράμη*, Αθήνα, Εκδόσεις DIAN.
- Ζώνιου- Σιδέρη, Α. (2010). *Σύγχρονες Ενταξιακές προσεγγίσεις*. Τόμος Α, Β, έκδοση: 10^η. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα
- Κυπριωτάκης, Α. (1989). *Τα ειδικά παιδιά και η αγωγή τους*. Ηράκλειο: Ψυχοτεχνική.
- Μααλούφ, Α. (1998). *Οι φωνικές ταυτότητες*. Μετάφραση: Θεόφιλος Ξ. Τραμπουλής. Αθήνα: Ωκεανίδα
- Μπαρμπούση, Β. (2004). *Ο χορός στον 20^ο αιώνα. Σταθμοί και πρόσωπα*. Αθήνα: Καστανιώτης.
- Ντολιοπούλου, Ν. (2009). *Σύγχρονα προγράμματα για παιδιά προσχολικής ηλικίας*. Αθήνα 2003: τυπωθήτω
- Πολίτης, Φ. (2006). *Οι ανδρικές ταυτότητες στο σχολείο*. Αθήνα: επίκεντρο
- Robson, C. (2007). *Η έρευνα του πραγματικού κόσμου*. Μετάφραση: Βασιλική Νταλάκου-Κατερίνα Βασιλικού. Αθήνα: Gutenberg
- Σαβράμη, Κ. (1990). *Κινησιογραφικά*. Αθήνα: Αφοί Ρόη.
- Σαβράμη, Κ., (Επ.). (2002). *Η τέχνη του χορού σήμερα. Εκπαίδευση, παραγωγή, παράσταση*. [Πρακτικά συνεδρίου]. Αθήνα: Έκτυπον.

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

- Best D. (1980). *The objectivity of artistic appreciation*. British Journal of Aesthetics 20 (2)
- Best, D (1985). *Feeling and reason in the arts*. London: George Allen and Unwin
- Brinson, P. (1991). *Dance as education, towards a National dance culture*. London: Falmer Press

-Codd, J (1982). *Interpretive cognition and the education of aesthetic appreciation*.

Journal of Aesthetics education

-Doyle, A.J (1985). "Sex and gender": *The human experience*. Dubuque, Iowa: Wm.C Brown Publishers

-Eisner, W.E. (1991). *The enlightened eye, qualitative inquiry and the enhancement of educational practice*. New York: Macmillan σελ. 36, 39, 217

- Kinsey, Alfred, Wardell B. Pomeroy και Clyde E. Martin. (1948/ 1998). *Sexual Behavior in the Human Male*. Bloomington: Indiana University Press.

-Kvale, S (1996). *Interviews an introduction to qualitative research interviewing*. Thousands Okas: SAGE Publications

-Lacan, J. (1966 / 2007). *Écrits: The First Complete Edition in English*. Μτφ. Bruce Fink. London and New York: Norton.

-Peshkin, A (1985). "Virtuous subjectivity in the participant observer' s. I's. Στο D. Berg και K.K. Smith (Eds), *Exploring clinical methods for sound research*. (σελ.124-135) SAGE Beverly Hills

-Rubin, S.H. & Rubin, S.I.(1995). *Qualitative interviewing, the art of hearing data*. London: SAGE Publications

-Smith-Autard, J. M. (2002). *The Art of Dance in Education*. London: A & C Black. [α'έκδ. 1994].

-Tuckman, B.W. (1972). *Conducting education research*. New York: Harcourt Brace Jovanovich.

T.S. Eliot, "Little Gidding", στο Τέσσερα Κουαρτέτα, μτφρ. Έφη Αθανασίου, Ίκαρος 2002

Άρθρα από το διαδίκτυο

-<http://digitalschool.minedu.gov.gr/info/newps>

-<http://digitalschool.minedu.gov.gr/info/newps>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Συνοπτικά στοιχεία για τα παιδιά

-Κ.: 19 ετών. Μεγαλύτερος αδελφός του Α. και της Ζ. Συχνά γίνεται αυτο-επιθετικός ή επιθετικός προς τους υπάλληλους του ιδρύματος. Δεν είναι κοινωνικός και κυκλοφορεί με ραδιόφωνο και ακουστικά, αφού τον ενδιαφέρει η μουσική και το τραγούδι. Σε διάφορες φάσεις του προγράμματος είχε επαφή με τους φοιτητές και κάποιες φοιτήτριες. Ένα από τα προβλήματα που αντιμετωπίζει είναι ότι λόγω ηλικίας δεν μπορεί να παραμείνει στο ίδρυμα.

-Π.: 17 χρονών. Άρχισε να πηγαίνει σχολείο 9 ετών, γεγονός που του δημιουργεί μειονεκτικό αίσθημα σε σχέση με την ηλικία των παιδιών της τάξης του. Ωστόσο, είναι πολύ καλός στον χορό, ενώ οι κινήσεις του έχουν ρίσκο, αντοχή, ποικιλία και δυναμική. Ο Π. αποτελεί πρότυπο για τα άλλα παιδιά, τα οποία τον μιμούνται. Είναι ηγετική προσωπικότητα, όπως και ο αδελφός του Δ. Τον ενδιαφέρει να αναπτύξει σχέσεις με το άλλο φύλο. Αν και είναι ιδιαίτερα επικοινωνιακός, όμως είναι δύσκολο να ανακαλύψει κανείς τι νιώθει και σκέφτεται πραγματικά. Επίσης, λόγω των εξαιρετικών κινητικών του ικανοτήτων ασχολείται και με το ποδόσφαιρο.

-Α.: 17 ετών, αδελφός της Ζ. και του Κ. Μαθαίνει kick boxing και ασχολείται με το break dance. Οι βαθμοί του στο σχολείο είναι σχετικά καλοί και θέλει να συνεχίσει τις σπουδές του ή και να ασχοληθεί με το θέατρο. Είναι ομιλητικός, με προσωπικές απόψεις και κριτικό πνεύμα. Εκθέτει τις απόψεις και τους προβληματισμούς του, ενώ ταυτόχρονα προσπαθεί να προβάλλει τα επιχειρήματά του. Σε συζητήσεις παρακολουθεί προσεκτικά τους συνομιλητές του, αλλά και υποστηρίζει όσα πιστεύει σχετικά με τα δύο φύλα, άλλους πολιτισμούς κ.ά.

-Αλ.: 15 ετών. Στα μαθήματα άρχισε να συμμετέχει σχετικά αργά, καθώς παρέμενε στο δωμάτιο του ζωγραφίζοντας. Το ενδιαφέρον του επικεντρώνεται στο σχεδιασμό ρούχων, παπουτσιών, αξεσουάρ, που φορούν εκκεντρικές διάσημες καλλιτέχνιδες. Οι τίτλοι των έργων του είναι ποιητικοί (για παράδειγμα 'γυναίκα-δέντρο') και θέλει να γίνει σχεδιαστής ρούχων. Στα σχέδια του οι ανθρώπινες φιγούρες συχνά εμφανίζουν ερμαφρόδιτα χαρακτηριστικά. Συνήθως, κάνει παρέα με τον Μ.Μ ή και τα κορίτσια. Φέτος, διδάσκεται ζωγραφική από την επίκουρο καθηγήτρια του Τμήματος Ξ.Α. Τα βράδια επιστρέφει σπίτι του, με απόφαση του διοικητικού συμβουλίου του ιδρύματος.

-Δ.: 14 ετών, αδελφός του Π. Του αρέσει να χορεύει και παρακολουθεί μαθήματα σε σχολή break dance. Επίσης, διδάσκεται κρουστά σε ωδείο. Όταν αναλαμβάνει έναν ρόλο, όπως αυτόν του δασκάλου, τον κάνει με ευκολία και ιδιαίτερες ικανότητες. Γνωρίζει τα όριά του και τις δυνατότητές του. Έχει επιμονή και υπομονή. Αποτελεί πρότυπο μίμησης για τα μικρότερα παιδιά.

-Β.: 13 ετών. Παρουσιάζει νοητικό σύνδρομο, έχει πρόβλημα με την καρδιά, και παρακολουθεί σχολείο για παιδιά με ειδικές ανάγκες. Στο μάθημα, τις περισσότερες φορές μιμείται κινήσεις και εργασίες, που κάνουν υδραυλικοί, ηλεκτρολόγοι, πυροσβέστες.

-Μ.Μ.: 13 ετών. Του αρέσει να έρχεται σε επαφή με πολλά άτομα, συνομιλώντας μαζί τους, χωρίς να είναι θετικός να κινηθεί. Είναι ευαίσθητος, συχνά συνομιλεί με κορίτσια και κάνει παρέα με τον Α. Έχει αδελφό τον Γ., ο οποίος παρατηρεί τα μαθήματα, αλλά δεν συμμετέχει.

-Μ. μ.: 12 ετών. Μεγαλύτερος αδελφός του Σ. της Α. και της Εβ. Κάποιες φορές έχει φύγει από το μάθημα, διότι δεν μπορούσε να περιμένει τη σειρά του ή επειδή κατά την γνώμη του αδικήθηκε. Συχνά η συμπεριφορά του είναι χειριστική και επιζητά την προσοχή με συζητήσεις και άγγιγμα.

-Εβ. : 10 ετών. Κάνει παρέα με την Ε. και την Α. Της αρέσει να χορεύει με τις φοιτήτριες ή με τα άλλα παιδιά. Έχει υποστεί χειρουργικές επεμβάσεις στο σώμα.

-Α.: 10 ετών: παρακολουθείται από ειδικούς της Λογοθεραπείας. Έχει τρία αδέρφια, την Ε., Μμ, Σ. και δύο σε ίδρυμα της Αθήνας. Της αρέσει να κινείται, αν και δεν μπορεί να ακολουθήσει οδηγίες και κανόνες.

-Μ-α: 10 ετών. Έχει ταλέντο στο χορό, που εξελίσσει με μαθήματα μπαλέτου σε σχολή. Είναι σχετικά συνεργάσιμη με τις φοιτήτριες. Κάποιες φορές διαπληκτίζεται με τα μεγαλύτερα αγόρια, τα οποία υποστηρίζουν ότι 'τους (παρε)ενοχλεί'.

-Π-ης.: 9 ετών. Πάσχει από ήπιο σύνδρομο. Είναι στενά συνδεδεμένος με τον Κ. (φοιτητή), καθώς στις ασκήσεις είναι ζευγάρι. Δεν έχει αυτοπεποίθηση, επειδή τα παιδιά τον κοροϊδεύουν, λόγω της ετερότητάς του (παραπάνω κιλά).

-Σ.: 9 ετών. Είναι ήσυχο και ήρεμο παιδί. Ακούει όσα του λέμε και έχει δημιουργήσει έντονη συμπάθεια σε πολλά μέλη της ομάδας. Σέβεται την όλη διαδικασία και τους κανόνες που τίθενται. Φιλικός με τους φοιτητές και τα παιδιά. Θέλει να συνεχίσουμε τα μαθήματα και την επόμενη χρονιά.

-Γ.: 8 ετών. Είναι υπερκινητικός και επιθετικός, ενώ δύσκολα υπακούει κανόνες. Συχνά δεν αφήνει τα υπόλοιπα παιδιά να κινηθούν, διότι θέλει να χορεύει μόνος του, μιμούμενος τα μεγαλύτερα παιδιά ως πρότυπα. Φέτος, ανέλαβε την φροντίδα του άτομο της οικογένειας της μητέρας του.

-Ε.: 8 ετών. Παρακολουθείται από ειδικούς της Λογοθεραπείας. Αν και παρουσιάζει δυσκολία στην κίνησή της, ωστόσο καταβάλει προσπάθεια στα μαθήματα. Της αρέσει να συνομιλεί με τις φοιτήτριες, ακόμα και κατά τη διάρκεια των μαθημάτων.

-Χ.: 8 ετών. Είναι ένα από τα πιο ήρεμα και δεκτικά παιδιά της ομάδας. Στο μάθημα συμμετέχει άλλοτε δημιουργικά και άλλοτε με μειωμένη ικανότητα προσοχής. Συχνά αποσύρεται στον εαυτό του και φέρνει το δάκτυλο του χεριού στο στόμα.

-Λ.: 8 ετών. Είναι υπερκινητικός, επιθετικός και δεικτικός. Άλλες φορές διεκδικεί τα δικαιώματά του. Στον χορό έχει ιδιαίτερες ικανότητες.

-Γ-ος: 15 ετών, αδελφός του Μ.Μ. Παρακολουθεί σχολείο για παιδιά με ειδικές ανάγκες, ενώ έχει διατυπώσει την άποψη ότι 'δεν έχει τίποτα κοινό μαζί τους'. Ενίοτε παρακολουθεί το μάθημα σιωπηλά από την γωνία της αίθουσας.

-Ζ.: 17 ετών. Αδελφή του Κ. και του Α. Συμμετείχε σε ένα μάθημα, ενώ παρακολούθησε άλλα από την θέση του κοινού.

Ερωτηματολόγια που απαντήθηκαν από τους φοιτητές και τις φοιτήτριες

22/03/2011

Θέμα πτυχιακής: Χορεύονται με των "έλλαν"

Στοιχεία φοιτήτριας: Νίκη Πάλλη

Mail: nikipalli@windowslive.com

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΠΡΟΣ ΦΟΙΤΗΤΕΣ

1) Τι νομίζετε ότι μπορούν να κερδίσουν τα παιδιά από τη συμμετοχή τους σε αυτό το project?

- Να εξοικειωθούν με τον χορό
- Να γνωρίσουν το έθνος τους και να το αγαπήσουν *επιπλέον*
- Να γνωρίσουν άλλα έθνη *μονοεθνή*
- Να μάθουν να συνεργάζονται με τα άλλα παιδιά *και να είναι "ομάδα"*

2) Υπάρχουν κάποια συγκεκριμένα πράγματα που θα θέλατε τα παιδιά να μάθουν από τη συμμετοχή τους σε αυτό το project?

Κυρίως αυτά που ήδη ξέρουν και την τσαρμάνου
Ερωτική είναι οι διοκοί που θα θέλαμε να επιτηδεύουν
και κυρίως τους είμαστε σε υαρό έθνος.

3) Με ποιόν τρόπο συμμετέχετε εσείς σ' αυτό το project?

Χορεύουμε μαζί τους, τους δίνουμε *δωρεάν* είναι ώστε να
μην ελέγχονται στον χώρο τους και να μην ντρέπονται
να δείξουν τις χορευτικές τους ικανότητες

4) Αποκλείστηκε συμμετοχή κάποιου παιδιού από το project?

Όχι, δεν έχω απομακρύνει κάποιο παιδί από το συγκεκριμένο project. Άλλωστε, είναι και ο χαρακτήρας των παιδιών καθώς περνάει πολύ καλά με αυτή τη δραστηριότητα.

5) Έχετε αντιληφθεί στη συμπεριφορά κάποιου παιδιού κάποια ιδιαιτερότητα (φύλο, καταγωγή, ειδικές ανάγκες, προβλήματα συμπεριφοράς και λόγου, αυξημένο βάρος, μη φυσιολογικό ύψος κτλ...)

Ναι, υπάρχει ένα παιδί με ειδικές ανάγκες, το οποίο όμως δεν δημιουργεί πρόβλημα στο project. Έχει και συγκεκριμένα αυτιά και τα υστερήνει.

Βέβαια είναι και ευεκτική η βιολογικότητα των παιδιών καθώς γίνεται εφόσον "εμείς" ελπίδα για υγιεινά

Σημείωση: Δεν αναφερόμαστε στα ονόματα των παιδιών.

Σας ευχαριστώ θερμά!!!

22/03/2011

Θέμα πτυχιακής: Χερσέντος με τον "άλλον"

Στοιχεία φοιτήτριας: Νίκη Πάλλη

Mail: nikipalli@windowslive.com

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΠΡΟΣ ΦΟΙΤΗΤΕΣ

1) Τι νομίζετε ότι μπορούν να κερδίσουν τα παιδιά από τη συμμετοχή τους σε αυτό το project?

Τα παιδιά είναι πιο ωριμα να συνεργαστούν μεταξύ τους
και μπορούν να εξοικειωθούν τα απαιτήματα της βόσκας /
από το γαλά

2) Υπάρχουν κάποια συγκεκριμένα πράγματα που θα θέλατε τα παιδιά να μάθουν από τη συμμετοχή τους σε αυτό το project?

Να ελέγχουν το σώμα τους
και τα εσωτερικά τους αισθήματα (αίματος κτλ)
αλλά και να μάθουν να αναπνεύσουν

3) Με ποιόν τρόπο συμμετέχετε εσείς σ' αυτό το project?

Βεβαιώνω τα παιδιά να αφήσουν τα
αισθήματά τους να νιώσουν τη βροχική
να νιώσει να αυξάνει και να εβόσκουν
τους ανθρώπους ήρω τους και πικράδα
τους

4) Αποκλείστηκε η συμμετοχή κάποιου παιδιού από το project?

Όχι δεν αποκλείστηκε κανένα παιδί το
αυτίσαμε

5) Έχετε αντιληφθεί στη συμπεριφορά κάποιου παιδιού κάποια ιδιαιτερότητα (φύλο, καταγωγή, ειδικές ανάγκες, προβλήματα συμπεριφοράς και λόγου, αυξημένο βάρος, μη φυσιολογικό ύψος κτλ...)

Όχι καμία ιδιαιτερότητα καθώς
υπάρχουν παιδιά με ειδικές ανάγκες αλλά κανένα
παιδί με προβλήματα συμπεριφοράς. Δεν
δενώω ωστόσο πως κανένα παιδί
~~δεν έχει να αντιμετωπίσει~~ ^{ιδιαιτερότητες}
αυτές δεν είναι αποκλειστικά αυθόματα ^{μπορούν}
να είναι διαφορετικές

Σημείωση: Δεν αναφερόμαστε στα ονόματα των παιδιών.

Σας ευχαριστώ θερμά!!!

22/03/2011

Θέμα ιπυχιακής: Χορεύοντας με τα Άλλα

Στοιχεία φοιτήτριας: Νίκη Πάλλη

Mail: nikipalli@windowslive.com

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΠΡΟΣ ΦΟΙΤΗΤΕΣ

1) Τι νομίζετε ότι μπορούν να κερδίσουν τα παιδιά από τη συμμετοχή τους σε αυτό το project?

Τα παιδιά μπορούν να αναδείξουν τα ταλέντα τους και να εμβαρύνουν. Να μάθουν ορισμένες τεχνικές που να μπορούν να τις ενσωματώσουν στις χορευτικές τους κινήσεις

2) Υπάρχουν κάποια συγκεκριμένα πράγματα που θα θέλατε τα παιδιά να μάθουν από τη συμμετοχή τους σε αυτό το project?

Τα παιδιά θα πρέπει να μάθουν να συνεργάζονται, να συνδέουν τους και να δουλέψουν με το βρέγμα τους χορευτικά να συνδέονται με την ~~κοινωνική~~ πνευματική πλευρά. Να μάθουν ότι για να πετύχουν κάτι χρειάζεται επιμονή και υπομονή

3) Με ποιόν τρόπο συμμετέχετε εσείς ο' αυτό το project?

Συμμετέχω τηρώντας ένα δρώμενο μια φορά την εβδομάδα. Χορεύοντας με τα παιδιά και συζητώντας μαζί τους

4) Αποκλείστηκε η συμμετοχή κάποιου παιδιού από το project?

Δεν αποκλείστηκε κανένα παιδί. Μερικές φορές όμως για παιδιά πουταν πολύ ανήσυχες και προκαλούσαν τις παρατηρήσεις μας.

5) Έχετε αντιληφθεί στη συμπεριφορά κάποιου παιδιού κάποια ιδιαιτερότητα (φύλο, καταγωγή, ειδικές ανάγκες, προβλήματα συμπεριφοράς και λόγου, αυξημένο βάρος, μη φυσιολογικό ύψος κτλ...)

Τα δύο μικρότερα κορίτσια του ιδρυμα-
τος είχαν διαταραχή αδυναμία συγκέντρωσης
διανοητική καθυστέρηση. Επίσης ένα αγόρι
που δ. είχε το ... σύνδρομο Tourette

Σημείωση: Δεν αναφεράμαστε στα ονόματα των παιδιών.

Σας ευχαριστώ θερμά!!!

1) Τι νομίζετε ότι μπορούμε να κερδίσουμε τα παιδιά από τη συμμετοχή τους σε αυτό το project?

2) Υπάρχουν κάποια συγκεκριμένα πράγματα που θα θέλατε να παιδιά να μάθουν από τη συμμετοχή τους σε αυτό το project?

3) Με ποιά τρόπο συμμετέχετε εσείς ο αυτό το project?

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΠΡΟΣ ΦΟΙΤΗΤΕΣ

Mail: nikipall@windowslive.com

Στοιχεία φωνητικής: Νίκη Παύλη

Θέμα πτυχιακής: Χορδικοί με τη μαμά

22/03/2011

22/03/2011

Θέμα πτυχιακής: Χορεύοντας με τον Άλλο.

Στοιχεία φοιτήτριας: Νίκη Πάλλη

Mail: nikipalli@windowslive.com

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΠΡΟΣ ΦΟΙΤΗΤΕΣ

1) Τι νομίζετε ότι μπορούν να κερδίσουν τα παιδιά από τη συμμετοχή τους σε αυτό το project?

Τα παιδιά ανήνεργουν κ' ενεργούν.
Εκφραζουν την αλήθεια τους, αποβάλλουν
στίγματα κ' διασκεύαζον δημιουργικά.

2) Υπάρχουν κάποια συγκεκριμένα πράγματα που θα θέλατε τα παιδιά να μάθουν από τη συμμετοχή τους σε αυτό το project?

Να ενεργήσουν, να κτονώνονται και
να ηγούνται. Να κουν δημιουργικά
πραγματοποιήσουν.

3) Με ποιόν τρόπο συμμετέχετε εσείς σ' αυτό το project?

Ανεργήσομαι με διάφορα παιδιά, διαφορετικά
παιδιά. Μία και ομαδικά χορεύεται
με τα παιδιά.

4) Αποκλείστηκε συμμετοχή κάποιου παιδιού από το project?

Όχι, δεν αποκλείστηκε κάποιος γιατί
από το Project.

5) Έχετε αντιληφθεί στη συμπεριφορά κάποιου παιδιού κάποια ιδιαιτερότητα (φύλο, καταγωγή, ειδικές ανάγκες, προβλήματα συμπεριφοράς και λόγου, αυξημένο βάρος, μη φυσιολογικό ύψος κτλ...)

Ναι: 2 αγόρια έχουν κοινά χαρακτηριστικά
συμπεριφοράς, είναι κάπως κλειστοί.

ΚΑΤΑΚΕΤΗ: υπάρχουν παιδιά που κ'αυτοί λένε να

έχουν ψυχικές. ένα αγόρι έχει αυτιστικό ~~πρόβλημα~~

πρόβλημα συμπεριφοράς και λόγου. ένα αγόρι

έχει υπερκινητικότητα κι κάποια παιδιά κάνουν
βουρτσάκια.

ΑΥΞΗΜΕΝΟ ΒΑΡΟΣ: ένα αγόρι κητύλο παρατηρώ συχνά.
είπα πιθανό ότι σφήλω στην αίστησή του.

Σημείωση: Δεν αναφερόμαστε στα ονόματα των παιδιών.

Σας ευχαριστώ θερμά!!!

22/03/2011

Θέμα πτυχιακής: Χορεύοντας με την "έλληνα"

Στοιχεία φοιτήτριας: Νίκη Πάλλη

Mail: nikipalli@windowslive.com

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΠΡΟΣ ΦΟΙΤΗΤΕΣ

1) Τι νομίζετε ότι μπορούν να κερδίσουν τα παιδιά από τη συμμετοχή τους σε αυτό το project?

- Να εξοικειωθούν με τον χορό
- Να γνωρίσουν το έθνος τους και να το αγαπήσουν καλύτερα
- Να γνωρίσουν υψηλή εθελοντική
- Να μάθουν να ενοικιάζονται με τα άλλα παιδιά και να είναι "ομάδα"

2) Υπάρχουν κάποια συγκεκριμένα πράγματα που θα θέλατε τα παιδιά να μάθουν από τη συμμετοχή τους σε αυτό το project?

Κυρίως αυτιά που ήπιωθίμαυ και στην παραπάνω
Ερωτήμα είναι οι ενοικιαί που θα θέλαμε να ήπιωθίμαυ
και θεωρώ πως είπατε σε αυτό θέμα.

3) Με ποιόν τρόπο συμμετέχετε εσείς σ' αυτό το project?

Χορεύουμε μαζί τους, τους δίνουμε θάρρος έτσι ώστε να
μη κληθούν στον εαυτό τους και να μην ντροπιάζονται
να έλθουν ως χορευτές τους ικανότητες.

4) Αποκλείστηκε η συμμετοχή κάποιου παιδιού από το project?

Όχι, δεν έχω απολυθεί κάποιο παιδί από το ευθυμωμένο project. Άλλωστε είναι και ο φόβος των παιδιών να μην περνάει πολύ καλά με αυτή τη δραστηριότητα.

5) Έχετε αντιληφθεί στη συμπεριφορά κάποιου παιδιού κάποια ιδιαιτερότητα (φύλο, καταγωγή, ειδικές ανάγκες, προβλήματα συμπεριφοράς και λόγου, αυξημένο βάρος, μη φυσιολογικό ύψος κτλ...)

Ναι, υπάρχει ένα παιδί με ειδικές ανάγκες, το οποίο όμως δεν δημιουργεί προβλήματα στο project. Ένα και δυο μερικά ακόμα και τα κατάφερα.

Βέβαια είναι και ευεύκολη η διεκπεραίωση των παιδιών καθώς γίνονται εύκολα "έμμεσα" εκτός από υγιεινά

Σημείωση: Δεν αναφερόμαστε στα ονόματα των παιδιών.

Σας ευχαριστώ θερμά!!!

4) Αποκλείστηκε η συμμετοχή κάποιου παιδιού από το project?

Όχι γιατί κανένα παιδί πο. Σε περίπτωση που έπρεπε να παύσει, αλλά θα είχαμε μια λύση σε περίπτωση που κάποιο παιδί αποκλείστηκε.

5) Έχετε αντιληφθεί στη συμπεριφορά κάποιου παιδιού κάποια ιδιαιτερότητα(φύλο, καταγωγή, ειδικές ανάγκες, προβλήματα συμπεριφοράς και λόγου, αυξημένο βάρος, μη φυσιολογικό ύψος κτλ...)

Για τα παιδιά έχω ειδικά υλικά Williams και άλλα για ~~να~~ διαλογιστή ποσοτέρως να εξισορροπήσει.

Σημείωση: Δεν αναφερόμαστε στα ονόματα των παιδιών.

Σας ευχαριστώ θερμά!!!

Ζωγραφιά, την οποία χάρισε στην ερευνήτρια ένα παιδί

Μαριος
24.1.

Πρόγραμμα παράστασης

25 Μαΐου 2011

Χαιρετισμός της Προέδρου του Διοικητικού Συμβουλίου του Ορφανοτροφείου Βόλου Ε. Τσιανάκα

Χαιρετισμός της Προέδρου του Παιδαγωγικού Τμήματος Προσχολικής Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας Καθηγήτριας Δ. Κακανά

Τα Μέρη της Παράστασης

-Προετοιμασία

Μουσική: Tango, Gotan project

Χορεύουν: Μ-α, Μαρίλια, Βίκυ, Κατερίνα, Ρένια, Τόνια, Βαγγελιώ

-Breaking

Μουσική: Run DMC, Electro sessions, in da club, 50 cent, Alors on dance, Stromae

Πρώτη ομάδα: Π, Α, Γιούλη, Δήμητρα, Κρίστα, Εβίνα, Κατερίνα, Λυδία, Νίκη

Δεύτερη ομάδα: Δ, Μ-α, ΜΜ, Χ, Λ, Γ, Σ, Π, Β, Π

-Το τραγούδι

Ερμηνεύει ο Κ

Στην ηλεκτρική κιθάρα η Γεωργία Παπαδοπούλου

-Καθρέφτης

Μουσική: Stronger than you, Can't take my eyes of you, All roads are made of flesh, American Clave

Χορεύουν: Εβ, Κρίστα, Α, Βαγγελιώ, Δήμητρα

Εμ, Βίκυ, Ρένια, Τόνια, και Γιούλη, Βαγγελιώ, Κρίστα, Μμ

A, Γιούλη

B, Μαρίλια

-Contest

Χορεύουν: Δ και Π

-Μοναχικός πολεμιστής

Μουσική: Featuring the stereotypes, Far East Movement

Χορεύει ο Α

- Σόλο I

Μουσική: Billie Jean, Michel Jackson

Χορεύει ο Δ

- Σόλο II

Μουσική: Burial, Bon Jovi

Χορεύει ο Π

-Όλοι μαζί, μουσική: Waka -Waka (This time for Africa), Shakira

Χορεύουν: Α, Γιούλη, Δήμητρα, Κατερίνα, Κρίστα, Ρένια και η ομάδα

-Για να μας γνωρίσετε

Η ομάδα

-Απόψεις, συζήτηση για το χορό. Παίρνουν μέρος: Π, Α, Δ, Εβίνα, Κρίστα, Γιούλη, Δήμητρα, Βαγγελιώ, Μαρίλια, Λυδία, Ρένια

Οι χορογραφίες της παράστασης έγιναν από τις φοιτήτριες: Λυδία Αλεξιά, Βίκυ Γουβάλα, Κατερίνα Γραικού, Ρένια Δημητροπούλου, Μαρίλια Διαβολή, Κρίστα Κρομμύδα, Εβίνα Κωστανταρέα, Τόνια Μπουντίνου, Δήμητρα Παπαδοπούλου, Νίκη Πάλλη, Βαγγελιώ Στεργίου, Γιούλη Τσαβδάρη. Οι χορογραφίες των μεγαλύτερων παιδιών είναι προσωπικές τους αυτοσχεδιαστικές προσεγγίσεις.

Στο πρόγραμμα διδασκαλίας του χορού συμμετείχαν οι φοιτητές: Θοδωρής Αναδιώτης, Νίκος Λάιος και Κωνσταντίνος Ξηρογιάννης.

Συντονισμός παράστασης: Ντόρα Γκιουρέλη, Φύλλη Μπακαλοπούλου, Ραλλού Μερτσιωτάκη, Ελένη Πασιά

Υπεύθυνοι σκηνής: Θοδωρής, Κωνσταντίνος, Νίκος

Φωτογραφίες: Νατάσσα Καρακατσάνη

Διδασκαλία και οργάνωση παράστασης: Μαρία Τσουβαλά

Ευχαριστούμε τις Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας, την Σοφία Μελαχροινάκη, την Νατάσσα Καρακατσάνη, τον Γιώργο Ζαγόρη, τον Αποστόλη Εικόνα-Ήχος, την Γεωργία Παπαδοπούλου και όλους άσους βοήθησαν να πραγματοποιηθεί η παράσταση. Επίσης, ευχαριστούμε πολύ την Αναστασία Λύρα για την χορηγία της.

Οι στίχοι του τραγουδιού ‘Σε μια άλλη ζωή’ : Νεανικό Συγκρότημα Βόλου KTS (το τραγούδησε ο Κ. στην παράσταση).

Αν μου ‘λέγαν να ζήσω την ίδια ζωή απ την αρχή, θα την ζούσα, θα σας αγαπούσα και θα σας μισούσα. Θα κρατούσα τις κακές στιγμές θα κοιτούσα και τις καλές θα νοσταλγούσα κάθε καλή που ζούσα θα την ξανά ζούσα απ την αρχή, κάθε κακή θα την έσβηνα απλά μ ένα χι μ ένα στυλό και ένα χαρτί, ούτε καμία ανάμνηση κακή, προσοχή.. Κάθε βήμα απ τη ζωή όλοι θέλουν να μας φάν[ε] και το γιατί, γιατί όλα αυτά γίνονται για το χαρτί μπορεί ποτέ σου να μην τα χεις φανταστεί. Όλα τα χω ζήσει από τότε που είχα γεννηθεί, το μίσος των ανθρώπων να μας κυριαρχεί, κάποιιοι να τα παίρνουν και οι υπόλοιποι να μένουν σιωπηλοί.

Μακάρι να μπορούσα να γυρίσω όλον το χρόνο πίσω τον παππού μου το Θανάση από κοντά να τον γνωρίσω , μακάρι να μπορούσα να τον δω έστω για λίγο να μιλούσα στο θεό. Μακάρι να μπορούσα να γυρίσω το χρόνο πίσω την αδελφή μου την Ειρήνη από κοντά να τη γνωρίσω, μακάρι να μπορούσα να τη δω έστω για λίγο να μιλούσα στο θεό.

Την έχω καταλάβει από μικρό παιδί, μακάρι ποτέ μου να μην τα χα δει, θα ευχόμουν να 'μουνα τρελός μα έλα που (...) έχω τρελαθεί την έχω καταλάβει γι' αυτό και μένω στη σιωπή το μόνο που με εκφράζει πλέον είναι η μουσική, πάντα φανταζόμουν πώς θα μουνα σε μια άλλη ζωή πιο διαφορετική από αυτή μια ζωή.. που μόνο ένα παιδί μπορεί να ονειρευτεί, μια ζωή πραγματική, να μη χρειάζεται να δουλέψει για να βγάλει ψωμί,, να μην υπάρχουν φράγκα να ξοδέψεις να μην υπάρχει φυλακή, τα σύνορα να έχουν εξαφανιστεί και όποιος θέλει ελεύθερα να μπει, να μην υπάρχει κακία στον ανθρώπων τη ψυχή, να μπορείς να πετάξεις σαν ένα ελεύθερο πουλί. Μακάρι να μπορούσα (...)

Όπως είπα και πιο πριν που μόνο ένα παιδί μπορεί να ονειρευτεί, εγώ ήμουν αυτός που δεν πρόλαβα να δω έστω για λίγο τη μικρή μου αδελφή, γιατί δεν άντεξε γιατί αρρώστησε τη μέρα που είχε γεννηθεί. Δεν ξέρω το πώς και το γιατί αλλά την αγαπώ όμως θα μ' αγάπαγε και αυτή, κάθε φορά που κοιτά ψηλά στον ουρανό ανάμεσα στ αστέρια μήπως τη μορφή της για λίγο να τη δω, όμως δεν ξέρω τι συμβαίνει εκεί, ένα μαύρο κενό, εικόνες τόσες πολλές, πολλές, βλέποντας να παίζει μια ευαίσθητη ψυχή. Μακάρι να μπορούσα (...)

Δεν μπόρεσα ποτέ μου τον παππού μου να δω, πέθανε πριν εγώ γεννηθώ, όταν το άκουσα κόντευα να τρελαθώ, δεν πρόλαβε να δει εγγόνια ποτέ, θα 'μουνα το πρώτο του που θα βλέπε και θα με αγάπαγε όπως τον αγαπάω και εγώ καμιά φορά όταν στο όνειρο μου τον συναντώ εύχομαι το όνειρο αυτό να είναι αληθινό, στις φωτογραφίες μου τον βλέπω να ναι χαμογελαστός, χαίρομαι και εγώ γι' αυτόν, μα ξέρω πώς ποτέ δεν θα τον δω. Κάθε φορά όταν πηγαίνω στο χωριό ένα λουλούδι στον τάφο του πετώ, για τον παππού το Θανάση που ποτέ δε γνώρισα.

Μακάρι να μπορούσα (...)